

**Intertekstuaalisuus ja toimittajan näkökulma
sanomalehden kommentissa**

Anne Orjala
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2010

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

ORJALA, ANNE: Intertekstuaalisuus ja toimittajan näkökulma sanomalehden kommentissa

Pro gradu -tutkielma, 95 s. + 10 liites.
Kevät 2010

Sanomalehden kommentilla tarkoitetaan tekstiä, jossa toimittaja ottaa nimellään kantaa uutiseen. Tutkielmassa tarkastellaan Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Satakunnan Kansan kommentteissa esiintyvää intertekstuaalisuutta ja toimittajan näkökulman ilmenemistä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten kommentin ja uutisen välinen yhteys rakentuu ja miten toimittajan näkökulma näkyy intertekstuaalisissa keinoissa. Lisäksi selvitetään, miten toimittaja ottaa kommentteissa kantaa modaalisin keinoin.

Ensisijaiseen tutkimusaineistoon kuuluu yhteensä 100 kommenttia Helsingin Sanomista, Aamulehdestä ja Satakunnan Kansasta. Toissijaiseen tutkimusaineistoon kuuluvat kommentteihin liittyvät uutiset. Tekstintutkimuksen alaan kuuluvassa tutkielmassa käsitys kielestä on pikemminkin funktionaalinen kuin formalistinen. Analyysin lähtökohtana on kommenttien kieliopillinen ja semanttinen analyysi.

Intertekstuaalisuutta tarkastellaan siitä näkökulmasta, millaisin eksplisiittisin ja implisiittisin keinoin tutkimusaineiston kommentteissa ilmaistaan yhteys uutiseen ja miten toimittajan näkökulma ja kielellinen panos näkyvät intertekstuaalisissa keinoissa. Analyysissä käytetään kommentista nimitystä kohdeteksti ja uutisesta nimitystä lähdeteksti.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että eksplisiittistä intertekstuaalisuutta osoittavat leksikaalinen viittaus henkilöihin ja asioihin, nominalisointi, referointi, lähdetekstin nimeäminen uutiseksi ja lähdetekstin sisällön omiminen. Implisiittiseen intertekstuaalisuuteen kuuluvat uudelleen arvioiminen, kielto ja metafora. Eksplisiittisen ja implisiittisen intertekstuaalisuuden eroa kuvastaa toisen tekstin merkitsemisen avoimuuden lisäksi se, että uutisen osuus vähenee ja kommentin kasvaa, kun siirrytään eksplisiittisestä implisiittiseen intertekstuaalisuuteen.

Modaalisuutta tutkitaan siitä näkökulmasta, millaisin keinoin sitä osoitetaan ja ilmaistaanko asioita pikemminkin välttämättöminä ja varmoina vai mahdollisina ja epävarmoina. Keskeisiä modaalisia keinoja ovat modaaliverbit, modaalista rakenteista tietyt nesessiivirakenteet, modaaliset adverbit, partikkelit ja adjektiivit sekä moduksista konditionaali. Lausetyypeistä keskeisiä ovat kysymys- ja käskylauseet.

Tutkielman tulokset osoittavat, että toimittaja ei ilmaise vain varmuutta ja välttämättömyyttä, vaan kommentteissa käytetään paljon myös mahdollisuutta ilmaisevia keinoja. Ne rakentavat kommentteihin pohdiskelevuutta. Esimerkiksi tulevaisuuden mahdollisten asiointilojen ennustaminen on tavallista. Mahdollisuutta ilmaisevat keinot saattavat kuitenkin osoittaa toivottavaa toimintatapaa. Välttämättömyyden ja varmuuden ilmaisemisen keinot ovat tavallisia. Deonttista välttämättömyyttä osoittavien ilmausten sävy vaihtelee usein kohteen mukaan.

Asiasanat: kommentti, sanomalehti, tekstintutkimus, intertekstuaalisuus, modaalisuus.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2. Tutkimustehtävät ja -tavoitteet.....	2
1.3. Tutkimusaineisto.....	5
1.4. Tutkielman eteneminen.....	8
2. SANOMALEHDEN KOMMENTIN TAUSTAA.....	10
3. TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	15
3.1. Teksti ja konteksti.....	15
3.2. Intertekstuaalisuus.....	18
3.3. Modaalisuus ja subjektiivinen asenne.....	21
4. INTERTEKSTUAALISUUS KOMMENTEISSA.....	25
4.1. Eksplisiittinen intertekstuaalisuus.....	26
4.1.1. Leksikaaliset viittaukset.....	26
4.1.2. Nominalisointi.....	31
4.1.3. Referointi.....	33
4.1.3.1. Epäsuora esitys ja referatiivirakenne.....	34
4.1.3.2. Johtoilmauksena tiedon lähteen ilmoittava lauseke.....	39
4.1.3.3. Muu referointi.....	40
4.1.4. Lähdetekstin nimeäminen uutiseksi.....	42
4.1.5. Lähdetekstin sisällön omiminen.....	43
4.2. Implisiittinen intertekstuaalisuus.....	47
4.2.1. Uudelleen arvioiminen.....	47
4.2.2. Kielto.....	51
4.2.3. Metafora.....	53
4.3. Avainteksti: ”Mihin riittää kahleen voima?”.....	56
5. MODAALISUUS KOMMENTEISSA.....	61
5.1. Modaaliverbit	61
5.1.1. Mahdollisuutta ilmaisevat verbit.....	63
5.1.2. Välttämättömyyttä ilmaisevat verbit.....	66
5.2. Modaaliset verbirakenteet.....	69
5.3. Modaaliset adverbit ja partikkelit	73
5.4. Modaaliset adjektiivit.....	77
5.5. Lausetyypit	79
5.5.1. Kysymyslauseet.....	80
5.5.2. Käskylauseet.....	83
6. LOPUKSI.....	85
LÄHTEET:	88

LIITTEET

Liite 1. Luettelo tutkimusaineiston kommentteista

Liite 2. Aineistonäytteitä Helsingin Sanomista

Liite 3. Aineistonäytteitä Aamulehdestä

Liite 4. Aineistonäytteitä Satakunnan Kansasta

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen taustaa

Kommentti on sanomalehden juttutyyppejä, jossa toimittaja ottaa kantaa nimellään sen välittömässä yhteydessä olevaan uutiseen ja joka rakentuu uutisen varaan. Tässä tutkielmassa tarkastellaan sitä, millaisin intertekstuaalisin keinoin tutkimusaineiston kommentteissa muodostetaan yhteys uutiseen ja miten toimittaja ilmaisee niissä näkökulmaansa erityisesti modaalisiin keinoin. Kommentilla voidaan ajatella olevan mielipiteisiin vaikuttava voima. Toimittaja ottaa kantaa uutiseen, ja kannanotto välittyy rajaamattomalle yleisölle. Toimittaja ei tuo uutisessa avoimesti esille kantaansa käsiteltävään asiaan (Saukkonen 2001: 61). Uutisen yhteydessä sijaitsevassa kommentissa se on sen sijaan sallittua ja suotavaa.

Kielitieteellisesti tämä tutkielma sijoittuu tekstintutkimuksen alaan. Tekstintutkimuksesta voidaan puhua tekstin merkitysten tulkintana. Sen kohteena ovat tekstit todellisesta elämästä. (Hiidenmaa 2000: 170, 179.) Saukkosen (2001: 9) mukaan tekstintutkimusta pitäisi tehdä Suomessa enemmän, kun otetaan huomioon, millainen merkitys teksteillä on yksilöille ja yhteisöille. Kommentti on kiinnostava tutkimuskohde, sillä se rakentuu uutisen varaan ja perustuu toimittajan näkökulmiin. En ole löytänyt aiempaa kielitieteellistä tutkimusta kommentiksi nimetystä ja uutisen yhteydessä sijaitsevasta juttutyypistä, mikä puoltaa sen tutkimista. Kommentin ajankohtaisuudesta kertoo se, että ylioppilaskirjoitusten äidinkielen tekstitaidon kokeessa keväällä 2010 tehtävänä oli laatia kantaa ottava kommentti (Ylioppilastutkintolautakunta: Äidinkieli I, tekstitaidon koe).

Monet elämänalueet tulevat esiin tiedotusvälineiden kautta (Pietikäinen 2000: 191). Journalismin tarkoitus on auttaa ihmisiä ymmärtämään maailmaa ja hahmottamaan omaa paikkaansa siinä (Richardson 2007: 7). Mediakulttuuri yleisemminkin määrittää osaltaan käsityksiämme maailmasta. Sillä on vaikutusta muun muassa siihen, mikä katsotaan hyväksi ja pahaksi tai oikeaksi ja vääräksi. (Kellner 1998: 9.) Mediat ovat osa mediakulttuuria ja vaikuttavat osittain siihen, miten ajattelemme. Siksi ei ole yhdentekevää, miten toimittaja luo yhteyden kommentista uutiseen ja millaisin keinoin toimittaja osoittaa suhtautumistaan lauseen propositionaalista sisältöä kohtaan.

1.2. Tutkimustehtävät ja -tavoitteet

Kommentilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa sanomalehden uutiseen liittyvää lyhyehköä tekstiä, jossa toimittaja ottaa kantaa uutisen aiheeseen ja joka on nimetty kommentiksi. Tutkielmassa tarkastellaan Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Satakunnan Kansan kotimaan ja alueellisten uutisten yhteydessä julkaistuille kommentteille ominaisia piirteitä. Niitä ovat intertekstuaalisuus ja toimittajan asennoituminen sekä suhtautuminen. Tutkielmassa selvitetään kieliopin ja semantiikan analyysin avulla, miten aineistossa rakennetaan kommentin ja uutisen välinen yhteys ja miten toimittaja ilmaisee kommentissa omaa näkökulmaansa.

Kommenteille on ominaista intertekstuaalinen suhde uutiseen. Kommentti rakentuu uutisen varaan ja ottaa kantaa sen aiheeseen. Intertekstuaalisessa näkökulmassa on yksinkertaisimmillaan kyse siitä, että tutkitaan tekstejä suhteessa toisiinsa. Tekstit ovat dialogissa edeltävien ja tulevien tekstien kanssa. (Solin 2006: 73.) Sanomalehden uutiset ja artikkelit voivatkin perustua useaan tekstiin (Pietikäinen – Mäntynen 2009: 117). Kommentti on intertekstuaalisessa suhteessa uutiseen lähtökohtaisesti siksi, että sitä ei olisi olemassa ilman uutista. Kommentille tyypillistä on myös se, että toimittaja tuo esiin monin eri tavoin oman näkemyksensä. Keskeinen toimittajan kantaa ilmaiseva kielen ilmiö on kommentteissa modaalisuus, jolla Kangasniemen (1992: 1) mukaan tarkoitetaan näkökulmaa tiettyyn proposition. Modaalisuuden tarkastelu antaa tietoa toimittajan suhtautumisesta.

Tutkielman teoreettista taustaa yhdistää väljästi käsitys kielestä pikemminkin funktionaalisenä kuin formalistisena. Funktionaaliseen kielikäsitteeseen kuuluu muun muassa se, että tarkastellaan todellista kielenkäyttöä ja kielen nähdään olevan sosiaalinen vuorovaikutuksen väline, kun taas formalistisessa kielikäsitteessä painotetaan kielen mentaalista ja koodimaista luonnetta (Luukka 1995: 22, 27). Oletus on, että toimittaja pyrkii muodostamaan tilanteeseen sopivalla keinolla yhteyden uutiseen ja ottaa kantaa asiaan vaikuttaakseen lukijaan. Tutkin intertekstuaalisuutta ja toimittajan näkökulmaa pääosin kieliopin ja semantiikan analyysin avulla tekstintutkimuksen näkökulmasta. Mukana on sikäli myös pragmaattista otetta, että tarkastelen kieltä käytössä. Tekstianalyysin keskeinen tavoite on selvittää kommentille tyypillisiä piirteitä ja analysoida niitä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- (1) *Miten toimittaja viittaa tutkimusaineiston kommenteissa uutiseen eksplisiittisesti ja implisiittisesti? Miten toimittajan kielellinen panos ja näkökulma näkyvät toisen tekstin merkitsemisen tavoissa?*
- (2) *Miten toimittaja ilmaisee tutkimusaineiston kommenteissa suhtautumistaan modaalisin keinoin? Onko suhtautuminen pikemminkin välttämättömyyttä ja varmuutta vai mahdollisuutta ja epävarmuutta korostavaa?*

Intertekstuaalisuuden tarkastelun kohteena ovat keinot, joilla tutkimusaineiston kommenteissa viitataan uutiseen. Tarkastelen erityisesti intertekstuaalisuutta, jossa viittausten kohteena oleva teksti on tunnettu ja jossa intertekstuaaliset suhteet ovat melko usein osoitettavissa (ks. Fairclough 1992: 117–118; Solin 2006: 83). Viittaukset eivät silti välttämättä ole avoimia. Tutkin intertekstuaalisten suhteiden merkitsemisen eksplisiittisyyttä ja implisiittisyyttä. Tarkastelen myös sitä, miten toimittajan kielellinen panos ja näkökulma näkyvät viittauksessa. Kielellisellä panoksella tarkoitan sitä, kuinka vapaasti toimittaja viittaa uutiseen (esim. käytetäänkö referointia vai täysin omia sanoja). Näkökulmalla taas tarkoitan sitä, ottaako toimittaja viittauksessa kantaa uutiseen (esim. onko johtoilmauksen verbi neutraali). Kielellinen panos ja näkökulma liittyvät usein toisiinsa, ja ne voivat olla päällekkäisiä. Laajasti ajateltuna kaikkiin lauseisiin liittyy toimittajan näkökulma, mutta tässä tutkielmassa tarkoitan sillä muita kuin neutraaliksi tulkittavia ilmauksia. Näin saadaan kuva siitä, miten kommentit rakentuvat uutisen varaan ja miten toimittaja voi jo intertekstuaalisuuden ilmaisukeinon yhteydessä ottaa kantaa uutiseen.

Toimittajan näkökulman tarkastelu perustuu siihen, miten tutkimusaineiston kommenteissa tuodaan esille asennoitumista ja suhtautumista. Tarkastelen toimittajan näkökulmaa jo intertekstuaalisuuden analyysissä, mutta tutkielman toisessa osassa tutkin tarkemmin toimittajan käyttämiä modaalisia keinoja. Hakulinen ja Karlsson (1979: 261, 265) toteavat modaalisuuden alaan kuuluvan ne kielen keinot, esimerkiksi modaaliverbit, joita käyttämällä lausuman esittäjä ilmaisee suhtautumistaan proposition. Tarkastelen modaalisuutta ennen kaikkea siitä näkökulmasta, millaisin keinoin sitä osoitetaan ja ilmaistaanko kommenteissa asioita pikemminkin

välttämättöminä ja varmoina vai mahdollisina ja epävarmoina. Modaalisuuden tarkastelua puoltaa se, että se tuo esille kommenttien luonteen laajemmin kuin vain arvottavien asenteiden tutkiminen. Luukka (1995: 97) toteaa, että tekstin laatijan asenteet ovat tärkeitä tekstin merkityksiä tulkittaessa eivätkä ne ole tekstin propositionaalista sisältöä vähempiarvoisia, mikä korostuu entisestään esimerkiksi teksteissä, joiden tarkoitus on vaikuttaa.

Heikkisen (1999: 39) mukaan tekstintutkija voi painottaa analyysissä tekstin tuottamista, vastaanottamista tai tekstiä itsessään. Tässä tutkielmassa korostuvat teksti ja tekstin laatija mutta paikoin myös lukija. Toimittaja tekee kommentissa kielellisiä valintoja, joissa kyse on siitä, että kieltä käyttäessämme voimme valita monista mahdollisuuksista juuri ne, jotka vastaavat tarkoitustamme (Pietikäinen – Mäntynen 2009: 66–67). Tekstin merkitykset syntyvät yksittäisistä kielellisistä valinnoista ja niiden suhteista toisiinsa. Yksittäisten kielellisten valintojen merkitykset puolestaan tarkentuvat teksteissä. (Heikkinen 2007: 22.) Kielenpiirteet ovat tutkielmassa keskiössä, mutta tarkastelun taustalla on juuri ajatus, että yksittäistä kielenpiirrettä ei ole syytä tarkastella erillään sen käyttöyhteydestä. Tekstintutkimuksessa on myös tärkeää käyttää hyödyksi tietoa kielen eri osajärjestelmistä, kun pyritään muodostamaan kuva kokonaismerkityksistä (Heikkinen 1999: 31).

Tutkimustapa on kvalitatiivinen eli laadullinen, mutta modaalisuuden analyysin yhteydessä esitän paikoitellen lukuja keskeisten keinojen löytämiseksi ja väitteiden tueksi. Kvantitatiiviseen analyysiin aineistoni ei ole tarpeeksi laaja, ja määrällinen analyysi ei olekaan tämän tutkielman tarkoituksena. Viittaamalla toimittajaan ja lukijaan en tarkoita faktisia henkilöitä (ks. Karvonen 1995: 19), vaan kirjoittajuutta ja lukijuutta (ks. Heikkinen 2001b: 143). Kielitieteen keinoin ei ole mahdollista saavuttaa tietoa kirjoittajan todellisista asenteista, vaan on tehtävä päätelmiä tekstin vastaanottajalle syntyvistä vaikutelmista (Luukka 1995: 98).

Sanomalehden kommentista ei ole löytynyt aikaisempaa kielitieteellistä tutkimusta. Sen sijaan intertekstuaalisuutta ja interpersoonaisuutta on tutkittu fennistiikassa runsaasti. Mainitsen kaksi lähestymistavaltaan osittain tämän työn kanssa samantyyppistä tutkielmaa, joista ensimmäinen on melko keskeinen lähde tutkielmassani. Jenni Mäkinen tarkastelee intertekstuaalisuutta pro gradu -tutkielmassaan (1999), jossa tutkimuksen kohteena on intertekstuaalisuus kunnan

päätöksentekoon liittyvissä pöytäkirjoissa. Mäkinen jakaa intertekstuaalisuuden eksplisiittiseen ja implisiittiseen, mutta hänen työnsä on tapaustutkimus ja tekstit ovat hallinnollisia. Riikka Komulainen puolestaan tutkii työpaikkailmoitusten interpersoonaisuutta pro gradu -tutkielmassaan (2006). Yhtenä tavoitteena on selvittää, millainen on ilmoitusten sävy sekä mitä esitetään välttämättömänä ja mitä mahdollisena. Työpaikkailmoitukset ovat kuitenkin luonteeltaan erilaisia kuin kommentit.

1.3. Tutkimusaineisto

Tutkielman ensisijaiseen aineistoon sisältyy 100 kommenttia kolmesta eri sanomalehdestä: Helsingin Sanomista, Aamulehdestä ja Satakunnan Kansasta. Helsingin Sanomista ja Aamulehdestä on kummastakin 34 kommenttia ja Satakunnan Kansasta 32 kommenttia. Tutkimuksen tausta-aineistona toimivat kommentteihin liittyvät uutiset, joita on kommenttien tavoin yhteensä 100. Uutiseen saattaa kuulua kommentin lisäksi kainalojuttuja¹, kuten fakta- ja taustalaatikoita, jotka myös olen ottanut huomioon. Tutkimusaineisto on kerätty aikajakson 1.11.2007–31.3.2008 sanomalehdistä.

Aineistoa käsitellään kommentin näkökulmasta, eli esimerkiksi sen kannalta, miten kommentissa viitataan uutiseen (ks. lähdetekstin ja kohdetekstin määrittelystä luku 3). Kommentit ovat esiintymiskontekstissaan yhteydessä uutiseen, joten niiden erottaminen uutisista olisi keinotekoisia. Intertekstuaalisuuden analyysi vaatii tietoa siitä, mitä asioita kommenttiin on otettu uutisesta ja mikä on toimittajan mahdollisesti arvostusluonteista tekstiä. Myös modaalisuuden analyysissä on hyvä tietää, mitkä ovat toimittajan omia näkemyksiä ja mitkä toistoa uutisessa esitetyistä väittämistä.

Tutkimusaineiston laajuus on pro gradu -tutkielmaan sopiva. Kommenttien määrä on hyvä käsittelyn kannalta ja mahdollistaa tarkan kvalitatiivisen analyysin. Kommenttien analyysi on kattavaa, ja tutkittavia kielellisiä ilmiöitä on paljon, joten huomioin kommenttien tekstisisällön laajasti. Analyysin tukena toimii toissijainen aineisto. Tulokset antavat tietoa tutkimusaineiston kommentteista ja todennäköisesti suuntaa-

¹ Kainalojuttu on juttukokonaisuuden yksi osa, esimerkiksi kommenttipuheenvuoro tai taustajuttu. Kainalojuttu sijoitetaan pääjutusta erilliseksi osaksi sen ”kainaloon” tai laatikkoon. (Kuutti 2006: 87–88.)

antavia havaintoja kommenteista yleisesti. Tulosten yleistämisessä tulee kuitenkin olla varovainen, sillä 100 kommenttia ei ole erityisen suuri määrä. Kommentit ovat melko lyhyitä tekstejä.

Valitsin Helsingin Sanomat, Aamulehden ja Satakunnan Kansan tutkimusaineistoon siksi, että niissä esiintyy kommentteja usein. Kommenttien kirjoittaminen on lehdissä vakiintunut käytäntö. Helsingin Sanomien ja Aamulehden levikeissä on huomattava ero, mutta ne ovat Suomen laajalevikkisimmät seitsemänpäiväiset sanomalehdet (Levikintarkastus: Levikintarkastukset 2009 lehdistötiedote).²

Tutkimusaineiston kommentit eivät noudata yhtenäistä teemaa, joten tekstit ovat aihepiireiltään heterogeenisiä. Saman aiheen ympäriltä olisi ollut haastavaa löytää tutkimuksen kannalta relevanttia määrää kommentteja. Keräsin tutkimusaineiston aluksi käsin paperilehdistä, mutta kommenttien valikoiduttua kokosin saman aineiston uudelleen Alma Median ja Helsingin Sanomien sähköisestä arkistosta, jotta tekstejä olisi helpompi käsitellä.

Tutkimusaineisto on koottu pääasiassa satunnaisotannalla, mutta joitakin rajoituksia on tehty. Tutkimusaineisto sisältää kommentteja vain kotimaan ja alueellisten uutisten yhteydestä.³ Aineistoon ei kuulu kommentteja erikoisuutissivuilta, joita ovat esimerkiksi talous, ulkomaat ja kulttuuri. Eräät kommentit koskevat silti sisällöllisesti taloutta tai kulttuuria, sillä kotimaan ja alueellisten uutisten sivuilla käsitellään monia aiheita. Tutkimusaineistossa on vain yksi kommentti toimittajaa kohden, jotta yksittäisen kirjoittajan tyyli ei painottuisi.

Aamulehti ja Satakunnan Kansa kuuluvat Alma Media -konserniin, jolla on yhteinen politiikan toimitus Helsingissä. En ole valinnut tutkimusaineistoon yhteisessä toimituksessa laadittuja kommentteja. Samaan konserniin kuuluminen ei kuitenkaan ole ongelma tutkimusaineiston edustavuuden kannalta, sillä Satakunnan Kansa ja Aamulehti ovat itsenäisiä lehtiä, joilla on oma journalistinen kulttuuri ja lehtikohtaiset ohjeet kommenttien kirjoittamiseen. Ongelmattomuuteen vaikuttaa ennen kaikkea tutkimuksen lähestymistapa. En vertaile tekstejä keskenään, vaan käsittelen niitä kokonaisuutena.

Tutkimusaineiston kommenttien aihepiirit selviävät alla olevasta taulukosta. Luokat ovat yleistyksiä, joten niiden sisällä voi olla erityyppisiä tekstejä. Taulukon avulla saa

2 Vuonna 2009 Helsingin Sanomien levikki oli 397 838, Aamulehden 135 293 ja Satakunnan Kansan 53 635 (Levikintarkastus: Levikkitietokanta).

3 Helsingin Sanomissa sivut ovat nimeltään Kotimaa ja Kaupunki, Aamulehdessä Uutiset, Kotimaa, Tampere & Naapurit sekä Pirkanmaa ja Satakunnan Kansassa Uutiset.

käsityksen kommenttien teemoista.

Taulukko 1. Kommenttien aihepiirit.

	HS	AL	SK	Yht.
Politiikka ja päätöksenteko	11	6	9	26
Sosiaaliset kysymykset, terveydenhuolto	7	4	3	14
Työelämä ja koulutus	2	7	1	10
Talous ja yritykset	4	2	3	9
Arki ja elämäntyyli	2	3	4	9
Onnettomuudet, kriisit ja rikollisuus	2	5	1	8
Ilmasto ja ympäristö	3	2	2	7
Tekniikka, innovaatiot ja tutkimus	-	3	2	5
Kulttuuri	2	-	2	4
Muut*	1	2	5	8

*Muut-luokan kommenttien aiheina ovat uskonto (3), liikenne (2) tapahtuma (1), järjestö (1) ja paikkakunta (1).

Ensimmäiseen luokkaan nimeltään politiikka ja päätöksenteko kuuluvat valtakunnallista ja alueellista politiikkaa, päätöksentekoa ja poliittista henkilöä koskevat kommentit. Toinen luokka on nimeltään sosiaaliset kysymykset ja terveydenhuolto. Luokka sisältää esimerkiksi päihteidenkäyttöön, lasten ja nuorten pahoinvointiin ja sairastamiseen liittyviä kommentteja. Kolmanteen luokkaan kuuluvat työelämää ja koulutusta ja neljänteen taloutta ja yrityksiä käsittelevät kommentit. Viidenteen luokkaan nimeltään arki ja elämäntyyli kuuluvat kommentit, joissa tarkastellaan ihmisten arjen valintoja, arjessa selviytymistä ja harrastuksia.

Kuudes luokka on nimeltään onnettomuudet, kriisit ja rikollisuus, ja se sisältää myös oikeusistuntoja koskevat kommentit. Seitsemäs luokka on nimeltään ilmasto ja ympäristö. Se käsittää ilmastonmuutosta, teollisuuden energiansäästöä ja ympäristöystävällisyyttä koskevat kommentit. Kahdeksas luokka sisältää tekniikkaa, innovaatioita ja tutkimusta käsittelevät kommentit. Yhdeksänteen luokkaan kuuluvat kulttuuria koskevat kommentit. Luokka nimeltään muut sisältää kommentit, jotka eivät sovi luontevasti edellisiin ryhmiin.

Selvästi eniten kommentteja liittyy politiikkaan ja päätöksentekoon, yhteensä 26. Toiseksi eniten kommentteja on luokassa sosiaaliset kysymykset ja terveydenhuolto, yhteensä 14. Kolmanneksi eniten kommentteja liittyy työelämään ja koulutukseen,

yhteensä 10. Muita aihepiirejä edustavia kommentteja on aineistossa yhdeksän tai alle luokkaa kohden.

Alla olevassa taulukossa näkyvät tutkimusaineiston kommenttien pituudet sanamäärissä. Taulukko kertoo kommenttien pituudet keskiarvoina sekä aineiston pisimmät ja lyhimät kommentit. Sanamääriin on laskettu kaikki tekstiaines eli myös otsikko ja toimittajan nimi.

Taulukko 2. Kommenttien pituudet sanoina.

Sanat	HS	AL	SK
keskiarvo	118	90	90
lyhin	58	47	60
pisin	186	159	181

Tutkimusaineiston kommentit ovat pituudeltaan keskimäärin 99 sanaa. Selvästi pisimpiä kommentit ovat Helsingin Sanomissa. Aamulehden ja Satakunnan Kansan kommentit ovat keskimääräiseltä pituudeltaan samoja. Pisin kommentti on 186 sanaa ja lyhin 47 sanaa. Ensisijaiseen aineistoon kuuluu tutkittavaa tekstiainesta yhteensä noin 9530 sanaa.

Jatkossa käytän sanomalehdistä niiden lyhenteitä HS (Helsingin Sanomat), AL (Aamulehti) ja SK (Satakunnan Kansa)

1.4. Tutkielman eteneminen

Pro gradu -tutkielmani etenee siten, että luku kaksi taustoittaa kommenttia juttutyypinä ja luku kolme keskittyy teoreettisen taustan käsittelyyn. Luvut neljä ja viisi ovat analyysilukuja, ja luku kuusi sisältää loppupäätelmät.

Luvussa kaksi tarkastelen journalistisia ilmiöitä, joihin kommentti liittyy. Niitä ovat faktojen ja mielipiteiden erottaminen toisistaan ja kommentin mieltäminen lähelle taustajuttua. Käyn myös lyhyesti läpi sähköpostikyselyn kautta Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Satakunnan Kansan toimitusjohtolta saamani tiedot kommenteista.

Luvussa kolme esittelen tutkielmassa tarkasteltaviin ilmiöihin liittyvää teoreettista viitekehystä ja selitän, miten teoreettista taustaa hyödynnetään tässä tutkielmassa.

Esittelen intertekstuaalisuuteen, modaalisuuteen ja toimittajan subjektiiviseen asennoitumiseen liittyvää teoriaa. Pohdin tekstin, kontekstin ja tekstilajin määrittelyä ja suhteutan käsityksiä tutkimusaineistoon.

Luku neljä on tutkielmani pääluku, jossa tarkastelen eksplisiittistä ja implisiittistä intertekstuaalisuutta kommentin ja uutisen välillä sekä toimittajan kielellistä panosta ja näkökulmaa. Luvun lopussa otan avaintekstiksi yhden kommentin, jota tarkastelen lähemmin intertekstuaalisuuden kannalta.

Luvussa viisi analysoin kommenttien modaalisuutta. Keskityn siihen, mitkä ovat modaalisuuden kannalta keskeisiä keinoja aineistossa ja millaista toimittajan suhtautuminen on välttämättömyyden ja varmuuden sekä mahdollisuuden ja epävarmuuden osoittamisen kannalta.

Luvussa kuusi vedän yhteen tutkielman tuloksia ja pohdin mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2. SANOMALEHDEN KOMMENTIN TAUSTAA

Tämä luku taustoittaa sanomalehden kommenttia lähinnä journalistisena ilmiönä. Käsittelen kommenttia kielitieteelliseltä kannalta tekstin ja kontekstin näkökulmasta luvussa 3.

a) Kommentin ero muihin juttutyyppeihin

Saukkonen (1984: 27) katsoo esimerkiksi pääkirjoitusten ja kolumnien kuuluvan suostuttelevien mielipidetekstien joukkoon, joten nähdäkseni vastaavasti myös kommentti kuuluu samaan ryhmään. Kauppinen ja Laurinen (1988: 60) toteavat, että pääkirjoitukset, kolumnit ja kommentit esittävät usein näkemyksen äskettäin julkaistuihin uutisiin. Huovilan (2005: 134, 166) mukaan kantaa ottavalla tekstillä toimittaja pyrkii tarjoamaan lukijalle mielipidettä, joka mahdollisesti vaikuttaisi hänen käsityksiinsä ja rakentaisi osaltaan hänen maailmankatsomustaan. Kommentti määritellään tässä tutkielmassa kantaa ottavaksi mielipidekirjoitukseksi. Okkosen (1972: 109–113) näkemyksen mukaan kommentin tehtävänä on tehdä ajankohtainen asia lukijalle ymmärrettäväksi ja ottaa kantaa.⁴

Tekstilajin nimeämisen kannalta on olennaista se, millaisessa kontekstissa teksti julkaistaan ja miten se suhteutuu muihin samassa lehdessä ilmestyviin kirjoituksiin (Mäntynen 2003: 48). Kommentilla on paikka uutisen välittömässä yhteydessä kehystetyssä laatikossa. Se nimetään kommentiksi vinjetillä eli elementillä, jonka avulla lukija voi löytää toistuvan aineiston (Kuutti 2006: 263). Kommenttiin kuuluu otsikko, leipäteksti ja toimittajan nimi. Tässä tutkielmassa kommentilla tarkoitetaan tekstiä, joka on nimetty kommentiksi ja joka julkaistaan uutisen yhteydessä. Kommenttia saatetaan kuitenkin käyttää nimityksenä myös esimerkiksi mediassa julkaistusta ulkopuolisen asiantuntijan tai toimituksen arvostetun jäsenen näkemyksestä päivänpolttavasta asiasta (Kuutti 2006: 98).

4 Tulee huomioida, että Okkosen artikkeli on julkaistu 1970-luvulla, joten kommentit ovat epäilemättä sittemmin muuttuneet. Okkosen määritelmässä kommentti näyttäytyy tekstinä, jossa selvitetään suhteellisen perusteellisesti muun muassa tapahtuman tai ilmiön seurauksia ja jonka kirjoittaminen on vain tiettyjen toimittajien oikeus. (Ks. Okkonen 1972: 109–113.) Tässä tutkielmassa kommenttien laatijoita ovat useimmiten uutistoimittajat ja tekstit ovat melko lyhyitä. Okkosen (1972: 109–113) mukaan kommentin määrittelyssä tärkeää ei ole juttutyypin nimi, vaan se, että teksti täyttää sisällöllisesti kommentin vaatimukset. Tässä tutkielmassa tarkastellaan vain kommentiksi nimettyjä tekstejä.

Jyrki Pietilä (2008: 87, 245) pitää omana juttutyypinään taustajuttuja, uutisen jatkeita tai lisiä, joita lähelle hän sijoittaa kommentit. Taustajutut asemoituvat uutisen ja mielipiteen väliin. Taustajutun syntyyn vaikutti se, että asioiden ymmärtämisen ajateltiin edellyttävän myös taustoittamista, ei vain faktojen välittämistä. (Lahdenmäki 1976: 7–9.) Taustajutut ovat lähestyneet kommentteja osittain siksi, että journalismissa on 1900-luvun lopulla yleistynyt yhä vahvemmin nimellä kirjoittaminen. Toimittajan saatetaan katsoa voivan ottaa vapaasti kantaa, kun taustajuttuun liittyy toimittajan signeeraus. (Pietilä 2008: 56, 274.) Sanomalehtien journalistisissa kulttuureissa on kuitenkin eroja. Yksi lehti pysyy taustajutuissa pelkästään fakta-aineistossa ja tulkinnassa, kun taas toinen hyväksyy avoimetkin kannanotot. (Emt. 56–57.)

Kirjoittajan kannanottoja sisältäviä juttutyyppejä ovat myös pääkirjoitus, pakina ja kolumni. Muita ovat ainakin arvostelu, yleisönosastokirjoitus ja alakerta. (Pietilä 2008: 73–88.) Kommentti sisältää tosiasiaväittämiä uutisesta ja toimittajan kannanottoja, mutta myös taustoittavaa tietoa. Kommentti sisältää kuitenkin nähdäkseni enemmän kannanottoja kuin perinteiset taustajutut. Kommentti eroaa muista juttutyypeistä myös siten, että siinä useimmiten uutistoimittaja ottaa nimellään kantaa uutiseen. Yhden aineistoni kommentin kirjoittaja on kuitenkin päätoimittaja ja useiden kommenttien uutispäällikkö. Kommentin laatija ei välttämättä ole sama henkilö kuin uutisen tehnyt toimittaja. Toimittajan asemaa ei kerrota kirjoittajan nimen yhteydessä.

Komenttia voi olla hankala ymmärtää ilman uutista, jonka tietoja se käyttää ja jonka varaan se rakentuu (ks. intertekstuaalisuus luku 4). Uutisen taustalla voivat olla esimerkiksi haastattelut ja lehdistötiedotteet. Kommentin sisältöön vaikuttanevat myös uutisen tehneen toimittajan tiedot, kokemukset ja maailmankuva sekä ajankohtainen yhteiskunnallinen tilanne. Toimituksilla on myös lehtikohtaiset tavat laatia tekstejä. Pietilän (2008: 57) mukaan taustajutun tekeminen on mahdollinen sanomalehden keino osoittaa arvostusta jutun aihetta kohtaan. Sama saattaa koskea myös kommenttia.

Komentissa toimittaja voi myös kertoa avoimesti mielipiteensä (ks. modaalisuus luku 5). Kommentilla on yksilöllisiä ja yhteisöllisiä piirteitä: Toimittaja on yksilö, jolla on mahdollisuus sisällyttää kommenttiin omia mielipiteitään. Toimittaja kuitenkin edustaa samalla sanomalehteä. Kommentilla ei ole nähdäkseni kuitenkaan samanlaista lehden yhteisen mielipiteen statusta kuin pääkirjoituksella, mistä osoituksena on henkilökohtaisuudesta kertova toimittajan nimi kommentin alla. Ottamalla kirjoituksen

omiin nimiinsä toimittaja on myös lähtökohtaisesti läsnä kirjoituksessaan (Makkonen-Craig 2005: 219).

b) Objektiivisuus vs. subjektiivisuus

Kommentin voidaan katsoa liittyvän journalismin konventioon faktojen ja mielipiteiden sekä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden erottamisesta. Se kantaa mukanaan journalismin perinnettä.

Objektiivisuuden ideaalin nousu liittyy journalismin professionaaliseen kehitykseen 1900-luvun alkupuolella (Feldman 2007: 418; ks. myös Schudson 1999: 120–121). Tähän kehitykseen kytkeytyi esimerkiksi tiedon ja tarinan erottaminen (Feldman 2007: 418). Modernin lehdistön voimistumiseen 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvulla liittyi objektiivisuuden pohdinta ja siirtyminen faktapohjaisuuteen erona esimerkiksi huhuihin (Partanen 2007: 19).

Muun muassa Huovila (2005: 166) nostaa esille, että täydellistä objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa – esimerkiksi juttuaiheen valinta ja uutiseen jäävät persoonalliset piirteet ovat merkki subjektiivisuudesta. On katsottu, että objektiivisuutta kohti on syytä siitä huolimatta pyrkiä (esim. Huovila 2005: 162, 166), mutta sitä kohtaan on myös esitetty kritiikkiä (ks. Schudson 1978: 160–163). Mörän (1998: 15) mukaan ei ole enää voimassa selkeää jakoa, jonka mukaan ainoastaan objektiivinen ja faktuaalinen journalismi on oikeaa journalismia.

Partanen (2007: 28) katsoo, että nykyään vallitsee monia objektiivisuus- ja subjektiivisuuskäsityksiä samaan aikaan, mutta objektiivisuuden ihanne sekä jako mielipiteisiin ja tosiasioihin vaikuttaa yhä päätyyppinä. Tämä näkyy uutisen ja kommentin erottelun taustalla. Mikäli uutisen ja kommentin erottamista ei pidettäisi tärkeänä, kannanotot voitaisiin sijoittaa uutisen lomaan eikä siitä erilliseen tilaan.

c) Sanomalehtien näkökulma

Pyysin tutkielmaa varten Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Satakunnan Kansan toimitusjohtolta taustoittavia tietoja kommentaareista sähköpostitse lähetetyllä kyselyllä,

johon sai myös vastata sähköpostitse.⁵ Kyselyssä pyydettiin vastausta kolmeen avoimeen kysymykseen, jotka on tiivistetty seuraavassa: (1) Kuinka kauan lehdessänne on julkaistu kommentteja? (2) Mitä ohjeita kommenttien kirjoittamiseen on annettu? (3) Mikä on kommenttien tarkoitus lehdessänne? Lehdiltä kysyttiin tietoja uutisjuttuun liittyvästä toimittajan tekemästä kommentista.

Helsingin Sanomiin kommentti juttumuotona ilmestyi virallisesti vuoden 2000 ulkoasu-uudistuksen yhteydessä. Sisällöltään samantyyppisiä juttuja oli ilmestynyt jo aiemmin, mutta harvemmin. (HSvs1.) Aamulehdessä kommentteja alettiin kirjoittaa 1980-luvun lopussa. Aamulehden isoa tyylikirjaa⁶ on täydennetty 2000-luvulla kohdalla, jossa korostetaan kommentin tekemistä. (ALvs1.) Satakunnan Kansassa nykymuotoisia kommentteja ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1991. Tuolloin kommentit saattoivat olla huomattavan pitkiä. Määrätietoisesti kommentteja alettiin kirjoittaa toimittajan kommentti -nimellä vuonna 2002. Nykyään käytetään nimeä kommentti. (SKvs1.)

Helsingin Sanomissa kommentti on toimittajan lyhyt puheenvuoro pääjutun aiheesta (HSvs2). Kommentin tarkoitus on avata uutisen taustat ja sen merkitys, asettaa uutinen yhteyksiinsä tai kiinnittää lukijan huomio johonkin uutisen yksityiskohtaan ja vastata miksi-kysymyksiin (HSvs3). Aamulehdessä kommentoivien kirjoitusten tehtävänä on muun muassa aktivoida mielipiteitä, tuoda aiheeseen toinen näkökulma, keskustella lukijan kanssa ja taustoittaa. Niiden avulla voidaan myös tuoda esiin jotain sellaista, mitä uutiseen ei voi laittaa. (ALvs2; Alvs3.) Satakunnan Kansassa kommentti on napakka yhden kärjen⁷ kannanotto uutisessa käsiteltyyn aiheeseen (SKvs2). Kommentteja käytetään visuaalisista ja sisällöllisistä syistä. Lehden lukijapalautteen mukaan moni huomaa ensin kommentin ja saattaa sen jälkeen perehtyä myös uutiseen. Kommenteissa tavalliset uutistoimittajat voivat ottaa kantaa käsittelemiinsä aiheisiin (SKvs3).

Kommentti ei ole esimerkiksi tiedotteen kaltainen tekstilaji, jonka funktio on

5 Toimituksille lähetettiin samanlainen saatekirje, jossa pyydettiin vastausta kolmeen avoimeen kysymykseen. Vastauksiin viitataan seuraavin symbolein: HSvs1, HSvs2, HSvs3, ALvs1, ALvs2, ALvs3, SKvs1, SKvs2 ja SKvs3. Lyhenne symbolin alussa viittaa lehteen, ja vs1, vs2 ja vs3 tarkoittavat vastausta sen mukaan, mihin kysymykseen (1, 2 tai 3) vastaus liittyy. Kyselyyn vastasivat Helsingin Sanomien toimituspäällikkö Kimmo Pietinen, Aamulehden uutispäällikkö Sari Torvinen ja Satakunnan Kansan uutispäällikkö Ilari Tapio.

6 Tyylikirjalla tarkoitetaan yksittäisen viestimen yrityskohtaista kokoelmaa, jossa määritellään kirjoitus- ja kieliasuun liittyvät yleisohjeet. Ohjeisiin kuuluu tavallisesti myös eettisiä menettelytapoja koskevia sääntöjä kyseisessä yrityksessä. (Kuutti 2006: 238.)

7 Kärki on jutun alku, joka on yleensä ensimmäinen kappale. Kärjessä tiivistyy jutun oleellisin tai kiintoisin asia (Kuutti 2006: 61, 109).

jotakuinkin selkeä: tiedottaminen tietyn organisaation näkökulmasta. Kommentti nähdään tutkielmassa kantaa ottavana tekstinä, jossa ilmaistaan toimittajan näkemys uutiseen liittyvään asiaan. Huomioon otetaan myös se, että kommentilla on useita tarkoituksia, kuten keskusteleminen lukijan kanssa ja taustoittaminen.

3. TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1. Teksti ja konteksti

Tekstintutkijan on tärkeää määritellä, mikä on teksti. Laajimman näkökulman mukaan tekstiksi katsotaan mikä tahansa yhtenäisen kokonaisuuden muodostava kielen katkelma, jolla on teema (Luukka 1995: 51; Leiwo – Luukka – Nikula 1992: 76). Tekstillä voidaan viitata sekä kirjoitettuun että puhuttuun kieleen. Teksti on käytössä olevaa kieltä, jolla on funktio. (Hiidenmaa 2000: 164–166.) Kommenttiakaan ei olisi olemassa, ellei sen laatimisella olisi jotakin – yksilön eli toimittajan ja yhteisön eli toimituksen – määrittelemää tarkoitusta. Viestintää motivoivatkin tavoitteet (Saukkonen 2001: 34).

Tekstiä on määritelty monesta näkökulmasta, erilaisten sille kuuluvien ominaisuuksien kautta. Halliday ja Hasan määrittelevät tekstin semanttiseksi yksiköksi. Tämän näkökulman mukaan teksti realisoituu virkkeissä. Teksti on siis merkityksen yksikkö, eikä sitä ole syytä käsittää virkkeen ”laajentumaksi”. (Halliday – Hasan 1989: 10–11; Halliday 1987: 109, 135.) Leiwo ym. katsovat, että tekstissä on kyse kielen käytön yksiköstä. Sen tekstiys rakentuu tekstin osien, lauseiden tai ilmausten koherenssista eli semanttis-sisällöllisestä yhteenkuuluvuudesta ja koheesiosta eli kieliopillis-leksikaalisesta yhteenkuuluvuudesta. (Leiwo ym. 1992: 76.)

Teksti voidaan nähdä tutkimuksessa tuotteena tai prosessina. Mikäli teksti mielletään kielelliseksi tuotteeksi, tarkastellaan muun muassa tekstin rakentumista, tekstiä koossa pitäviä kieliopillisia keinoja ja tekstin ja ei-tekstin eroja (Leiwo ym. 1992: 77–78; Luukka 1995: 51). Prosessiajattelussa tekstiä katsotaan vuorovaikutuksen näkökulmasta, jolloin teksti nähdään sen laatijan ajattelutoiminnan tuotokseksi ja lukijan tai kuulijan rekonstruktioksi. Tekstiä ei tällöin mielletä kieliopin yksiköksi. (Leiwo ym. 1992: 77–78; Luukka 1995: 52.)

Teksti sinänsä ei ole kommunikatiivinen, vaan se on vain staattinen lingvististen merkkien kudos, jonka avulla sisältöjä välitetään. Monissa määritelmässä kuitenkin viitataan tekstien kommunikatiiviseen luonteeseen. (Luukka 1995: 52–53.) Stillar (1998: 20) toteaa tekstissä olevan aina kyse siitä, että se on laadittu joltakulta jollekulle. Karvonen (1995: 22) huomauttaa, että tekstiin rakentuu sosiaalinen todellisuus, sillä

tekstissä ovat osallisina kirjoittaja ja lukija. Toimittaja suuntaa laatimansa kommentin lehden lukijalle, ja kirjoitusta säätelevät tietyt tavoitteet.

Hovyn (1988: 17; ks. myös Saukkonen 2001: 34) mukaan tekstin tehtävä voi olla esimerkiksi tiedon lisääminen, mielipiteisiin vaikuttaminen ja toiminnan muokkaaminen. Toimittaja välittää kommentteissa tietoa, mutta yrittää myös vaikuttaa lukijaan mielipiteiden avulla herättääkseen ajatuksia. Toimittaja voi myös vaatia toimintaa, mutta ei yleensä välitöntä. Widdowsonin (2004: 12) mukaan kirjoittajan tarkoittama ja lukijan tulkitsema merkitys saattavat olla usein lähellä toisiaan, mutta ne eivät ole samoja asioita.

Kommenttien erityispiirre on se, että ne voivat olla vaikeita ymmärtää ilman uutista. Karvosen (1995: 61) mukaan koheesio voi rakentua myös siten, että lauseet liittyvät muihin teksteihin eivätkä vain lauseisiin. Lehtitekstiä lukiessaan lukija tukeutuu myös aiempiin tietoihinsa (Paso 2007: 95) ja päättelee ymmärtääkseen tekstiin jäävät epäselvyydet (Saukkonen 2001: 30). Tutkielmassa on oletuksena, että lukija täyttää kommenttiin jääviä aukkoja siihen liittyvän uutisen ja aiempien tietojensa avulla.

Keskeistä tämän tutkielman kannalta on myös se, että kielen avulla hahmotetaan maailmaa, mutta ei ole olemassa puhtaana tekstiä, joka olisi sellaisenaan todellisuuden kuva, vaan tekstit rakentavat omaa todellisuuttaan ja kuvaavat osin jo olemassa olevaa todellisuutta (Saukkonen 2001: 16, 19). Esimerkiksi samaan asiaan viittaavat erilaiset otsikot rakentavat asiasta omanlaisiaan kuvia, toisin sanoen eri tapahtumia (Pietikäinen – Mäntynen 2009: 70).

Widdowson (2004: 36) katsoo, että tekstin tulkinta liittyy läheisesti siihen, että se ymmärretään suhteessa kontekstiin. Teksti ei elä irrallaan kontekstistaan, vaan sillä on lähtökohtaympäristönsä, tulkintaympäristönsä ja esiintymisympäristönsä (Karvonen 1995: 30).

Mäntynen mukaan tekstillä on ainakin kolmenlaisia konteksteja: sosiaalinen ja kulttuurinen, tilanteinen sekä intertekstuaalinen. Sosiaalisella ja kulttuurisella kontekstilla tarkoitetaan muun muassa sitä yhteiskunnallista ja institutionaalista yhteisöä, jossa tekstejä tuotetaan ja luetaan. Tilanteinen konteksti sisältää vuorovaikutukseen osallistuvien henkilöiden roolit, keskustelun aiheen ja kielellisen muodon. (Mäntynen 2003: 29.) Karvonen (1995: 31) toteaa, että tekstin kontekstina voivat olla tekstienväliset yhteydet.

Heikkisen mukaan tekstejä ympäröi sosiaalinen konteksti, mutta konteksti myös kirjoittautuu tekstiin. Kontekstia on mahdollista kuvata kirjoittajan tekemänä kielellisinä valintoina ja tulkita merkityksinä. (Heikkinen 2001b: 119.) Mikäli tekstin merkitysten nähdään määräytyvän yhteisön toiminnan mukaan, on kulttuurinen ja tilanteinen konteksti osa tekstiä ja merkitystä luovaa kielen systeemiä (Karvonen 1995: 31–32). Hiidenmaa (2000: 182; ks. myös Tiililä 2007: 18) toteaaakin, että konteksteja ei pitäisi olettaa valmiiksi.

Tässä tutkielmassa käyttökelpoisimpia kontekstin määrittelyssä ovat tietyt Mäntynen (ks. 2003: 29) mainitsevat kontekstin ulottuvuudet, jotka esittelin aiemmin. Kommentin konteksti voi olla ainakin 2000-luvun yhteiskunta. Tekstin laatija on toimittaja ja julkaisukanava sanomalehti. (Ks. myös Komulainen 2006: 12.) Kommenttien tulkintaan vaikuttavat myös ajankohtaiset keskusteluaiheet ja journalistiset käytänteet. Tärkeä on itse kommentti ja siihen intertekstuaalisesti liittyvä uutinen.

Teksti liittyy läheisesti tekstilajiin (esim. Shore – Mäntynen 2006: 9). Kommentti muodostaa oman ryhmänsä tietyyntyyppisenä journalistisena tekstinä, mutta ei ole itsestään selvää, onko se oma tekstilajinsa. Kommentin voidaan nähdä kuitenkin kuuluvan journalististen mielipidekirjoitusten ryhmään. Shoren ja Mäntynen (2006: 9–13) mukaan se, että tutkija kerää aineistoonsa tietyyntyyppisiä tekstejä, kertoo siitä, että hän otaksuu kyseessä olevan tietyn tekstilajin ja kerättyjen tekstien mahdollisesti edustavan sitä. Siksi on syytä tehdä lyhyt katsaus tekstilajiin, vaikka tässä tutkielmassa ei otetakaan kantaa siihen, onko kommentti varsinaisesti oma tekstilajinsa.

Tekstilajeilla on tavoitteita siinä kontekstissa, jossa ne esiintyvät (Mäntynen 2003: 59). Ne voidaan nähdä sosiaaliselta kannalta esimerkiksi kulttuurisiin päämääriin pyrkiviksi kielenkäytön tavoiksi (Eggins – Martin 1997: 236), tai tekstilajeja määrittävänä tekijänä voidaan pitää tekstilajin rakennetta (esim. Halliday – Hasan 1989: 63–65). Tekstilaji on mahdollista mieltää sillaksi, joka kytkee toisiinsa sosiokulttuurisen kontekstin ja tekstien kielelliset piirteet. Tekstilajin muotoutumiseen vaikuttavat ympäröivä konteksti sekä teksteille tyypilliset rakenteet ja kielelliset piirteet. Yksittäisten tekstien piirteet taas kiteytyvät tekstilajiksi. Tekstien piirteet yhtäältä luovat kontekstia ja toisaalta johtuvat siitä. (Mäntynen 2003: 16.) Tekstilajien sisällä on kuitenkin vaihtelua, niiden rajat eivät ole aina selviä ja ne muuttuvat ajan myötä (Shore – Mäntynen 2006: 11).

3.2. Intertekstuaalisuus

Intertekstuaalisuudella viitataan tekstin suhteisiin toisiin teksteihin (Mäntynen 2003: 29). Sillä tarkoitetaan tekstiverkkojen muotoutumista (Karvonen 1995: 18). Kun kirjoitamme tekstiä, meitä ohjaavat konventiot, joita kyseisessä tekstilajissa käytetään. Kun luemme uutista, tunnistamme viittauksia esimerkiksi haastatteluihin. Tekstin merkitys riippuu siitä, millaiseen intertekstuaaliseen yhteyteen se asettuu (Karvonen 1995: 18). Tekstit siis liittyvät toisiin teksteihin (Fairclough 1992: 84), ja teksti on toisten tekstien luentaa (Karvonen 1995: 18). Kommentti on luonteeltaan intertekstuaalinen eli tekstienvälinen. Kommentti on syntynyt uutisen varassa, ja se ottaa kantaa uutiseen.

Intertekstuaalisuus jakautuu tekstintutkimuksessa usein kahteen näkökulmaan.⁸ On mahdollista tarkastella sitä, miten toisen tekstin läsnäolo merkitään. On myös mahdollista selvittää, miten tekstin tulkinnat ovat yhteydessä esimerkiksi tekstilajille tyypillisiin ilmaisun konventioihin. (Solin 2006: 73–74.) Tässä tutkielmassa selvitetään, millaisin keinoin uutinen merkitään kommenttiin, joten keskiössä on intertekstuaalisuuden rakentuminen.

Venäläisen kirjallisuuden tutkijan Mihail Bahtinin mukaan lausumat (engl. utterance) ovat dialogissa toistensa kanssa, sillä lausuma on reaktio johonkin aiempaan lausumaan.⁹ Lausumamme sisältävät toisia lausumia enemmän tai vähemmän, suorasti tai epäsuorasti, alkuperäistä lausumaa mukailleen tai sitä jollakin tavalla painottaen. (Bahtin 1986: 89, 91–92.) Termi intertekstuaalisuus syntyi, kun Julia Kristeva alkoi käyttää sitä Bahtinia käsittelevissä kirjoituksissaan (Fairclough 1992: 101). Kristevan (1993: 23) mukaan sanat ja tekstit ovat samanaikaisesti horisontaalisesti yhteydessä sekä kirjoittavaan subjektiin että vastaanottajaan ja vertikaalisesti suhteessa samanaikaisiin ja edeltäviin teksteihin.

Heikkisen (2001a: 72) mukaan venäläisen filosofin Valentin Vološinovin vieraan puheen teoriaa voidaan pitää keskeisenä lähtökohtana, kun pohditaan intertekstuaalisuutta. Vološinovin mukaan puhe (tai vastaavasti lausuma) on ”puhe

8 Intertekstuaalisuuteen liittyy läheisesti moniäänisyys. Sillä tarkoitetaan vähintään kahden kontekstin (näkökulman tai ideologian, yleensä muiden kuin spesifisten konkreettisten tekstien) nousemista esille samanaikaisesti kielenkäytössä (Kalliokoski 2005: 34; ks. myös Pietikäinen – Mäntynen 2009: 123–124).

9 Bahtin tarkoittaa lausumalla subjektin (puhujan) esittämää puhejaksoa. Lausumalla on selvät rajat, jotka määrittävät subjektin vaihtumisen mukaan. (Bahtin 1986: 71, 93.)

puheessa” ja ”puhetta koskevaa puhetta”. Vološinov viittaa vieraalla puheella myös tiettyihin syntaktisiin malleihin, joilla vieras puhe tulee osaksi omaa esitystä (esimerkiksi epäsuora esitys). (Vološinov 1990: 136–139.) Heikkisen (2001a: 72–73) mukaan on kiintoisaa, että Vološinov katsoo näiden mallien korostuvan monologissa, sillä kirjoitusta on pidetty monologisena. Heikkinen (emt.) tosin huomauttaa, että nykyään otetaan yhä enemmän huomioon myös kirjoitettujen tekstien vuorovaikutus.

Fairclough jakaa intertekstuaalisuuden kahteen osaan: avoimeen (engl. manifest intertextuality) ja perustavaan (engl. constitutive intertextuality). Avoimena intertekstuaalisuutena Fairclough pitää avoimesti tekstissä näkyviä ja merkittyjä osia muista teksteistä sekä viittauksia muihin, konkreettisiin teksteihin.¹⁰ Perustavaa intertekstuaalisuutta hän nimeää interdiskursiivisuudeksi, jossa teksti liittyy laajemmin muihin teksteihin (diskursseihin) ilman avoimia yhteyksiä. Perustavassa intertekstuaalisuudessa on konkreettisten tekstien sijaan kyse tekstien yhteyksistä diskursseihin ja niihin liittyviin käytänteisiin. (Fairclough 1992: 85, 104, 117–118; ks. myös Karvonen 1995: 49.)

Fairclough liittää intertekstuaalisuuden tekstilajeihin. Intertekstuaalisuus on merkki tekstien kyvystä vaikuttaa toisiin teksteihin, sillä ne voivat muokata aiempia ja muodostaa uusia tekstilajeja. (Fairclough 1992: 102.) Kommentti on osoitus produktiivisuudesta, sillä sen synnyn ehto on se, että on olemassa uutinen. Karvonen (1995: 48–49) huomauttaa, että tekstilajin olemassaolon ehtona ovat tekstien kytkennät toisiinsa. Intertekstuaalisuutta voidaan tutkia lajipiirteinä (Heikkinen 2001a: 73). Tekstilajit poikkeavat toisistaan tekstienvälisyyden avoimuudessa ja määrässä (Solin 2006: 83).

Bahtinin, Kristevan ja Vološinovin ajatukset osoittavat intertekstuaalisuuden kentän leveyden.¹¹ Intertekstuaalisuuden laajuus on herättänyt kysymyksiä siitä, minkä kaiken voi tulkita tekstienvälisyydeksi ja miten käsitettä tulisi käyttää tutkimuksessa. Heikkinen (2001a: 70) kritisoi intertekstuaalisuuden käsitteen käyttöä siten, että sitä hyödynnetään liian yleisesti monen tekstikysymyksen selittäjänä. Pällin (2004: 137) mukaan usein jätetään kertomatta selvästi, miten intertekstuaalisuus rakentuu. Tutkijan on tärkeää

¹⁰ Fairclough (1992: 118–123) pitää avoimena intertekstuaalisuutena metadiskurssia, presuppositiota, kieltoa, ironiaa ja referointia, jota hän kutsuu diskurssin representaatioksi.

¹¹ Kirjallisuudentutkija Gérard Genette huomioi viisi erilaista tekstienvälisen suhteiden tyyppiä, mutta varsinainen intertekstuaalisuus tarkoittaa hänelle tekstien samanaikaista läsnäoloa. Sitä osoittavat lainausmerkeissä olevat sitaatit, plagiaatit ja alluusiot. (Genette 1997: 1–5.)

määritellä, miten hän ymmärtää intertekstuaalisuuden. Heikkisen (2001a: 71–72) mukaan käytännön analyysissä voi painottaa esimerkiksi tekstin suhdetta tekstilajeihin, ideologioihin tai muihin teksteihin konkreettisen kielenkäytön kannalta.

Tässä tutkielmassa keskiössä on tekstin suhde toisiin teksteihin. Tutkin väljästi määriteltynä pääosin avointa intertekstuaalisuutta. Lähdeteksti on tunnettu, mikä viittaa avoimeen intertekstuaalisuuteen, mutta viittaus saattaa olla implisiittinen, jolloin lähestytään hieman perustavaa intertekstuaalisuutta. Fairclough'n avoin intertekstuaalisuus viittaa kuitenkin myös implisiittisempiin keinoihin. Solin (2006: 83) nostaa tästä esimerkiksi alluusion tunnettuun fraasiin ja Shore (2005: 49) ironian.¹² Tarkastelemani tavat eivät ole Fairclough'n mainitsemia keinoja lukuun ottamatta referointia ja kieltoa. Hyödynnän analyysissä ajatuksia esimerkiksi Mäkiselältä (1999) ja Karvoselta (1995).

Tarkastelen konkreettisten tekstien, kommentin ja uutisen, liittymistä toisiinsa. Tutkin keinoja, joita kommentteissa käytetään toisen tekstin läsnäolon merkitsemiseen. Keskeinen tavoite on selvittää myös keinoihin liittyvää toimittajan kielellistä panosta ja näkökulmaa. Tutkielmassa on mahdollista löytää monia intertekstuaalisia keinoja osittain siksi, että kommenttia tarkastellaan suhteessa tiettyyn tekstiin. Monet intertekstuaalisen tulkinnan saavat keinot (esimerkiksi nominalisointi ja metafora) eivät ole itsessään intertekstuaalisia, mutta kommentissa ne voivat merkitä uutisen läsnäoloa. Ne viittaavat samaan tapahtumaan kuin uutisessa ja aktivoivat tekstin. Monen intertekstuaalisen jakson edessä voisikin olla tiedon lähteen ilmoittava lauseke *uutisen mukaan*.

Makkonen (1991: 16) toteaa, että kirjallisuudentutkimuksessa intertekstuaalisuuden tutkimisen lähtökohta on lukijan havainto toisen tekstin läsnäolosta. Tässä tutkielmassa lähtökohta on juuri se, että lukijan on mahdollista huomata toisen tekstin läsnäolo, vaikka viittaus olisikin implisiittinen. Termit implisiittinen ja eksplisiittinen intertekstuaalisuus koskevat vieraan tekstin merkitsemisen muotoa, eli sitä, kuinka avoimesti tai piilotetusti toinen teksti merkitään. Kriteerinä käytän sitä, kuinka selvästi toisen tekstin läsnäolo merkitään ja kuinka selväräjaisena osuutena uutisesta tekstijakso

12 Analyysi ei voi kuitenkaan olla puhdasta avoimen intertekstuaalisuuden tarkastelua. Keskustelua kommentin ja uutisen välillä käyvät myös esimerkiksi erilaiset näkökulmat. Lisäksi väistämättä osaksi analyysiä tulevat tietyt perustavan intertekstuaalisuuden muodot, muiden muassa toisen tekstilajin konventiot (esim. uutiselle ja mielipidekirjoitukselle tyypilliset ominaisuudet, journalistinen tyyli, tapa kirjoittaa kommentteja) ja tyyllilliset valinnat (esim. ironia).

näyttäytyy. Mäkinen (1999) käyttää termejä eksplisiittinen ja implisiittinen intertekstuaalisuus, mutta hän viittaa niillä suoraan Fairclough'n avoimeen ja perustavaan intertekstuaalisuuteen.

Hyödynnän Mäkisen (1999: 13–14) tavoin tutkielmassani termejä *lähdeteksti* ja *kohdeteksti*. Termit ovat käytössä käännettieteessä (esim. Reiss – Vermeer 1986: 30, 69). Lähdetekstillä tarkoitan tekstiä, johon viitataan (eli uutista). Kohdetekstillä tarkoitan tekstiä, jossa viittaus on (eli kommenttia). Termit kuvaavat intertekstuaalisuuden suuntaa: ilmiötä tarkastellaan kohdetekstin tasolla, sillä siitä muodostuu oma kokonaisuutensa muun muassa lähdetekstin avulla (Mäkinen 1999: 14). Uutisen sisällä on muitakin lähdetekstejä, kuten henkilöiden haastatteluja, tutkimuksia ja selvityksiä, joita nimitän *tietolähteiksi* (ks. myös Tiililä 2007: 97–100).

3.3. Modaalisuus ja subjektiivinen asenne

Kieltä ei hyödynnetä pelkästään propositioiden välittämisessä vaan myös vuorovaikutuksessa. Teksti laaditaan jollekulle toiselle ihmiselle, ja sen tuottamisella on jokin tarkoitus. On mahdollista esimerkiksi ilmaista, kuinka varmana tai epävarmana pitää esittämänsä asiaa. (Luukka 1995: 97–98.) Kommentti on interpersoonainen sanomalehden juttutyyppejä, sillä toimittaja esittää siinä näkemyksiään ja viittaa sekä itseensä että lukijaan. Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on erityisesti kommenttien modaalisuus. Myös tiettyjä muita asenteita analysoidaan intertekstuaalisuuden yhteydessä. Interpersoonaisuuden mainitsemisella haluan korostaa sitä, että vaikka tarkastelen vain toimittajan suhtautumista, tekstin laatija kohdistaa sanomansa jollekulle ja näyttäytyy lukijalle tietynlaisena.¹³

Modaalisuus on kiinnostava tutkimuskohde kommenteissa, sillä se on keskeinen tapa asennoitumisen ilmaisemisessa, mutta ei nähdäkseni aina yhtä eksplisiittinen kuin affektiiviset sanavalinnat. Modaalisuutta on kielitieteessä määritelty monin eri tavoin (ks. esim. Palmer 1986: 14–23), mutta monet tutkijat ovat puhuneet asennoitumisesta propositiota kohtaan (Laitinen 1992: 156). Propositiolla tarkoitetaan lauseen

¹³ Interpersoonainen metafunctio on Halliday'n systeemis-funktionaalisen kieliopin keskeinen käsite, johon sisältyy ajatus, että kieli ilmaisee suhteita ihmisten välillä ja osoittaa heidän roolejaan (esim. Halliday 1987: 46). Kielellä ilmaistaan myös asennoitumista vuorovaikutuksen toiseen osapuoleen ja sanoman sisältöön (Stillar 1998: 20).

ulkomaailmasta kertovaa asiasisältöä, joka koostuu referenssistä ja predikaatiosta (Kuiri 2000: 39–40).

Palmer (1986: 16–17) esittää, että modaalisuuden voi käsittää puhujan (subjektiivisten) asenteiden ja mielipiteiden kieliopillistumaksi. Kaikki aineistossa olevat modaaliset ilmaisut eivät ole täysin toimittajan omia (ks. normi-ilmauksista Kangasniemi 1992: 126–129; Kankaanpää 2006: 53–54). Ne ovat usein myös referoituja käsityksiä, uutisessa mainittuja asioita ja yleisiä tietoja. Esimerkiksi modaaliverbejä käytetään usein referoinnin yhteydessä (esim. *Utraisen mukaan taustalla voi olla pienten yhteisöjen sisäistä rappeutumista*) tai uutisessa mainitun tai muun yleisluontoisen asian toistamisen näkökulmasta (esim. *Taksit suhaavat - - kun sadat hoitajat pitää tavata kasvokkain kaksi kertaa ennen tiistaita*).

Välttämättömyyden ja mahdollisuuden ilmaiseminen on keskeistä semanttisissa modaalikäsitteissä (Laitinen 1992: 151; Lyons 1977: 787). Välttämättömyys ja mahdollisuus toimivat pohjana muiden loogisten modaalisten suhteiden rakentumiselle (Laitinen 1992: 151). Ne myös sijoittuvat modaalisten asteikkojen ääripäiksi (esim. Hakulinen – Karlsson 1979: 262–263). Keskeistä on myös se, että kielto lisää modaalisuuteen vielä mahdottomuuden ulottuvuuden (ISK 2004: 1528–1529). Kaikki asiat eivät ole välttämättömiä tai mahdollisia, vaan myös esimerkiksi melko mahdottomia tai epätoivottuja (esim. *ei voine, ei saisi*) (VISK: § 1613). Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on se, kuinka välttämättömänä ja varmana tai mahdollisena ja epävarmana asiat esitetään tutkimusaineiston kommentteissa.

Modaalisuuden perusjakoa edustaa erottelu dynaamiseen, deonttiseen ja episteemiseen modaalisuuteen (esim. Nuyts 2006: 2; Kangasniemi 1992: 1–4). Modaalisuuden lajit osoittavat erilaista näkökulmaa johonkin asiointilaan. (Kangasniemi 1987: 160). Niiden ilmaisemiseen käytetään osittain samoja keinoja (emt. 138). Episteeminen modaalisuus ilmaisee sitä, miten puhuja sitoutuu esittämänsä asian totuudellisuuteen (Palmer 1986: 121). Puhuja ottaa kantaa siihen, pitääkö hän propositionia totena vai epätotena, varmana vai epätodennäköisenä (Hakulinen – Karlsson 1979: 263). Aineistossa episteeminen on esimerkiksi virke *Jos näin kävisi, Venäjän tullipolitiikka saattaisi lieventyä*. Episteemisessä modaalisuudessa voi erottaa keskeisinä tyypeinä arviot ja evidentiaalit. Arviot liittyvät asiointilan varmuuden tai mahdollisuuden ilmaisemiseen. Evidentiaaleilla arvioidaan proposition

paikkansapitävyyttä sen suhteen, mihin tieto perustuu. (Kangasniemi 1992: 3–4, 147.)

Ei-episteemistä modaalisuutta ovat dynaaminen ja deonttinen. Dynaamisella modaalisuudella viitataan olosuhteisiin liittyvään toimijan mahdollisuuteen tai välttämättömyyteen saada aikaan jotakin (Kangasniemi 1992: 19). Kyse on toimijan omista kyvyistä tai ulkomaailman tilanteeseen liittyvistä muista seikoista (Kuiri 2000: 43–44). Kommenteissa dynaamista modaalisuutta edustaa esimerkiksi sivulause virkkeessä *On syytä katsoa, mitä tämä mahdollisuus käytännössä voisi tarjota*. Deonttinen modaalisuus sisältää erilaiset luvan ja velvollisuuden ilmaukset, joilla yritetään ohjata toimijaa (Kangasniemi 1992: 88–89). Deonttisuudessa voidaan katsoa olevan kyse moraalista toivottavuudesta, jonka esittäjä on usein puhuja (Nuyts 2006: 4–5). Aineistossa deonttinen on esimerkiksi virke *Jos käytännöt muuttuvat, niistä pitää kertoa ajoissa*. Deonttiselle modaalisuudelle on ominainen tahdonalainen lähde eli jokin tajunnallinen olio tai kollektiivi, kun taas dynaamiselle modaalisuudelle eloton lähde eli ulkoinen olosuhde tai kohteen psyykkinen tai fyysinen ominaisuus (Koskinen 1998: 31).

Laitisen (1992: 172) mukaan monitulkintaisuus on luonnollisessa kielessä ominainen piirre modaalisille ilmauksille. Esimerkiksi lause *Elma-täti voi puhua puhelimesta tunnin* voi saada monia tulkintoja (Hakulinen – Karlsson 1979: 264). Tulkinnat riippuvat siis usein kontekstista. Kommenteissa modaalisen ilmaisun tulkinta on usein kytköksissä aiemmin esitettyihin väittämiin tai uutisessa esitettyihin tietoihin. Esimerkiksi lause *Pienessä hetkessä oppilas voi nälväistä toista* voi saada episteemisen tai dynaamisen tulkinnan. Laitinen (1992: 174) kritisoi modaali-ilmausten tarkastelua pelkästään kolmen perustyyppin kannalta, sillä se antaa hänen mukaansa ainakin kapea-alaisen kuvan todelliseen kielenkäyttöön verrattuna. Tähän tutkielmaan jako kuitenkin sopii hyvin, sillä tarkoitus on antaa yleiskuva aineiston kommenttien modaalisuudesta.

Modaalisuutta ilmaistaan modaali- ja performatiiviverbeillä, modaalisilla adjektiiveilla, adverbeilla ja partikkeleilla, verbimoduksilla (imperatiivi, konditionaali ja potentiaali), tietyillä lausekonstruktiolla kuten nesessiivirakenteella ja erilaisilla partisiipin sisältävillä rakenteilla sekä evidentialisessa käytössä perfektillä ja pluskvamperfektillä. Modaaliset keinot ovat siis leksikaalisia ja kieliopillisia. (ISK 2004: 1484–1485.) Se, kuinka laajasti modaalisuus ymmärretään, kuitenkin vaihtelee. Laajimmillaan semanttisesti määriteltynä modaalisuuteen kuuluvat verbimodusten lisäksi illokutiiviset sävyt ja niitä kieliopillistavat lausetyypit (Hakulinen – Karlsson

1979: 261). Tarkastelen aineiston keskeisimpiä modaalisuutta ilmaisevia keinoja. Niitä ovat modaaliset verbit ja verbirakenteet, modaaliset adjektiivit, adverbit ja partikkelit, lausetyypeistä erityisesti kysymys- ja käskylauseet ja moduksista konditionaali.

Palmer (1986: 115–121) ja Kangasniemi (1992: 269–260) katsovat, että modaalisuudessa tulee huomioida myös evaluatiivit, volitiivit ja komissiivit. Ne eivät asemoidu dynaamiseen, deonttiseen ja episteemiseen modaalisuuteen (Kangasniemi 1992: 2; vrt. Palmer 1986: 115–121). Kommenteissa keskeisiä ovat evaluatiivit, joita käytetään Kangasniemen (1992: 275–285) mukaan arvottamisessa. Esimerkiksi eräässä tutkimusaineiston kommentissa arvioidaan tietyn henkilön väitettä evaluatiivisesti siten, että sen kuvaillaan *tuntuvan omituiselta*. Palmerin (1986: 121) mukaan evaluatiivien määrittelyä modaaliseksi puolustaa se, että niiden avulla puhuja arvottaa faktoja eikä esitä niitä. Evaluatiivit voivat olla monenlaisia. Niitä ovat esimerkiksi adjektiivit (*hyvä, huono, ihana*) ja adverbit (*onneksi, valitettavasti*). (Kangasniemi 1992: 275–285.)¹⁴

Kuirin (2000: 47–48) mukaan ei ole yksinkertaista tehdä eroa modaalisten ja puhujasta suoraan kertovien, subjektiivisten (affektiivisten) merkitysten välille. Keskeinen keino ilmaista edellä mainitun kaltaista subjektiivisuutta on kommenteissa asenneadjektiivien käyttö (ks. Hakulinen – Karlsson 1979: 79, 118, 135). En tarkastele tässä tutkielmassa evaluatiiveja modaalisuuden yhteydessä vaan osana subjektiivisia asenteita. Toimittajan näkökulma taas kattaa tutkielmassa modaalisuuden ja subjektiiviset asenteet. En tutki subjektiivisia asenteita systemaattisesti, vaan nostan esiin joitakin keskeisiä keinoja (etenkin asenneadjektiiveja ja sanavalintoja) pääasiassa intertekstuaalisuuden yhteydessä.

14 Volitiiveissa on kyse siitä, että ilmaistaan tahtoa, toivetta tai toivomusta (esim. *Minä haluan olla sinun kanssasi*). Komissiiveilla taas osoitetaan sitoutumista (esim. *Lupaani, että en enää erehdy*). (Kangasniemi 1992: 269, 285.) En kuitenkaan tarkastele tässä tutkielmassa volitiiveja ja komissiiveja.

4. INTERTEKSTUAALISUUS KOMMENTEISSA

Karvonen (1995: 109) huomauttaa, että intertekstuaalisuudella ei viitata vain tiettyjen konkreettisten tekstien liittymiseen toisiinsa tavalla tai toisella. Tässä tutkielmassa tarkastelen kuitenkin rajattua intertekstuaalisuutta. Analysoin kommentin ja uutisen välistä intertekstuaalisuutta, jossa lähdeteksti on tunnettu. En ota huomioon uutisen ulkopuolelle suuntautuvia samaan aiheeseen kytkeytyviä viittauksia, vaan tarkastelen vain viittauksia, joille on löydettävissä lähdetekstistä konkreettinen kytkös. Kommenteissa tavallista on esimerkiksi se, että referoidaan henkilöä, mutta referaatti ei viittaa uutisessa kerrottuihin asioihin eikä näin ollen aktivoi kyseistä tekstiä. En ole ottanut huomioon edellisen kaltaisia referointeja, jotta tutkittavien ilmiöiden määrä ei olisi liian laaja.¹⁵ Analyysi edustaa melko pientä osaa intertekstuaalisuudesta, mutta mahdollistaa tarkan kuvauksen.

Tutkielmassa oletuksenani ei ole se, että kommenttiin pitäisi merkitä uutisen läsnäolo. Lienee itsestään selvää, että se ei ole välttämätöntä: kommentti perustuu lähtökohdiltaan siihen, että siinä otetaan kantaa uutiseen. On kuitenkin kiinnostavaa, miten kommentin yhteys uutiseen esitetään ja miten toimittajan kielellinen panos ja näkökulma näkyvät toisen tekstin merkitsemisen tavoissa.

Olen luokitellut intertekstuaalisuuden analyysissä erikseen erilaiset tavat viitata uutiseen, mutta yhdenkin kommentin sisällä on usein erilaisia toisen tekstin merkitsemisen tapoja. Esitän tarvittaessa esimerkikohdissa tekstiainesta varsinaisen lähdetekstiin viittaavan jakson ympäriltä, jotta käyttöyhteys välittyy. Olen poistanut esimerkeistä sanomalehdessä olleet alkuperäiset lihavoinnit henkilöiden nimistä, jotta niitä ei sekoitettaisi omiin merkintöihini. Esimerkkikohdissa on suluissa lehden nimi, lainausmerkeissä kommentin otsikko ja hakasulkeissa kommenttiin liittyvän uutisen pääotsikko. Tarkoituksena on helpottaa esimerkkien käyttöyhteyden ymmärtämistä. Intertekstuaalisten yhteyksien havainnollistaminen vaatii tarkkaa esimerkkien selittämistä. Olen katsonut parhaimmaksi esittää aineistoa hyvin kuvaavia esimerkkejä ja selittää niitä perusteellisesti sen sijaan, että esittäisin runsaasti esimerkkejä.

¹⁵ Rajaus on tehty siksi, että tarkasteltavana on 100 eri aihetta käsittelevää tekstiä, joten aineisto ei liity yhden aiheen ympärillä käytävään keskusteluun. Tästä seuraa, että monentasoisen intertekstuaalisuuden tarkastelu ei olisi tämän tutkielman tavoitteiden kannalta relevanttia. Pelkästään uutinen rakentuu runsaista intertekstuaalisista yhteyksistä, joita se tuo mukanaan myös kommenttiin. Sen sijaan yksittäisen tekstin (esim. romaanin, pöytäkirjan) analyysissä monentasoisen intertekstuaalisuuden tarkastelu olisi perusteltua.

4.1. Eksplisiittinen intertekstuaalisuus

Eksplisiittiseksi lasken intertekstuaalisuuden, jossa lähdeteksti on merkitty kohdetekstin pintatasolle tai jossa se erottuu kohdetekstissä suhteellisen selväräjaisena osuutena. Eksplisiittinen intertekstuaalisuus tarkoittaa sitä, että kommentin yhteys uutiseen esitetään avoimesti. Kun intertekstuaaliset suhteet ilmaistaan avoimesti, se osoittaa kirjoittajan tietoisuuden tekstin ja ”todellisuuden” erosta (Karvonen 1995: 108). Eksplisiittiseen intertekstuaalisuuteen lukeutuvat tutkimusaineistossa leksikaaliset viittaukset henkilöihin ja asioihin, nominalisointi, referointi, lähdetekstin nimeäminen uutiseksi ja lähdetekstin sisällön omiminen.

4.1.1. Leksikaaliset viittaukset

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten henkilöiden ja asioiden toisto sekä korvaaminen uutisen ja kommentin välillä rakentuu leksikaalisesti ja miten kyseiset tavat rakentavat intertekstuaalisuutta. Käytän nimitystä leksikaalinen viittaus, sillä kyseessä ovat leksikaaliset ilmaukset. Tarkastelun kohteena ovat substantiiveista tietyt lajia ilmaisevat yleisnimet ja tietyt yksilöä identifioivat erisnimet (ks. ISK¹⁶ 2004: 549). Hyödynnän analyysissä Enkvistin termejä eksakti ja muunneltu toisto. Toisto kuuluu samaviitteisyyteen. Toistuvalla elementillä on siis sama referentti (tarkoite). Eksaktissa toistossa sana on samassa sana- ja taivutusmuodossa, kun taas muunnellussa toistossa ainakin taivutusmuoto ja mahdollisesti sanaluokkakin ovat erilaisia. (Enkvist 1975: 34–35.) Ymmärrän toiston tutkielmassani niin, että sanaan voidaan lisätä määritteitä tai jättää niitä pois. Toiston lisäksi sana voidaan korvata parafrasilla, jolla tarkoitetaan samaa merkitsevää ilmausta (esim. Karlsson 1994: 191). Leksikaalisille viittauksille on yhteistä se, että viittaukset on sidottu kielen tasolla yhteen sanaan tai lausekkeeseen.

a) Henkilöt

Tarkastelen vain lähdetekstissä nimettyjä henkilöitä, sillä intertekstuaalisuutta luo etenkin se, että sama henkilö esiintyy kahdessa tekstissä.¹⁷ Tarkastelen myös viittauksia,

16 Tutkielmassa viitataan Isoon suomen kielioppiin (2004) lyhenteellä ISK.

17 Eksplisiittinen henkilönnimen kertominen voidaan katsoa yhdeksi intertekstuaaliseksi keinoksi.

joissa ei mainita kohdetekstissä henkilön nimeä vaan esimerkiksi vain hänen ammatillinen asemansa. Henkilöihin viitataan tutkimusaineistossa NP:illä eli substantiivilausekkeilla. NP:llä tarkoitetaan tyypillisesti yhtäjaksoista rakennetta, jonka edussana on substantiivi, pronomini tai numeraali (tutkimusaineiston tapauksissa substantiivi). Edussana voi esiintyä lauseessa yksin, tai sillä voi olla määritteitä. Niiden tehtävänä on kuvailla edussanan tarkoitetta tai antaa siitä tarkentavaa tietoa. (ISK 2004: 428–429, 431.)

Tutkimusaineiston kommentteissa viittaus henkilöön on tarkin silloin, kun mainitaan henkilön etu- ja sukunimi sekä asema. Henkilöön viitataan sekä nimellä että nimekemääritteellä. Kyse on muuntelemattomasta tai muunnellusta toistosta sen mukaan, onko viittaus samassa vai eri taipumusmuodossa kuin lähdetekstissä.

(1) *Eviran eläinlääkintöylitarkastaja Jessica Löfgren-Eriksson huomauttaa hyväsydämisille, että autettavia löytyy myös Suomesta. (AL ”Kaunis teko, mutta vaatii harkintaa” [Ulkomailta hankittu koira voi tuoda mukanaan uuden loistaudin])*

Esimerkissä 1 kerrotaan henkilön koko nimi ja asema, joten viittaus on erittäin eksplisiittinen. Sama keskeinen tietolähde esiintyy sekä lähde- että kohdetekstissä. Muita vastaavia ovat esimerkiksi *Apulaiskaupunginjohtaja Kari Hannus, professori Terttu Utriainen, valtionsyyttäjä Anu Mantila ja Tasavallan presidentti Tarja Halonen*. Kyseessä on usein erisnimi ja taipumaton nimikemäärite, jolloin ISK:n (2004: 591) mukaan rakenteen kiinteyden voi rinnastaa yhdyssanaan.

Epämääräisemmäksi viittaus muuttuu, kun henkilön nimeä ei mainita. Kohdetekstissä on mahdollista mainita vain henkilön ammatti tai asema (edussana) mahdollisine määritteineen eikä ollenkaan identifioivaa propria. Siitä huolimatta kyse on muunnellusta tai muuntelemattomasta toistosta, sillä viittauksesta on vain jätetty jotakin pois.

(2) *Lisäksi puheenjohtaja laukoo, että puolustusvoimien omat varusmiestoimikunnat ovat tiukasti joukko-osastojen komentajien ohjauksessa eivätkä tarjota todellista osallistumista. (HS ”Vaihtoehtoinen tietotoimisto” [Puolustusvoimat ja Varusmiesliitto sotivat keskenään edunvalvonnasta])*

Esimerkiksi Pentti Saarikosken nimen mainitseminen voi toimia kirjallisen sukupolven metonymiana. (Tammi 1991: 76.) Edellisessä on kyse kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta.

Kohdetekstissä tietolähde nimetään *puheenjohtajaksi* (esimerkki 2), kun taas lähdetekstissä puheenjohtaja on nimetty tarkemmin *varusmiesliiton puheenjohtaja Harri Siepiksi*. Kohdetekstissä on aiemmin mainittu Varusmiesliitto, mutta henkilöön ei ole viitattu nimellä, mikä tekee viittauksesta epämääräisen.

Kohdetekstissä voidaan myös korvata propri toisella sanalla eli parafrasilla. Viittaus saattaa olla spesifi, vaikka propri puuttuisikin. Spesifisyyttä on mahdollista lisätä edussanojen määritteillä. Seuraavassa esimerkissä kyse on parafrasista, sillä edussanaa *tutkija* määritteineen käytetään ensimmäistä kertaa.

(3) *Asiayhteys myy, vaikka tuote olisi monen mielestä täyttä humpuukia – kuten esimerkiksi hirvipilli. 30 vuotta hirvien parissa työskennellyt tutkija vakuuttaa, että hänen kenttätestissään paikallaan seisova peura hörästi korviaan kuullessaan pillin äänen.* (SK ”Peukalo ylös vai alas” [Ujeltava pilli saa korvat hörölle])

Esimerkin 3 lähdetekstissä haastatellaan autovahinkotarkastaja Matti Järvistä ja kerrotaan, että henkilöllä on takanaan yli 30-vuotinen ura. Kohdetekstissä Järvinen nimetään *30 vuotta hirvien parissa työskennelleeksi tutkijaksi*. Määritteet antavat käsiteltävän asian kannalta paljon relevanttia tietoa henkilöstä, mutta viittaus on epämääräisempi kuin siinä tapauksessa, että henkilö olisi mainittu nimeltä.

Henkilöön saatetaan viitata kohdetekstissä myös niin, että syntyy vaikutelma yleisesti tunnetuksi otaksutusta ihmisestä. Kyseessä ovat tällöin lähes poikkeuksetta poliitikot. Vaikutelma syntyy esimerkiksi siitä, että poliitikon asemaa ei mainita tai että mainitaan aluksi ainoastaan hänen asemansa.

(4) *Vihreiden kokouksessa lauantaina oli vaisu tunnelma. Itsekritiikkiä harjoitti etenkin Tuija Brax, joka myönsi vihreiden epäselvän viestin kunta-alan palkkakiistassa.* (HS 25.11.2007 ”Raskas hallitusvastuu” [Brax arvosteli vihreiden toimintaa Tehyn palkkakiistassa])

Lähdetekstissä Braxiin viitataan tittelillä, nimellä ja puolueen lyhenteellä *oikeusministeri Tuija Brax (vihr)*. Braxin asemaa oikeusministerinä ei sen sijaan enää kohdetekstissä toisteta (esimerkki 4). Koska kommentissa puhutaan vihreiden kokouksesta, on Brax helppo mieltää vihreiden poliitikoksi. Braxin aseman tietäminen katsottaneen kuuluvaksi sellaiseen tietoon, jonka toimittaja ja lukija jakavat (ks. Enkvist 1975: 42).

Toimittajan näkökulma ja kielellinen panos voivat näkyä viittauksessa, vaikka on kyse leksikaalisesta ilmauksesta. Mahdollista on lisätä (tunnettuihin) henkilöihin arvottavia määritteitä, joita ei ole käytetty lähdetekstissä, tai hyödyntää kontekstissaan arvottavaa edussanaa. Arvottavuus voi liittyä henkilön asemasta kertovaan nimikemääritteeseen (*superministeri Mauri Pekkarinen*) tai ilmetä parafrasissa (*ehkä mielipidejohtajalla on enemmän sanottavaa Kaakkois-Aasiassa kuin kotimaassa*). Nimeäminen kertoo puhujan tai kirjoittajan asenteesta käsiteltävää asiaa kohtaan (Kieli ja sen kielioipit 2002: 107).

Arvottavuus voi ilmetä myös adjektiiviattribuutissa (*kätevä pääministeri*). Lisäksi kerran osoitetaan lainausmerkein nimen humoristisuus tai tunnettuus (*Seppo ”Sedu” Koskinen*). Arvottavat viittaukset ovat kuitenkin melko harvinaisia. Ne eivät yleensä ole avoimesti pejoratiivisia, mutta ne toimivat usein ironiansa takia pragmaattisesti päinvastaisessa merkityksessä.

Täydellistä henkilön nimen ja aseman toistoa lähdetekstin ja kohdetekstin välillä tapahtuu melko harvoin, mikä on osoitus kommentin ja uutisen intertekstuaalisesta suhteesta. Tämä antaa viitteitä siitä, että toimittaja otaksuu lukijan perehtyneen uutiseen ennen kommenttia tai voivan tarvittaessa tarkistaa henkilöllisyyden uutisesta.

b) Asiat

Leksikaalisella viittauksella asiaan tarkoitan lähdetekstissä esitetyn tilanteen, tapahtuman tai tietolähteen (esim. *suunnitelma, päätös, selvitys*) tai ylipäättään keskeisen asian (esim. *naispappeuskiista*) nimeämistä. Sille on ominaista, että ilmaus ei sisällä jaksoja lähdetekstistä, vaan toimittaja käyttää viittauksessa pelkkää nominiä. Leksikaalinen viittaus asiaan luo intertekstuaalisuutta, sillä se nostaa lähdetekstissä käsitellyn asian käsiteltäväksi kohdetekstiin ja nimeää sen joko samalla tai eri tavalla kuin aiemmin.

Informatiivisimpia ovat viittaukset tunnettuun tapahtumaan tai tilanteeseen eksaktilla tai muunnellulla toistolla. Esimerkissä 5 viitataan Nokialla tapahtuneeseen vesivahinkoon.

(5) *Nokian vesikriisi osoitti kaupungin leväperäisyyden asioiden hoidossa* (SK ”Olisi, pitäisi, voisi” [Hanavesi on saatu puhtaaksi Nokialla])

Viittaus *Nokian vesikriisiin* esimerkissä 5 nostaa lähdetekstissä käsitellyn asian aiheeksi kommenttiin. Viittaus edustaa eksaktia toistoa. Nokian vesikriisi on tunnettu tapaus ja lukijan helposti tunnistettavissa. Viittaus saattaa kuitenkin jäädä lukijalle hämäräksi, mikäli tämä ei ole perehtynyt kommenttia koskevaan uutiseen tai ei muuten tunne tapausta, sillä nominia ei avata. Nimeämisessä voi olla kyse siitä, että kirjoittaja toistaa luonnollistuneen ilmauksen eikä tee varsinaista aktiivista valintaa (Heikkinen 1999: 127). Vaikka nimitystä Nokian vesikriisi käytettiin tapahtuman yhteydessä yleisesti, se kuvanee myös toimittajan käsitystä tapauksen luonteesta.

Toimittaja voi myös nimetä lähdetekstissä esitetyn tapahtuman tai tilanteen uudella tavalla. Esimerkissä 6 toimittaja kommentoi Länsirannikon ammattiopiston perustamista. Toimittaja ei käytä samaa nimitystä kuin lähdetekstissä vaan viittaa asiaan omin sanoin.

(6) *Länsirannikon ammattiopiston nippelikiista on mainio esimerkki ainakin yhdestä asiasta: Mitä lähemmäksi kuntavaalit tulevat, sitä järjestömmäksi kunnallinen päätöksenteko käy.* (SK ”Häntä heiluttaa koiraa” [Länsi-Suomen ammattiopisto uhkaa kaatua lähtökuoppaansa])

Toimittaja aloittaa viittaamalla suoraan tapahtumaan ilman taustoittavaa tietoa. Hän nimeää ammattiopiston sijaintiin liittyvää erimielisyyttä *nippelikiistaksi*. Nimeäminen onkin kirjoittajan keino luokitella asioita oman näkökulmansa mukaan (Heikkinen 1999: 127). Substantiivi *nippelikiista* saa negatiivisen tulkinnan, sillä se implikoi, että kiistassa on kyse mitättömistä asioista.

Leksikaalisissa viittauksissa on melko usein kyse myös siitä, että toimittaja viittaa tietolähteeseen, jonka tulokset ovat lähdetekstin aiheena (esim. *sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvitys*). Viittaus edustaa niissä tapauksissa eksaktia tai muunneltua toistoa. Monet viittauksista antavat jotakin tarkentavaa tietoa. Genetiiviattribuuttia käytetään esimerkiksi silloin, kun tuodaan esiin erisnimi (esim. *Seinäjoen käräjäoikeuden salauspäätös*). Yhdyssanaan saattaa liittyä myös määrite (esim. *lukion lakkauttamispäätös*).

Leksikaalisista viittauksista asiaan saa usein vaikutelman, että asia oletetaan lukijalle tunnetuksi lähdetekstin perusteella, sillä nominia ei kirjoiteta auki. Leksikaaliset viittaukset mahdollistavat toimittajan kannanotot, sillä toimittaja voi nimetä esimerkiksi tapahtuman haluamallaan tavalla.

4.1.2. Nominalisointi

Prosesseja voidaan ilmaista muutenkin kuin finiittiverbeillä. Erityisen huomionarvoisia ovat nominaalistumat. (Stillar 1998: 25.) Kommenteissa se tarkoittaa sitä, että lähdetekstissä esitettyyn asiaan viitataan kohdetekstissä nominalisoinnilla (esim. *Väestön hupeneminen on hyvinvointikoneiston kannalta kohtalokasta*).¹⁸ Pääkirjoituksia tutkineen Katajamäen (2004: 161) mukaan ajankohtaisen asian kertominen nominaalistuksella tekstin alussa antaa vaikutelman, että asian oletetaan olevan lukijalle tuttu esimerkiksi uutisoinnista. Nominalisointi ei ole itsessään intertekstuaalinen keino, mutta tietyissä tapauksissa se voi olla merkki uutisen läsnäolosta, sillä toimittaja tuo lähdetekstissä esitetyn keskeisen toiminnan käsiteltäväksi kohdetekstiin. En katso nominalisoinnin edellyttävän sitä, että nominaalistetaan juuri lähdetekstissä käytetty verbi, vaikka näin onkin monissa tapauksissa.

Tässä tutkielmassa tarkoitan Hakulisen ja Karlssonin tavoin nominaalistuksella verbien substantivoimista.¹⁹ Suomen kielessä produktiivisin on tällöin *-minen*-johtimella muodostettu prosessinimi. (Hakulinen – Karlsson 1979: 339, 391.) Prosessinimi tarkoittaa teon, toiminnan tai tilan nimeä (Kangasmaa-Minn 1983: 28). Tutkimusaineiston kommentaissa käytetään useimmiten juuri *minen*-johdosta, mutta sen lisäksi esiintyy johtimia *-U* ja *-O*. Nominaalistus tiivistää tietoa (Suomela-Salmi 1986: 234–237). Se selittää ainakin osittain nominalisoinnin käyttöä aineistossa, sillä kommentaileille varattu tila on melko lyhyt ja toimittajan on kyettävä ilmaisemaan asiansa tiiviisti.

Nominaalistus kadottaa tempuksen, moduksen ja persoonamuotoisuuden (Suomela-Salmi 1986: 237; ks. myös Fowler 1991: 80). Nominalisointi siirtää tutkimusaineiston kommentaissa tyypillisesti huomion lähdetekstissä esitetyn toiminnan tai teon luonteeseen (esim. *Oulun seudun räjähdysmäinen kasvu*). Nominalisointiin nähdään liittyvän tietty staattisuus, sillä prosessit muuttuvat tiloiksi ja konkreettinen abstraktiksi (Fairclough 1992: 182–183; ks. myös Saukkonen 1984: 95–96). Kontekstin perusteella

¹⁸ Nominalisointi on intertekstuaalisesti samankaltainen keino kuin leksikaalinen viittaus, mutta erotan sen omaksi ryhmäkseen, sillä se sisältää hieman erilaisia piirteitä. Leksikaalisissakin viittauksissa esiintyy nominaalistumia, mutta kyse on substantiivien toistosta. Huomioin vain nominalisoinnit, jotka ovat suoraan kytköksissä lähdetekstiin.

¹⁹ Hakulinen ja Karlsson (1979: 369–375, 391) käsittelevät erikseen partisiippistamisen.

se on odotuksenmukaista, sillä uutisessa tieto on uutta mutta kommentissa jo tuttua. Esimerkissä 7 asia on muuttunut lähdetekstiin verrattuna staattisemmaksi.

(7) *Lasipalatsin salavan omistaminen sota-ajan lapsille oli kaupunginmuseolta nerokas oivallus* (HS ”Isänmaallisuus pelastaa salavan” [Kuka oli talvisodan ensimmäinen uhri?])

Esimerkkiin 7 liittyvässä lähdetekstissä kerrotaan tutkija Marja Pehkosen keksineen idean salavan omistamisesta sota-ajan lapsille. Kohdetekstissä nimetty tutkija on vaihtunut epämääräiseksi kaupunginmuseoksi ja ajatuksen keksiminen omistamiseksi tietylle ryhmälle. Nominalisoinnin yhteydessä on toimittajan mielipide, jossa hän arvioi salavan omistamisen sota-ajan lapsille *nerokkaaksi oivallukseksi*. Toimittaja käyttää merkitykseltään positiivista asenneadjektiivia ja substantiivia. Asenneadjektiivit ilmaisevat subjektiivisesta näkökulmasta suhteellista ominaisuutta (ISK 2004: 598; ks. myös Hakulinen – Karlsson 1979: 79, 118, 135).

Nominalisoinnit eivät kuitenkaan saa aikaan kommentteissa erityisen staattista vaikutelmaa. Dynaamisuuden tai staattisuuden vaikutelmaan liittyy aineistossa myös substantivoinnin taustalla olevan verbin semantiikka. Dynaamiset verbit ilmaisevat tekoja ja tapahtumia, jotka kertovat muutoksesta (esim. *keittää, katketa*). Statiiviset verbit taas ilmaisevat tilanteita, jotka eivät ole dynaamisia (esim. *rakastaa, tuntea*). (ISK 2004: 437.) Tutkimusaineiston kommenttien nominalisoinneissa prosessinnimien taustalla olevat verbit eivät yleensä ole statiivisia (esim. *ilmasto-ohjelman laatiminen*).

(8) *Rockin seuraaminen keskellä yötä on ollut pitkään suomalainen erikoisuus*. (HS ”Miksi rockia pitäisi seurata keskellä yötä?” [Helsingin klubit aikaistavat keikkojaan])

Esimerkissä 8 toimittaja tiivistää lähdetekstiin liittyvän aiheen, suomalaisen tavan järjestää keikkoja myöhään illalla. Nominalisointi pohjustaa myös kohdetekstin keskeistä teemaa ja kytkee lähde- ja kohdetekstin yhteen. Nominalisoinnin taustalla oleva verbi *seurata* merkitsee esimerkiksi 8 lähinnä 'kuuntelemista' ja 'katselemista' (PS).

Nominalisoinnin katsotaan myös piilottavan tapahtumien osallisia (Fairclough 1997: 40–41; ks. myös Fowler 1991: 80). Tekijyys ja sitä kautta vastuullisuus voidaan

häivyttää (Fairclough 1997: 40–41). Seuraava esimerkki edustaa kommenteille melko tyypillistä nominalisointia.

(9) *Kemijärven sellutehtaan sulkeminen on Lapille eli liki puolelle Suomea todella iso asia.* (AL ”Missä Tarja luuraa?” [Kilpailu tukkipuusta voi ajaa sahayrittäjät ahtaalle])

Esimerkistä 9 käy ilmi, että lukijalle jää epäselväksi, mikä taho oli Kemijärven sellutehtaan sulkemisen taustalla. Tutkimusaineiston nominalisoinneissa aktiivinen tekijä tyypillisesti peittyi, mutta myös poikkeuksia on. Esimerkissä 9 kerrotaan, mikä suljetaan (*Kemijärven sellutehdas*) ja kenelle sulkemisella on merkitystä (*Lapille*). Asiaa tarkastellaan tietyn ihmisryhmän, lappilaisten, kannalta. Siksi on tärkeää mainita, keneen asialla on vaikutusta.

Toimittajan kielellinen panos jää itse nominalisoinnissa pieneksi, sillä kyse on vain verbin substantivoimisesta. Nominalisointi vaatii melko tarkkaa lähdetekstin noudattamista etenkin, jos siinä substantivoidaan juuri lähdetekstissä käytetty verbi. Toimittaja voi kuitenkin esittää teon, tapahtuman tai tilan staattisempaan kuin lähdetekstissä tai häivyttää osallistujia. Toimittajalla on myös mahdollisuus ottaa kantaa esimerkiksi asenneadjektiivin avulla.

4.1.3. Referointi

Kalliokosken (2005: 36) mukaan referointia ei ole välttämätöntä tarkastella vain kieliopin tai rakenteen kannalta, vaan se voidaan nähdä myös laajempaan, moniäänisyyteen liittyvänä ilmiönä – sama pätee nähdäkseni intertekstuaalisuuteen. Referointi on yksi keino merkitä intertekstuaalisia suhteita (esim. suora ja epäsuora esitys, ks. Fairclough 1992: 106–107). Referointi osoittaa tutkimusaineiston kommentissa usein intertekstuaalisuutta, sillä referoimalla viitataan avoimesti siihen, mitä tietolähde on uutisessa todennut. Referointi tuo kommentteihin myös kaikuja tekstilajin konventioista, sillä se on yksi uutisen keskeinen ominaisuus. Referointikeinon valinnalla puhuja tai kirjoittaja myös vaikuttaa esimerkiksi siihen, mistä näkökulmasta ja kuinka yksityiskohtaisesti viestii tietystä asiasta (Kuiri 1984: 28). Juuri se on kantaa ottavissa kommentissa tärkeää.

Mikäli referointia katsotaan kielenkäytön kannalta, siihen sisältyy kaksi ilmiötä: toinen kielellinen toiminta ja sen osoittaminen (Kuiiri 1984: 50). Kosken (1985: 70; ks. myös Shore 2005: 47) mukaan referoinnin kriteeri onkin se, että sen on oltava osoitettu, niin myös tässä tutkielmassa. Penttilän (1963: 647) mukaan referoinnissa on esitettävä jotakin myös toisen kielellisen toiminnan sisällöstä. Kuiiri (1984: 24–29) puolestaan hyväksyy ilmiön piiriin esimerkiksi viittaamiset pelkkään kielelliseen viestimiseen muun muassa siksi, että juuri senkaltaiset referoinnit mahdollistavat eniten kertojan oman näkökulman ilmentämisen. Käsitän referoinnin Kuirin tavoin laajasti. Referoinnissa olennaisia ovat termit johtoilmaus ja referaatti. Johtoilmauksessa tuodaan ilmi referoitava ja kerrotaan puhumisen tavasta; referaatti selostaa toista kielellistä toimintaa (ISK 2004: 1400).

ISK:n mukaan kertojan kielellinen osuus on referoinnissa voimakkaimmillaan, kun itsenäisessä lauseessa esimerkiksi partikkeli tai adverbiaali (tiedon lähteen ilmoittava lauseke) osoittaa tiedon olevan jostakin lähteestä. Jatkumon keskivaiheilla on referointi, jossa johtoilmaus ja referaatti ovat konstruktiossa eri osina (esim. referatiivirakenne ja epäsuora esitys). Vähimmillään kertojan kielellinen osuus on, kun mukana on vain referoitavan lause (esim. vapaa suora ja epäsuora esitys). (ISK 2004: 1400.) Kuiiri kuvaa referointikeinoja niiden abstraktisuusasteiden mukaan. Kertojan on mahdollista esimerkiksi noudattaa konkreettisesti alkuperäistä esitystä sanatarkkana toistona, esittää sen sisältö omin sanoin tai osoittaa vain abstraktisti viestimisen tapahtuneen. (Kuiiri 1984: 23.) Referointikeinot voidaan nähdä jatkumolla, eikä toisilleen läheisten referointikeinojen välillä tyypillisesti olekaan kuin pieni ero (emt. 23). Hyödynnän analyysissä sekä ISK:n että Kuirin näkökulmia.

4.1.3.1. Epäsuora esitys ja referatiivirakenne

Tutkimusaineiston kommentteissa toistetaan harvoin uutisessa kerrottuja asioita sellaisenaan. Intertekstuaaliselta kannalta **epäsuorassa esityksessä** kertojan ja referoitavan ääniä ei ole erotettu yhtä avoimesti tekstin pintatasolla kuin suorassa esityksessä (Fairclough 1992: 107). Epäsuorassa esityksessä kerrotaan suurin piirtein sama asia kuin alkuperäisessä esityksessä, mutta ei esitetä, että referointi on sanatarkkaa (Penttilä 1963: 648–649). Kertojan näkökulma on epäsuorassa esityksessä

korosteisempi kuin suorassa esityksessä, sillä hän päättää sekä johtoilmauksen että referaatin muodon (Mäntynen 2003: 70). Epäsuorassa esityksessä referaatti on syntaktisesti integroitu johtoilmaukseen, ja se on deiktisten viitepisteiden kannalta puhetilanteen mukainen (ISK 2004: 1400–1402).

Tutkimusaineistossa on vaihtelevasti sekä neutraaleja että toimittajan asennoitumisesta kertovia epäsuoria esityksiä.

Esimerkki 10 kuvaa epäsuoraa esitystä, jossa johtoilmaus osoittaa toimittajan näkökulmaa ja viittaus tietolähteisiin on epämääräinen.

(10) *Suomalaisen marketin hyllyllä on jo metreittäin erilaisia maitoja – rasvatonta, ykköstä, punaista, vähälaktoosista, hylaa ja niin edelleen. Mutta eipä löydy A2-maitoa, kuten Uudesta-Seelannista.*

Samasta suunnasta on hyökätty suomalaista lehmää vastaan väittämällä, että mansikkimme lypsää terveydelle haitallista A1-maitoa. (SK ”Tutkitaan ettei hutkita” [Uusiseelantilainen maitosyytös raivostuttaa suomalaistutkijoita])

Esimerkin 10 lähdetekstissä kerrotaan uusiseelantilaisesta teoksesta, jossa suomalaista maitoa syytetään epäterveellisyydestä. Toimittaja käyttää omia sanavalintojaan sekä johtoilmauksessa että referaatissa: voimakasta verbiä *väittää* ja lehmästä humoristista nimitystä *mansikki*. Johtoverbi *väittää* tuo näkyvästi esiin kirjoittajan näkökulman (Flyktman-Myllymäki 1989: 86). Verbiin *väittää* ei liity presuppositiota, että referaatin propositionaalista sisältöä pidettäisiin totena (emt. 86–87). Tästä syystä verbivalinnasta tulee vaikutelma, että toimittaja pitää väitettä suomalaisesta maidosta kyseenalaisena. Tietolähteeksi ei kerrota tiettyä toimijaa, vaan viitataan epämääräisesti alkuperämaahan (*samasta suunnasta*). Passiivin (*on hyökätty*) takia väitteen esittäjäksi määrittyy tuntematon joukko, vaikka lähdetekstissä tutkijat on nimetty.

Referointi voi olla myös neutraalia, ja tietolähteet on mahdollista mainita tarkasti. Esimerkissä 11 tarkastellaan pedofiileille suunnatun laitteen toimivuutta.

(11) *Sekä turvallisuusinsinööri Pakarinen että ylilääkäri Lauerma pohtivat, miten hyvin sähköpanta käy pitkäaikaiseen käyttöön. Sähköinen valvontarangaistus on tarkoitettu lähinnä lyhyehköön, enintään puolen vuoden mittaisen seurantaan.* (AL ”Mihin riittää kahleen voima?” [Pakkolääkkeen sijasta pedofiilin jarruksi käy myös sähkövalvoja])

Esimerkissä 11 lähdetekstissäkin esiintyneisiin asiantuntijoihin turvallisuusinsinööri Pakariseen ja ylilääkäri Lauermaan viitataan kohdetekstissä ammattinimikkeellä ja sukunimellä. Proprit ja aktiivimuotoinen verbi tekevät referoinnista tarkan. Kommunikaatiota luonnehtii johtoilmauksessa ajatustoimintaa kuvaava verbi *pohtia*. Se on neutraali verbi, joka Flyktman-Myllymäen (1989: 88–89) mukaan korostaa ajattelua prosessina. Esimerkki 11 ei siis sisällä ilmaisuja, jotka kertoisivat toimittajan asenteista.

Ikolan (2001: 185) mukaan **referatiivirakennetta** on mahdollista yleensä käyttää epäsuoraa esitystä sisältävän *että*-lauseen tilalla. Referatiivirakenteesta käytetään myös nimitystä partisiippiirakenne (ks. Kuiri 1984: 105; ISK 2004: 532). Se sisältää verbin partisiippilähtöisen nipputunnuksen *-vAn*, *-neen* tai *-tUn* ~ *dUn*. Referatiivirakenteen modusta ei voi valita itsenäisesti eikä kielteistä vastinetta voida muodostaa, mikä on mahdollista finiittiverbin sisältävässä *että*-lauseessa. (ISK 2004: 1402.) Referatiivirakenne on abstrakti referointikeino, sillä referaatti on syntaktisesti kokonaan muokkautunut kertojan esitykseen (Kuiri 1984: 105–106). Referatiivirakenteet edustavat aineistossani melko neutraalia referointia.

(12) *Kun Ruotsi kertoo aloittavansa imaamikoulutuksen, Suomessa tavoite tuntuu utopialta.* (AL ”Ei oppi ojaan kaada” [Ruotsi aikoo aloittaa imaamien kouluttamisen valtion oppilaitoksissa])

Esimerkissä 12 toimittaja referoi uutisen tärkeimmän sisällön ja tekee samalla vertauksen vastaavaan tilanteeseen Suomessa. Tietolähteeksi nimetty Ruotsi on holonyymi, sillä kyseessä on maan opetusministeriön kertoma päätös. Tietolähde on silti melko spesifi. Johtoilmauksen verbi on *kertoa*, joka esiintyy toteamisen referoinnissa (Flyktman-Myllymäki 1989: 22), joten referointi on varsin neutraali. Se ei silti estä toimittajan mielipiteen julkituontia, vaan hän tuo esille vaikutelmansa Suomen tilanteesta päälauseessa *Suomessa tavoite tuntuu utopialta*.

Referatiivirakenteen tehtävä on tutkimusaineistossa samankaltainen kuin epäsuoran esityksen, mutta sitä hyödyntämällä toimittaja voi kertoa tiiviisti uutisen pääasian omin sanoin.

Epäsuorissa esityksissä ja referointirakenteissa viittaukset tietolähteisiin voivat olla joskus epämääräisempiä kohde- kuin lähdetekstissä. Epämääräiseksi johtoilmauksen voi tehdä se, että tietolähteen nimeä ei mainita (esim. esimerkki 10). Vaikutelmaa epämääräisyydestä luo myös esimerkiksi se, että tietolähteen sijaan mainitaan

epämääräinen organisaatio ja käytetään passiivina (esim. *valtiorahallinnosta on viestitetty* - -). Viittaus ryhmään ei ole kuitenkaan välttämättä epämääräinen, sillä esimerkiksi päätökset ovat usein kollektiivisesti tehtyjä. Epämääräinen tietolähteen maininta referoinnissa kertonee siitä jo aiemmin toteamastani seikasta, että lukijan otaksutaan perehtyneen ensin uutiseen.

Erityisesti epäsuorille esityksille on myös tavallista, että referointiin liitetään toimittajan omia arvioita etenkin referaatin sisällöstä (ks. esimerkki 10). Kannanotot eivät kuitenkaan ole erityisen eksplisiittisiä, joskin poikkeuksiakin on. Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, eräs keino tuoda esiin suhtautumista referoitavaan tai referoitavaan asiaan on johtoilmauksen verbi. Kertoja voi arvottaa lähteen puhetta johtoverbin valinnalla (esim. Geis 1987: 93–94; ks. myös Mäntynen 2003: 70–71 ja Koskela 2003: 228–233).

Tutkimusaineiston johtoverbeille on yhteistä se, että yksikään ei ole itsessään merkitykseltään positiivisesti latautunut. Epäsuoran esityksen ja referatiivirakenteen johtoilmauksessa käytettäviä verbejä on aineistossa 12 erilaista: *sanoa, todeta, kertoa, väittää, viestittää, pohtia, ihmetellä, katsoa, paljastaa, korostaa, ilmoittaa ja myöntää*. Useimmat ovat neutraaleja puheaktiverbejä (kommunikointiverbejä) (esim. *sanoa, todeta, kertoa, viestittää*), mutta sen lisäksi ne voivat luonnehtia kommunikointia vielä tarkemmin, jolloin korostuu toimittajan näkemys kielellisestä toiminnasta (esim. *myöntää, väittää, korostaa, paljastaa ja ihmetellä*). On mahdollista erottaa selvyuden vuoksi Shoren (2005: 51) tavoin verbaaliset (esim. *hän sanoi ~ kertoi ~ väitti*) ja mentaaliset verbit (esim. *hän ajatteli ~ tiesi ~ uskoi*). Tästä näkökulmasta johtoilmauksen verbeistä mentaalisia ovat *pohtia* ja *katsoa*.

Tutkimusaineistossa on kaksi kiinnostavaa tapausta, joissa lähdetekstissä epäsuoralla esityksellä tai *jonkin / jonkun mukaan* -johtoilmauksella kerrottu asia on kohdetekstissä muuttunut mentaaliverbin *tietää* avulla “näennäisreferoinniksi” (ks. Kuiri 2006: 639). En katso niitä varsinaiseksi referoinniksi, mutta niiden nostaminen esille referoinnin yhteydessä on luontevaa. Mentaaliverbiä (esim. *tietää, ajatella*) käyttäessään kirjoittaja voi välttää sanomasta jotakin suoraan tai pyrkii siirtämään sanomisen pois omasta vastuustaan, jolloin itse referointi ei ole keskeistä (Kuiri 2006: 639; ks. kielellisen kuvauksen kuvauksesta Shore 2005: 51–54). Kommentteissa olevat tapaukset eivät vastaa täysin edellistä huomiota, mutta ne esittävät asiat varmempana kuin

lähdetekstissä ja implikoivat asioiden olevan yleistä tietoa. Esimerkissä 13 toimittaja pohtii homekoulujen kunnostamiseen tarvittavaa rahamäärää.

(13) *Kuitenkin tiedetään, että peruskorjauksiin tarvittaisiin vuodessa noin 120 miljoonaa, jotta kosteus- ja homevaurioita ei edes pääsisi kehittymään. (HS ”Rahaa olisi, miten törsätä?” [Helsinki ei käytä kaikkea peruskorjaamiseen varattua rahaa])*

Lähdetekstissä 120 miljoonan tarpeesta kertoo Helsingin kaupungin toimistopäällikkö, joka lähdetekstissä *arvioi*, että kyseinen rahamäärä riittäisi korjauksiin. Kohdetekstissä toimistopäällikön arvio on muuttunut yleiseksi tiedoksi (*tiedetään*) (esimerkki 13). Vaikutelma syntyy passiivista ja mentaaliverbistä. Passiivi aiheuttaa sen, että tiedon voidaan ajatella koskevan laajaa joukkoa. Mentaaliverbi implikoi, että kyse ei ole esimerkiksi arvailusta, sillä ISK:n (2004: 1487) mukaan verbi *tietää* osoittaa, että sen lausetäydennystä pidetään totena. Kyse ei kuitenkaan ole erityisen suuresta muutoksesta, sillä arvion esittäjä kuvataan lähdetekstissä asiantuntijana ja lähdetekstissäkin esitetään tieto kertaalleen varmana, kunnes se myöhemmin tarkennetaan arvioksi.

Tutkimusaineiston johtoverbit eivät ole ainoastaan toteamisen referointiin soveltuvia, mutta ne eivät silti ole erityisen affektiivisia. Veikko Pietilä (1993: 349) huomauttaa, että toimittajan näkökulmasta lähteiden tarkoitus on pääasiassa antaa tietoa ja siksi todetut asiat käsittelevät yleensä yleisiä asioita sekä ovat luonteeltaan persoonattomia. Nähdäkseni se saattaa olla osin taustalla johtoilmausten verbien neutraaliuteen aineistossa. Suurempi syy saattaa kuitenkin olla se, että kohdetekstissä on muitakin mahdollisuuksia tuoda esiin toimittajan näkökulmaa kuin johtoverbit. Lisäksi saattaisi olla lukijan kannalta hämmentävää, mikäli tietolähteen kommunikoinnin tapaa kuvattaisiin lähdetekstissä neutraalisti (esim. *sanoa*) ja kohdetekstissä affektiivisesti (esim. *täräyttää*).

On huomioitava, että kommentoissa on yleistä referoida muita kuin lähdetekstissä esitettyjä asioita, jolloin johtoverbit saattavat olla affektiivisempia. Lähdetekstiin viittaavien referointien määrä ei ole niin suuri, että sen perusteella voisi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä, vaan kuvauksen tarkoituksena on ollut antaa tietoa erilaisista keinoista.

4.1.3.2. Johtoilmauksena tiedon lähteen ilmoittava lauseke

Referointi voidaan muodostaa myös niin, että johtoilmauksena on tiedon lähteen ilmoittava lauseke (ISK 2004: 1416–1417). Tiedon lähteen ilmoittava lauseke sisältää adverbiaalina toimivan postpositio- tai substantiivilausekkeen (*mielestä, mukaan, jostakusta*). Kertoja muodostaa referaatin omin sanoin. (Emt. 1400, 1416.) Tiedon lähteen ilmoittavan lausekkeen sisältävä referointi on siten abstraktia, ja kertojan kielellinen panos on suuri. Tiedon lähteen ilmoittava lauseke johtoilmauksena on kuitenkin melko harvinainen aineistossa.

Tiedon lähteen ilmoittavalle lausekkeelle on erityistä kommenttien kannalta se, että toimittajan on mainittava suhteellisen tarkasti tietolähde. Viittaus itse tietolähteeseen ei sisällä toimittajan asennoitumista johtoverbin puuttumisen ja johtoilmausten *jonkun/jonkin mielestä* ja *jonkun/jonkin mukaan* neutraaliuden takia. Kyseiset johtoilmaukset ovat keskenään merkitykseltään lähes samoja (Kuiiri 1984: 223).

(14) *Ihanaa, kun saa kerrankin olla oikein luvan kanssa suvaitsematon! Professori Kalervo Kiiänmaan mukaan lähes ainoa keino alkoholiongelmiin vähentämiseksi on asenteiden kiristäminen, ja päätinkin aloittaa saman tien.* (SK ”Humalaisten hyysääminen loppui tähän” [Myönteinen asenne sallii suomalaisen tavan kännätä])

Lähdetekstissä etsitään syitä sille, miksi suomalaisten alkoholinkäyttö on lähtenyt kasvuun. Toimittaja nostaa kohdetekstiin tarkasteltavaksi asenneongelman (esimerkki 14). Lähdeteksti liitetään kohdetekstiin referoimalla spesifiä tietolähdettä (*professori Kalervo Kiiänmaa*) adverbiaalina toimivalla postpositiolausekkeella *jonkun mukaan*. Postpositiolauseke tekee referoinnista neutraalin, ja referaatti on muodostettu lähdetekstiä melko tarkasti noudattaen. Toimittaja esittää kuitenkin kantansa aiheeseen jo edeltävässä virkkeessä. Neutraali referointi toimiikin kirjoittajan kantaa tukevasti, sillä toimittaja on samaa mieltä referoitavan henkilön kanssa.

Tiedon lähteen ilmoittava lauseke *jonkin / jonkun mukaan* saattaa antaa vaikutelman, että kyse on varmasta tiedosta. Tämä johtuu siitä, että toimittaja ei esitä arviota tietolähteen kielellistä toiminnasta johtoverbillä.

(15) *Peluurin tilastojen mukaan kyseessä on vakava ongelma.* (HS ”Todelliset ongelmapelaajat” [Ministeriö haluaa alaikäiset pois pelikoneilta])

Vaikutelman syntyä lisää esimerkissä 15 se, että viitataan yksittäisen henkilön mielipiteen sijaan auttavan puhelimen Peluurin tilastoon. Toimittaja ei kyseenalaista Peluurin tietoja, vaan esittää ne varmana tietona argumentointinsa tukena.

4.1.3.3. Muu referointi

Referointikeinot ovat tutkimusaineiston kommentoissa vaihtelevia. Esittelen seuraavaksi intertekstuaalisen tulkinnan saavat referoinnit, joita esiintyy korkeintaan kolme kertaa kutakin. Niitä ovat aikomuksen selostaminen (esimerkki 16), vapaa suora esitys (esimerkki 17), suoran ja epäsuoran esityksen välimuoto (esimerkki 18), pelkkään puheaktiin viittaaminen (esimerkki 19) sekä partikkelin *kuulemma* avulla muodostettu referointi (esimerkki 20).²⁰

(16) *Sähköisen kahleen avulla viranomainen olisi tukiaseman kautta selvillä pedofiilin tulemisista ja menemisistä.* (AL ”Mihin riittää kahleen voima?” [Pakkolääkkeen sijasta pedofiilin jarruksi käy myös sähkövalvoja])

(17) *Vanhanen onnistuu yhtä aikaa kiittämään ja moittimaan. Sovitut palkankorotukset ovat mörkö. Inflaatio herää, hinnat nousevat.* (AL ”Kätevä pääministeri” [”Nousevat hinnat ovat palkansaajien oma häpeä”])

(18) *Syylliset ja luvan surullisen kuuluisaan yhdysputkeen antanut selviävät aikanaan, he uskovat.* (AL ”Hattu kädessä kansan edessä” [”Nokialaiset sairastuttanut jätevesi saattoi olla tavallista likaisempaa”])

(19) *Oikeusministeri Tuija Brax kiistää jyrkästi.* (AL ”Koulutusta loppukiriin vai ei?” [Ulosotto aloitti loppukirin ennen lamavelkojen vanhentumista])

20 Myös pluskvamperfekti voi ilmaista, että kyseessä on muualta saatu tieto (Penttilä 1963: 617; Kuiri 1984: 237–238). Pluskvamperfektistä on tutkimusaineistossa yksi esimerkki referoivassa tehtävässä (*Länsi-Suomen ulosottoviraston päällikkö Maija-Liisa Parmi kuulostaa hieman ärtyneeltä, kun kyselen ulosottoviranomaisten loppukiristä. Kerron tapauksesta, jossa juuri hänen virastonsa oli äskettäin tyhjentänyt tamperelaisen velallisen tilin*). On kuitenkin tulkinnanvaraista, viitataanko edellisellä lähdetekstiin, joten en laske sitä varmaksi esimerkiksi intertekstuaaliselta kannalta.

Toimittaja voi myös sisällyttää viittaukseen substantiivin, jonka taustalla on mentaalinen tai verbaalinen verbi (esim. *väite*, *manaus*) (ks. Shore 2005: 54; ISK 2004: 1416, 1108). Lisäksi kerrotaan kielellisen toiminnan sisältö, mikä tarkoittaa nominin sisällön avaamista (Shore 2005: 54). Kyseessä ei kuitenkaan ole varsinainen referointi. Kommunikointiin viittaavia substantiiveja on tutkimusaineistossa kolme (esim. *Pääministeri Viktor Zubkovin ajatus jäädä odottelemaan Venäjän jäsenyyttä maailman kauppajärjestössä WTO:ssa on Suomen metsäteollisuudelle täysin toteuttamiskelvoton idea*). Yhteistä jokaiselle niistä on se, että toimittaja ottaa kantaa lähdetekstiin. Toimittaja voi myös valita tarkoitukseensa sopivan substantiivin.

(20) *Uudessa-Seelannissa maitopurkit kuulemma revitään käsistä.* (SK ”Tutkitaan ettei hutkita” [Uusiseelantilainen maitosyytös raivostuttaa suomalaistutkijoita])

Käsittelen lyhyesti edellisistä muutamaa kiinnostavaa esimerkkiä.

Esimerkissä 16 selostetaan lähdetekstissä esitettyä aikomusta konditionaalimuodossa. Toimittaja kertoo, millainen lähdetekstissä esitelty pedofiilien valvontakeino tulisi olemaan (ks. myös avainteksti, luku 4.3). Konditionaali viittaa lähdetekstissä esitetyn asian mahdolliseen toteutumiseen. Kauppisen (1998: 176) mukaan aina ei referoida aikomusta epäsuorana esityksenä, vaan konditionaalimuotoinen referaatti voi olla irti johtolauseesta tai -tekstistä. Kauppinen (emt. 176) antaa seuraavan esimerkin: *Suomeen aiotaan perustaa uusi poliisien korkeakoulu. Se olisi yliopiston ja ammattikorkeakoulun välimuoto.*

Esimerkissä 19 kerrotaan vain puheaktiin viittaamalla Tuija Braxin kiistäneen tietyn asian. Ilmi ei kuitenkaan tuoda referaattina sitä, mitä kielletään. Kyse on erittäin abstraktista referoinnista, joka kertoo vain kielellisen viestimisen tapahtuneen ja jolla ei ole propositionaalista sisältöä sisältävää referaattia (Kuiiri 1984: 27). Esimerkissä 19 on kuitenkin jo aiemmin (niin kommentissa kuin uutisessakin) tuotu esille se, mitä on kiistetty, vaikka sitä ei esitetäkään enää referaattina.²¹

Tärkeää saattaa olla myös se, mitä jätetään valintojen ulkopuolelle (Pietikäinen – Mäntynen 2009: 71). On yllättävää, että tutkimusaineiston kommentteissa ei ole lainkaan suoraa esitystä lähde- ja kohdetekstin välisessä intertekstuaalisuudessa. Suora esitys referointikeinona saattaa esimerkiksi tuoda tekstiin värikkyyttä, tai sitä käyttämällä toimittaja voi yrittää välttää ottamasta vastuuta todetusta (Bell 1991: 207–208). Suoran esityksen puuttuminen kertoo nähdäkseni osaltaan kommentin luonteesta, sillä tarkoitus on ottaa kantaa eikä siteerata referoitavia sellaisenaan. Esimerkiksi epäsuora esitys antaa kirjoittajalle suoraa esitystä suuremman mahdollisuuden vaikuttaa referointiin.

21 Penttilän (1963: 478, 651) mukaan kertoja voi ilmaista referoinnissa epäilevää asennettaan konditionaalilla avulla. Kauppisen mukaan konditionaali voi olla epäilystä ilmaiseva ainoastaan tilanteissa, joissa referoija voi arvioida proposition totuudellisuutta. Epäilevästi ei voida suhtautua esimerkiksi aikeisiin, sillä niiden toteutuminen ei ole kenenkään tiedossa. Epäilyä voidaan ilmaista esimerkiksi silloin, kun referoidaan menneen ajan suunnitelmaa, joka on jäänyt toteutumatta arviointihetken perspektiivistä katsottuna. (Kauppinen 1998: 177–181.) Tutkimusaineistossa on yksi esimerkki, jossa voidaan nähdä olevan epäilyn piirrettä. Se ei kuitenkaan ole selvästi juuri uutista referoiva, joten en katso sitä varmaksi tapaukseksi.

4.1.4. Lähdetekstin nimeäminen uutiseksi

Lähdeteksti saatetaan myös nimetä eksplisiittisesti uutiseksi, mutta ei kuitenkaan referoida lähdetekstiä esimerkiksi postpositionarakenteella *uutisen mukaan*. Käsittelen viittauksia lyhyesti, sillä niitä on tutkimusaineistossa vain viisi. Lähdetekstin nimeäminen uutiseksi kuitenkin poikkeaa muista toisen tekstin merkitsemisen keinoista, joten käsittelen sitä omana ryhmänään.

Lähdetekstin nimeäminen tekee viittauksesta intertekstuaaliselta kannalta erittäin avoimen. Uutisen mainitseminen lähteeksi tuo tekstiin vaikutelman myös käsiteltävän asian tuoreudesta ja tärkeydestä. Viittaus kytkee kommentin yhtäältä ajankohtaisuuden ja toisaalta kiinnostavuuden kontekstiin.

Uutiseksi nimeäminen voi olla lähdetekstistä otetun jakson kanssa samassa tai sitä seuraavassa lauseessa (esimerkit 21 ja 22).

(21) *Keikkajärjestäjien pyrkimys aikaistaa konsertteja on tervetullut uutinen, vaikka asiasta on ollut puhetta ennenkin.* (HS ”Miksi rockia pitäisi seurata keskellä yötä?” [Helsingin klubit aikaistavat keikkojaan])

(22) *Suomalaisista miehistä enää kolmannes on normaalipainoisia. Hätkähdyttävä uutinen lihomisestamme. Niinkö?* (AL ”Tuomio: Litmanenkin on läski” [Vain joka kolmas mies on enää normaalipainoinen])

Esimerkissä 21 toistetaan lähdetekstin keskeinen sisältö (konserttien aikaistuminen) ja nimetään lähdetekstissä esitetty asia *uutiseksi*. Esimerkissä 22 *uutinen* viittaa edeltävään lauseeseen, jossa on tiivistetty lähdetekstin pääasia (suomalaismiesten painonnousu).

Esimerkeissä ei pelkästään nimetä lähdetekstiä uutiseksi, vaan samalla uutinen arvioidaan tietynlaiseksi. Esimerkissä 21 uutista kuvaillaan *tervetulleeksi* ja esimerkissä 22 *hätkähdyttäväksi*. Esimerkissä 21 toimittaja esittää kuitenkin sivulauseessa suunnitelmien toteutumiseen liittyvän epäilyksen: vastaavia lupauksia on kuultu ennenkin. Esimerkissä 22 kysymys *Niinkö?* osoittaa toimittajan kannan epäileväksi. Esimerkeissä viittaus uutiseen ei liity pelkästään konkreettiseen tekstiin vaan myös yleisesti kiinnostavaan tietoon.

Tiivistettynä voidaan sanoa, että lähdetekstin nimeämisessä uutiseksi kerrotaan tyypillisesti neutraalisti uutisen sisältö, mutta toimittaja voi arvioida uutisen

tietynlaiseksi. Lisäksi viittaus itsessään implikoi, että käsiteltävä asia on ajankohtainen ja tärkeä.

4.1.5. Lähdetekstin sisällön omiminen

Kommenteille on tyypillistä, että toimittaja ottaa jakson uutisesta kommenttiin eikä mainitse tiedon alkuperää. Osa uutisen sisällöstä sisällytetään toimittajan tekstiin ilman merkkiä referoinnista ja tietolähteen mainintaa (ks. myös plagioinnista Shore 2005: 48). Katson lähdetekstin omimisen eksplisiittiseksi intertekstuaalisuudeksi, sillä omitut jaksot ovat sisällöllisesti enemmän tai vähemmän selvärajaisia, tunnistettavissa olevia osuuksia tekstistä. Heikkinen (2001a: 85) kutsuu lähdetekstin sisällön omimisen kanssa joitakin samoja piirteitä sisältävää intertekstuaalista tapaa kuvailuesitykseksi, jolloin tavoitteena on intertekstuaalisten yhteyksien eksplikoimisen tai tietynlaisen kirjoittajuuden korostamisen sijaan tekstinulkoisen todellisuuden merkityksellistäminen. Lähdetekstin sisällön omiminen on laaja luokka, joka sisältää monia keinoja.

Eksplisiittisintä lähdetekstin sisällön omiminen on silloin, kun tekstijakso tuodaan esiin ajan adverbillä *nyt*, joka ennakoi lähdetekstin sisällön omimista. Ajan adverbien käyttö on aineistossa melko yleistä, sillä niin tehdään 11 kertaa. Nähdäkseni pelkkä preesens voisi ajaa saman asian eli asiointilan nykyrelevanssin huomioimisen. Tutkimusaineiston kommentteissa *nyt* kuitenkin korostaa tapahtuman tuoreutta. Se myös painottaa pitkään jatkuneen tapahtumasarjan uusinta käännettä ja eroa aiempaan tilanteeseen.

(23) *Pori ja useat sen ympäristökunnat liittyivät vuonna 1997 ilmastokampanjaan ja sitoutuivat ilmasto-ohjelman laatimiseen. Nyt paperi on valmis ja viedään poliittisten päättäjien käsittelyyn.* (SK ”Ohjelma ja sen toteutus” [Porin seutu kaipaa eksperttejä energian pihistämiseksi])

Esimerkissä 23 tuorein tieto lähdetekstistä on ilmasto-ohjelman valmistuminen. Merkinä siitä on temporaalinen adverbini *nyt*, joka on lähinnä puhehetkiviitteinen deiktinen elementti (ISK 2004: 640–642). Esimerkissä on kyse pitkään jatkuneesta ilmastokampanjasta, jonka uusimpaan käänteeseen, ilmasto-ohjelman valmistumiseen, *nyt* kiinnittää lukijan huomion. *Nyt* vihjaa, että aiemmin tilanne on ollut erilainen

(Sulkala 1981: 101).

Vastaavia ovat esimerkiksi virkkeet *Nyt Eurajoelle on luvassa kirkonkylään täydennysrakentamista, jonka voi uskoa olevan useimpien mieleen ja Nyt sosiaaliturva pitäisi uudistaa globaalin talouden ja ikääntyvän työvoiman aikakaudelle*, jotka molemmat viittaavat keskeiseen uutisessa esiteltyyn asiaan ja tekevät viittauksesta ajankohtaisen.

Merkkinä kahden tekstin läsnäolosta kohdetekstissä voi olla myös aikamuodon valinta. Lähdetekstin sisällön omiminen muodostaa usein viitekehyksen kommentin lukemiselle: se kertoo uutistapahtuman. Pallaskallio (2003: 39) katsoo, että liittotempus voi olla kerronnan strategia, jolla kirjoittaja esittää tapahtumat tietyssä järjestyksessä haluamallaan tavalla. Perfektiin voi liittyä evidentialisuus, jossa kyse on kertojan päätelmästä, tutkimustuloksesta tai oletuksesta (Penttilä 1963: 615). Evidentialisuus liittyy siihen, miten puhuja on tietonsa hankkinut (ISK 2004: 1484).

Kommenteissa perfekti toimii kerronnan keinona, mutta usein on tulkinnanvaraista, voiko sen katsoa esimerkiksi kertovan uudelleen lähdetekstin tiedot vai edustavan toimittajan päättelyä. Pallaskallion (2003: 39) mukaan perfekti voi osoittaa ”puhujan subjektiivista päättelyä saamiensa tietolähteiden – joko omakohtaisten tai toisilta kuultujen – tulkinnassa”. Esimerkki 24 edustaa kommentteille tyypillistä perfektin käyttöä lähdetekstin sisällön omimisessa.

(24) *Aiemmin talosta muuttivat pois vanhuksset sen huonokuntoisuuden takia. Sen jälkeen taloa ei ole peruskorjattu.*

Silti katsottiin, että kuntoutujat voivat siinä asua.

Uusia tiloja ei ole vielä löydetty. (HS ”Käsittämätöntä hölmöilyä” [Mielensterveyspotilaat toistamiseen hometta pakoon syksyn jälkeen])

Esimerkissä 24 kerrataan uutistapahtuma. Toimittaja esittää uutistapahtumat kronologisesti: vanhusten taloa ei ole peruskorjattu eikä uusia tiloja ole löydetty. On mahdollista, että toimittaja kertoo uudelleen uutisen faktat perfektissä, mutta saattaa myös olla, että hän päättelee tiedot käytössä olevan tietolähteen (uutisen) perusteella. Perfektin käyttö esimerkissä 24 myös implikoi, että asiaintilalla on relevanssia puhehetken kannalta (ks. ISK 2004: 1461–1463; Pallaskallio 2003: 38).

Merkkinä toisen tekstin läsnäolosta voi olla aineistossa myös vaihtelu kahden aikamuodon välillä (ks. Mäkinen 1999: 49). Seuraava esimerkki edustaa vaihtelua

preesensin ja imperfektin välillä. Se korostaa toimittajan kommentoinnin ja vieraan puheen eroa. Imperfektia käytetään usein narratiivisessa kerronnassa, kun on kyse toisiaan seuraavien tapahtumien esittämisestä (ISK 2004: 1458). Olen lihavoanut lähdetekstistä omitut jaksot esimerkissä 25.

(25) *Karijoen historiakirjan syntyhistoria on mielenkiintoinen. Kirjoittaja ehti suoltaa tekstiä neljä vuotta, ja työtä valvonut toimikunta hyväksyi ja maksoi tekstituotannon jupisematta. Vasta aikojen päästä alettiin kysellä, tuleeko tästä mitään.* (–)

Projekti jämähti. Näytti jo siltä kuin hiiren takin ompelussa, ettei synny edes tuluskukkaroa.

Kirjoittaja Lauri Järvinen piti yhtä toimikunnan jäsentä syntipukkina ongelmiin. (–) *Skismaan voi tietysti olla monia syitä.* (SK ”Opus kansiin” [Karijoen historiakirjasta syntyneestä kärhästä saatiin vihdoinkin sopu])

Esimerkissä 25 toimittaja näyttäytyy tapahtumien ulkopuolisena selostajana (ks. Mäkinen 1999: 49). Toimittajan kommentointi on preesensissä, kun taas lähdetekstin tapahtumat esitetään imperfektissä. Jaksot lähdetekstistä on siis mukautettu kirjoittajan omaan kerrontaan. Toimittajan kommentointi on kuitenkin imperfektissä virkkeessä *näytti jo siltä kuin hiiren takin ompelussa*, kun hän asettuu tarkkailemaan tilannetta ulkopuolisena arvioitsijana. Kerrontaan sisältyy myös toimittajan kannanottoja, mistä kertovat affektiiviset sanavalinnat *suoltaa tekstiä, maksaa jupisematta* ja *syntipukkina*.

Kahden tekstin läsnäolosta ei välttämättä ole muuta merkkiä kuin tekstijakson sekventiaalisuus. Seuraavaksi käsiteltävä esitystapa on lähdetekstin sisällön omimisessa implisiittisin. Veikko Pietilä (1993: 357) huomauttaa, että uutisissa voidaan esittää vieras puhe siten, että puheaktista poistetaan kaikki puheesta kertovat piirteet ja jäljelle jätetään vain esitetty tilanne tai tapahtuma. Tietolähdettä ei siis mainita. Esimerkiksi otsikko *Sähkönkulutus nousee uuteen ennätykseen* esitetään ainoastaan tilanteena tai tapahtumana, vaikka tieto on saatu tietolähteeltä. (Emt. 345, 357.)

Tutkimusaineiston kommentoijille on tyypillistä esittää lähdetekstin asia preesensissä vallitsevana olotilana tai parhaillaan tapahtuvana toimintana (esimerkki 26).

(26) *Vaateteollisuus laajentaa mallistojaan yhä pienempiin kokoihin.* (HS ”Kun nollakokokaan ei riitä” [Lapsetkin ottavat mallia muotimaailmasta])

Esimerkissä 26 lähdetekstiin yhteyden muodostava jakso on otsikkomainen, ja se tiivistää uutisen tärkeimmän sisällön: vaatefirmojen suuntauksen laajentaa mallistoja.

Toimittaja esittää asian preesensissä yleisenä tietona ilman lähteen mainintaa. Vaatemallistojen laajentaminen on ajankohtaista juuri nyt, mistä kertoo preesensin käyttö.

Tutkimusaineiston kommentoissa on lisäksi yksi mielenkiintoinen lähdetekstin sisällön omiminen, jossa on konditionaalinen perfekti. Konditionaalinen merkityksistä on erilaisia käsityksiä sen suhteen, pidetäänkö sitä ensisijaisesti ehdonalaisuutta (esim. Setälä 1960: 102; Penttilä 1963: 476–480) vai todenvastaisuutta ilmaisevana (esim. Matihaldi 1979: 61–62, 65; Hakulinen – Karlsson 1979: 275). Esimerkissä 27 viitataan uutisessa esitettyyn tekoon tai toimintaan, joka ei ole toteutunut suunnitellulla tavalla. Kommentissa onkin mahdollista arvioida tiettyä asiaa jälkikäteen, sillä tapahtuneesta on jo kerrottu uutisessa (Okkonen 1972: 109).

(27) *Helsingin kaupungin kiinteistöistä huolta pitävän viskaalin kukkaron tilanne on omituinen: Rahaa olisi annettu käytettäväksi viime vuonna 101 miljoonaa – vajaa neljännes koko kaupungin investoinneista – mutta törsättyä saatiin vain 71 miljoonaa. (HS ”Rahaa olisi, miten törsätä?” [Helsinki ei käytä kaikkea peruskorjauksiin varattua rahaa])*

Esimerkissä 27 toimittaja ottaa kantaa siihen, että Helsingin kaupunki ei ole käyttänyt kaikkea rakennusten korjaamiseen varattua rahaa. Konditionaalinen perfekti (*olisi annettu*) korostaa sitä, että Helsingin kaupungin toiminta ei ole toteutunut niin kuin sen oli ollut tarkoitus. Esimerkki 27 näyttää toimittajan moitteena Helsingin kaupungille ja erityisesti sen kiinteistöistä vastaavalle henkilölle. Sarkastista sävyä tuo verbi *törsätä*, jonka merkitys on ’tuhlata rahaa’ (PS). Se implikoi, että rahaa olisi ollut melkein pä tuhlattavaksi asti, mutta kaikkea siitä ei saatu käytettyä.

Lähdetekstin sisällön omiminen on vapain eksplisiittisen intertekstuaalisuuden keino toimittajan kielellisen panoksen ja näkökulman kannalta. Toimittaja ei ole enää sidoksissa tietyn referointirakenteen noudattamiseen, vaan hän voi muodostaa viittauksen omin sanoin ja käyttää arvottavia sanavalintoja. Lähdetekstin sisällön omimiseenkin liittyy usein toimittajan näkökulma, mikä näkyy muun muassa esimerkissä 25. Lähdetekstin sisällön omiminen on heterogeeninen luokka, eikä raja implisiittiseen intertekstuaalisuuteen ole aina selvä.

Lähdetekstin sisällön omiminen ei ole sikäli yllättävä intertekstuaalinen keino, että uutisessa lähdekäytännöt eivät ole yhtä tiukkoja kuin esimerkiksi akateemisissa

teksteissä, sillä lähdettä ei ole aina pakko mainita (Solin 2006: 84). Se heijastunee myös kommentteihin. Lähdetekstin sisällön omimisessa näkyvätkin tietyt uutisille tyypilliset kerronnan keinot, kuten juuri tiedon esittäminen ilman tietolähteiden mainintaa. Se tuo mukanaan intertekstuaalisia yhteyksiä tekstilajikäytäntöihin.

4.2. Implisiittinen intertekstuaalisuus

Karvosen (1995: 102, 107) mukaan implisiittiset viittaukset rakentuvat lauseen sisään ja esittävät yhteyden itsestään selvänä, luonnollisena, mikä pätee tietyissä tapauksissa myös tässä tutkielmassa (ks. luvut 4.2.1 ja 4.2.2). Karvonen tarkoittaa huomioillaan muihin diskursseihin liittyviä viittauksia, mutta määrittelyä voidaan nähdäkseni soveltaa myös tähän tutkielmaan, vaikka kyse on konkreettisiin teksteihin viittaamisesta. Implisiittisissä toisen tekstin merkitsemisen tavoissa toimittajan kannanotot ja lähdetekstin asiat sekoittuvat. Osuus lähdetekstistä ei välttämättä ole selvärajainen. Implisiittiset keinot eivät ole määrältään suuria, mutta ne ovat merkitykseltään keskeisiä.

4.2.1. Uudelleen arvioiminen

Uudelleen arvioimisessa toimittaja tuo toisen tekstin osaksi lähdetekstiä, sillä hän ottaa kantaa uutisessa kerrottuun asiaan ja nostaa sen esille kohdetekstissä. Uudelleen arvioiminen kuvaa osuvasti ryhmään kuuluvia keinoja, sillä toimittaja asettaa lähdetekstissä esitetyn asian uuteen yhteyteen ja evaluoi sitä omasta näkökulmastaan. Lähdetekstiä muokataan jo selvästi kohdetekstin tarpeisiin. Uudelleen arvioiminen sisältää toisen tekstin läsnäoloa merkitsevistä keinoista eniten eksplisiittistä toimittajan asennoitumista.

Kahden tekstin läsnäoloa voi osoittaa virkkeen alussa oleva toimittajan asennoitumisesta kertova jakso, jolla otetaan kantaa lähdetekstissä esitettyyn asiaan. Shore (2005: 54–55) tarkastelee samantyyppisiä tapauksia ja toteaa niissä kirjoittajan ottavan kantaa *että*-lauseella esitettyyn proposition jonkinlaista interpersoonaisuutta ilmentävällä ilmauksella. Kommenteissa tällainen on esimerkiksi virke *On*

käsittämätöntä, että hallitusohjelmaa aletaan kiertää kepulikonstein.

Asennoitumisesta kertovat aloitukset ovat yhtä lukuun ottamatta negatiivisesti sävyttyneitä. Niitä ovat edellisen lisäksi esimerkiksi seuraavat: *on vaikea uskoa, että / hyvä, että ja on outoa, jos*. Yleensä aloitukset arvottavat asenteesta kertovan adjektiivin avulla. Asenneadjektiiveissa on kyse siitä, että ominaisuus liittyy puhujan henkilökohtaisiin käsityksiin ja mielipiteisiin, eikä se ole esimerkiksi objektiivisesti mitattava (ISK 2004: 598). Aloitusta seuraa yleensä *että*-lause, mutta mahdollinen on myös *jos*-lause ja kysyvä sivulause.

Toimittajan asennoitumisesta kertova aloitus on sikäli lähellä avointa intertekstuaalisuutta, että toimittaja ottaa kantaa melko helposti lähdetekstin jaksoksi tunnistettavaan osuuteen. Implisiittiseksi luokittelua puolustaa se, että lähde- ja kohdeteksti sekoittuvat ja kohdetekstin osuus on vahva.

Esimerkissä 28 toimittaja kyseenalaistaa sen, miksi koulu on jakanut stipendejä oppilaille rahana. Lähdetekstistä otettu jakso esitetään kysyvänä sivulauseena.

(28) *Sen sijaan on paljon vaikeampi ymmärtää sitä, miksi oppilaille jaetaan rahaa suoraan käteen.* (SK ”Lahjakortti kirjakauppaan olisi ollut parempi tapa” [Naisstipendirahasto on koulutoimen tietämättä rehtorin hoidossa])

Toimittaja ottaa kantaa lähdetekstissä esitettyyn väitteeseen asennoitumisesta kertovalla ilmaisulla (esimerkki 28). Toimittajan kuvaus ymmärtämisen vaikeudesta (*on paljon vaikeampi ymmärtää*) yhdistettynä kysyvään sivulauseeseen saa aikaan vaikutelman, että toimittaja hämmästelee ratkaisua. Jakso uutisesta on muodostettu toimittajan omilla sanavalinnoilla. Väite esitetään epämääräisempänä kuin lähdetekstissä. Toimijoiksi määritetty passiivin (*jaetaan*) takia epämääräinen joukko.

Lähdetekstissä kerrottu asia voidaan nostaa kyseenalaistettavaksi tai ihmeteltäväksi kohdetekstiin retorisen kysymyksen avulla. Kysymys saattaa olla reaktio johonkin aiemmin todettuun asiaan ja osoittaa siten intertekstuaalisuutta (Mäkinen 1999: 53). Esimerkissä 29 toimittaja kummastelee, miksi Helsingin kaupunki on päättänyt siirtää mielenterveyspotilaat toiseen kertaan hometaloon.

(29) *Miten on mahdollista, että hometta pakoon lähetetyt 40 mielenterveyspotilasta sijoitettiin toiseen taloon, joka jo valmiiksi oli homeessa? Tai puolentoistakymmentä työntekijää?* (HS ”Käsittämätöntä hölmöilyä” [Mielenterveyspotilaat toistamiseen hometta pakoon syksyn jälkeen])

Esimerkissä 29 toimittajan asennoitumisesta kertova aloitus (*miten on mahdollista, että*) on sävyltään affektiivinen. Toimittajan näkökulmasta kertovat modaalinen adjektiivi (*mahdollinen*), kantaa ottava nimeäminen (*hometta pakoon lähetetyt 40 mielenterveyspotilasta*) ja retorinen kysymys. Toimittaja muodostaa jakson lähdetekstistä omin sanoin. Tieto esitetään epämääräisempänä kuin lähdetekstissä on esitetty. Toimittaja ei kerro, mikä taho vastasi mielenterveyspotilaiden siirrosta.

Toimittajan asenteesta kertovaa aloitusta implisiittisempää on se, että arvioidaan uudelleen tiettyä ilmaisua. Pääsanan merkitystä voidaan rajata tai tarkentaa adjektiiviattribuutilla (esim. *todellinen* ja *eräänlainen*). Se osoittaa, että ilmaus on jo aiemmista yhteyksistä tuttu, mutta kirjoittaja määrittelee sen uudelleen oman näkemyksensä mukaan. (Karvonen 1995: 103.) Esimerkiksi kommentissa olevassa lauseessa *Pelkkä islam-tuntemus ei riitä ratkaisemaan pulmatilanteita* määrittelevä sana on *pelkkä*. Kahden tekstin läsnäolosta voivat olla merkinä myös tietyt partikkelit, jotka nostavat esiin tekstin ulkopuolisia asteikkoja ja suhteuttavat niihin kirjoittajan käsittelemiä asioita (Karvonen 1995: 104).²² Kommentissa olevassa lauseessa *Silti vain 28 prosenttia uskoo tutkimuksen suuntautuvan olennaisiin ja tärkeisiin asioihin* suhteuttava partikkeli on *vain*.

On huomattava, että juuri Karvosen (1995: 102–108) tarkoittamat intertekstuaalisesti toimivat adjektiiviattribuutit ja partikkelit ovat tutkimusaineistossa harvinaisia. Käsittelen niitä eri tavalla kuin Karvonen, joka tarkastelee viittauksia muihin diskursseihin, esimerkiksi lukijalle tuttuihin merkityksiin. Tarkoitan edellisen kaltaisilla ilmauksilla Karvosesta poiketen yhteyden luomista lähdetekstissä käytettyihin ilmauksiin. Huomioin muutkin adjektiiviattribuutit, jotka nostavat esiin lähdetekstissä käytetyn keskeisen ilmauksen tai sen parafrasoin ja ottavat sen uudelleen käsittelyyn.

Esimerkissä 30 on kyse siitä, että toimittaja on aiemmin esittänyt stereotyyppisen väitteen, jonka mukaan nykynuorten liikuntatottumukset ovat huonoja.

22 Karvonen (1995: 104) puhuu tarkemmin ottaen skalaaripartikkeleista. Kyseistä termiä käyttää myös esimerkiksi König (1991). Karvosen (1995: 104) mukaan samassa tehtävässä kuin skalaaripartikkeleita voidaan käyttää intertekstuaaliselta kannalta myös relatiivisia adjektiiveja (*suuri* merkitys), adverbejä sekä kvanttoireita (verraten *vähän*) ja vahvistusadverbejä (*erittäin* tiheässä).

(30) *Nuoret kuitenkin yllättävät. Vain joka yhdeksäs ei harrasta viikoittain mitään liikuntaa, ja ohvaperunoiden osuus on vähentynyt.* (AL ”Nuoret yllättävät aikuiset” [Työt liikkuvat nyt jo lähes yhtä paljon kuin pojat])

Esimerkissä 30 toimittaja kumoaa aiemmin esittämänsä väitteen vetoamalla lähdetekstissä esitettyihin tutkimustuloksiin ja arvioimalla tuloksia fokuspartikkelilla *vain*. Sitä käyttämällä esitetään aiemmin tehtyyn yleistykseen poikkeus tai rajaus (ISK 2004: 1055–1056). Toimittajan positiivinen arvio aktivoi samalla esiin toisen tekstin eli uutisessa esitetyt tutkimustulokset.

Adjektiiviattribuuttia *pelkkä* käyttämällä toimittaja ilmaisee, että lähdetekstissä esitetty teko tai toiminta ei ole sellaisenaan riittävä. Toimittaja saattaa tuoda esille myös vastaehdotuksen. Sanalla *pelkkä* on usein samantyyppinen merkitys kuin partikkelilla *vain* (ISK 2004: 809).

(31) *Avustajarahoja ei ole tarkoitettu synttäreiden järjestelyyn eikä pelkkään kansanedustajan graafisen ilmeen suunnitteluun tai epämääriisiin viestintäpalveluihin* (HS ”Avustajajärjestelmä ei edelleenkään toimi” [Puhemies Niinistö: Eduskunnan pitää uusia avustajakäytäntönsä])

(32) *Pelkkä suurien joukkojen koulutus ei riitä, vaan opetus on suunnattava pienienkin ammattilaisryhmien valmistamiseen, jos sitä tarvitaan.* (AL ”Pitäkää lentokoneet taivaalla” [Tehtaassa perehdytään lentokoneisiin])

Esimerkissä 31 adjektiivi *pelkkä* tuo esiin toisen tekstin, sillä sen avulla viitataan lähdetekstissä esitettyihin väitteisiin, joiden mukaan avustajarahoja on erheellisesti käytetty ainoastaan kansanedustajan graafisen ilmeen suunnitteluun tai viestintäpalveluihin. *Pelkkä* on samalla kannanotto. Se implikoi, että rahaa pitäisi käyttää myös muihin tarkoituksiin. Esimerkissä 32 toimittaja kiistää, että *pelkkä* suurten joukkojen koulutus olisi järkevää, mikä aktivoi esiin uutisessa esitetyn ajatuksen, että alalle tarvitaan lisää työntekijöitä. Toimittaja myös nostaa esiin oman ehdotuksen, josta merkkinä on konjunktio *vaan*. Sen avulla esitetään jotakin aiemmin kielletyn asian tilalle (Ikola 2001: 72). Vastaehdotukseen liittyy nesessiivirakenne *on suunnattava*, joka tuo ilmi toimittajan mielipiteen.

Uudelleen arvioiminen voi liittyä myös nimeämiseen. Esimerkissä 33 viitataan heti otsikossa lähdetekstiin, jossa kerrotaan sosiaali- ja terveysministeriön aikeesta kieltää rahapelit alaikäisiltä.

(33) *Todelliset ongelmapelaajat* (HS ”Todelliset ongelmapelaajat” [Ministeriö haluaa alaikäiset pois pelikoneilta])

Otsikko *todelliset ongelmapelaajat* esimerkissä 33 viittaa siihen, että kirjoittajan näkemys ongelmapelaajista on erilainen kuin lähdetekstissä. Lähdetekstissä ongelmapelaajiksi määritellään alaikäiset, kun taas kohdetekstissä eläkeläiset. Lähdetekstin aihe tuodaan kohdetekstiin viittaamalla ongelmapelaajiin, mutta heidät määritellään uudelleen toimittajan näkökulmasta. Adjektiiviattribuutin *todellinen* käytössä voikin olla kyse rajaamisesta ja tarkentamisesta (Karvonen 1995: 103).

Uudelleen arvioimisessa on lähtökohtaisesti mukana toimittajan näkökulma, sillä hän ottaa kantaa lähdetekstiin ja tarkastelee tiettyä asiaa omasta näkökulmastaan. Jakso lähdetekstistä on tyypillisesti muodostettu toimittajan omilla sanavalinnoilla.

4.2.2. Kielto

Kielto on modaalisuuden alaan kuuluva ilmiö, jonka avulla otetaan kantaa lauseen propositionaaliseen sisältöön epäämällä sen totuus (Hakulinen – Karlsson 1979: 266, 272). Kielto on myös yksi intertekstuaalinen keino (Fairclough 1992: 120–123). Kiellon huomaaminen voi avata kielenkäytön suhteita muihin teksteihin (Pietikäinen – Mäntynen 2009: 126–127). Kieltolause ei nimittäin hyväksy esimerkiksi jotakin olettaa tai odotusta (Pietikäinen – Mäntynen 2009: 126–127; Karvonen 1995: 31, 105). Kieltolause onkin usein poleeminen: tekstin laatija liittyy toisen tekstin omaansa mutta torjuu sen. (Fairclough 1992: 121–122.) Tutkimusaineiston kommentoissa on tyypillistä tehdä kriittisiä huomioita uutisessa esitetyistä asioista. Tällöin saatetaan kyseenalaistaa jokin uutisessa kerrottu yksittäinen asia tai lähes poikkeuksetta pikemminkin sen järkevyyden tai toimivuus. Toimittaja voi kyseenalaistaa jonkin uutisessa esitetyn asian järkevyyden, mutta osoittaa samanmielisyyttä uutisen yleistä linjaa kohtaan.

Kieltolause nivoutuu myönteistä lausetta läheisemmin kontekstiin. Esimerkiksi lause *Nyt ei sada* vaatii sitä, että aiemmin on esitetty jotakin muuta tai tilanne on ollut erilainen. (Hakulinen – Karlsson 1979: 266.) Kieltolauseella voidaan myös kertoa

uutena tietona se, että tietty asia ei pidä paikkansa, mutta se on harvinaisempaa kuin se, että niin tehdään myöntölauseella. Kieltolauseesta syntyy usein vaikutelma, että tiedoksi olisi pikemminkin odotettu kielletyn asian vastakkaista, myöntölauseella ilmaistua asiaa. (ISK 2004: 1527, 1535–1536.)

Suomen kielessä kiello ilmaisee tyypillisesti kieltoverbinä, mutta eksplisiittistä kielloa edustaa myös esimerkiksi 3. infinitiivin abessiivi *-mAttA* ja voimakkaasti kieltävä sävy on myös adverbillä *tuskin* (Hakulinen – Karlsson 1979: 266). Tutkimusaineiston kommentteissa kielteisyys ilmaistaan intertekstuaalisessa merkityksessä pelkästään kieltoverbillä, tosin joskus kielloon saattaa liittyä lisäksi jokin kiellohakuinen aines (esim. *enää*) (ks. ISK 1547–1548).

Tutkimusaineistossa kiello esiintyy joskus modaaliverbin kanssa intertekstuaalisessa yhteydessä (esim. *Kovan innon myötä ei kuitenkaan **pidä** antaa mopon karata käsistä*) ja moduksena voi olla konditionaali (esim. *Arkijärki sanoisi ainakin, **ettei** rahoja **kuuluisi** ensimmäiseksi antaa niille, jotka ansaitsevat eniten*). Esimerkissä 34 kiello esiintyy modaaliverbin yhteydessä.

(34) *Vastaavia ryhmiä syntyy kansainvälistyvässä Suomessa tulevaisuudessa lisää. Niiden tavoittaminen ei voi jäädä vain järjestöjen harteille, eikä eteen tulevia tilanteita selvitetä pelkillä kielloilla tai sakoilla.* (HS ”Katvealueen kansalaiset” [Thainaisten kotouttamisprojekti siirtyy ensi vuoteen])

Lähdetekstin mukaan vastuuta thaihieronta- ja työkentelevien naisten auttamisesta on joutunut ottamaan viranomaisten sijaan yhä enemmän järjestö Pro-tukipiste. Toimittaja suhtautuu negatiivisesti lähdetekstissä esitettyyn asiaan ja tuo esille asenteensa. Toimittaja pitää mahdollisena ajatuksena, että vastuu huolehtimisesta säilytettäisiin vain järjestöjen harteille ja että tilanteesta yritetään selvittää esimerkiksi sakoilla. Modaaliverbi *voida* kiello yhteydessä on tulkittavissa esimerkissä 34 deonttiseksi kielloksi, mikä korostaa toimittajan ehdottomuutta.

Kiello ja uudelleen arvioiminen voivat liittyä toisiinsa. Uudelleen arvioimisen ja kiello suhde näkyy erityisesti kommentteissa, joissa tarkennetaan pääsanaa adjektiiviattribuutilla *pelkkä*, kuten esimerkissä 34. *Pelkkä* esiintyy tutkimusaineistossa tyypillisesti samassa yhteydessä kiello kanssa.

Kielloverbillä ilmaistua puhujan asennetta ei ole yksinkertaista erottaa yhteisön tai kuvattavan mielipiteestä (Vuoriniemi 1973: 254). Kiello yhteydessä ei aineistossa

välttämättä mikään eksplisiittinen kielellinen keino kerro, että kyseessä on vain toimittajan kannanotto. Kannanotto näyttäytyy tällöin yleisenä, kuten esimerkissä 35.

(35) *Avustajajärjestelmä ei edelleenkään toimi* (HS ”Avustajajärjestelmä ei edelleenkään toimi” [Puhemies Niinistö: Eduskunnan pitää uusia avustajakäytäntönsä])

Esimerkissä 35 viitataan kiellolla eduskunnan avustajajärjestelmään. Toimittaja nostaa heti otsikossa esille uutisen aiheen, avustajajärjestelmän, ja tyrmää sen toimivuuden. Samalla hän aktivoi lähdetekstin olemassaolon. Toimittaja esittää mielipiteensä indikatiivilauseella yleisenä mielipiteenä. Kieltolauseeseen liittyy esimerkissä kieltohakuinen liitepartikkeli *-kAAn* (ks. ISK 2004: 1541).

Kiellon avulla toimittaja voi vapaasti valita toisen tekstin merkitsemisen muodon. Toimittajan näkökulma on lähtökohtaisesti mukana kieltolauseessa. Toimittaja kieltää yleensä tietyn asian järkevyyden. Kielto voi kuitenkin olla lauseen ainoa modaalinen elementti.

4.2.3. Metafora

Metafora ymmärretään retoriikan perinteessä niin, että jonkin asian ilmaisemisessa hyödynnetään jotakin toista asiaa (Mäntynen 2003: 127). Leech (1969: 151) mallintaa metaforan seuraavalla tavalla: [X on ikään kuin Y, suhteessa Z]. X on puhujan tarkoittama kategoria, Y on kategoria, johon hän vertaa X:ää, ja Z tarkoittaa sitä, millaisiin piirteisiin vertaus perustuu (Koski 1992: 13–14). Metaforat painottavat tiettyjä ilmiön puolia (Perelman 1996: 138, ks. lisää metaforista esim. Mäntynen 2003: 127–150). Metaforalle ei voi osoittaa yhtä ainoaa tulkintaa, vaan se on avoin erilaisille päätelmille. Metaforan on kyettävä herättämään tulkitsijassa erilaisia tiedon alueita, ja metaforan käyttäjällä ja sen tulkitsijalla on oltava riittävästi yhteistä tietopohjaa. (Kalliokoski 1992: 295.)

Tutkimusaineistossa lähde- ja kohdeteksti yhdistyvät yleensä metaforan avulla laajemmin kuin yhdessä ilmaisussa. Metaforien avulla kerrotaan tyypillisesti tapahtunut uudelleen, mikä aktivoi lähdetekstin, koska samaan viittaava asia on kerrottu myös uutisessa (vaikka kyse on tällöin oikeastaan eri tapahtumista, ks. esim. Pietikäinen –

Mäntynen 2009: 70). Samalla tapahtumasta muodostetaan toinen, tyypillisesti uutista affektiivisempi selostus. Metafora ei välttämättä vastaakaan kielenulkoista todellisuutta, vaan se edustaa puhujan tai kirjoittajan tulkintaa tai tarkoituksella antamaa kuvaa (Koski 1992: 13). Kommenttien tyyli on usein värikäs, joten metaforien käyttö ei ole yllättävää.

Yhteys kommentin ja uutisen välille voidaan rakentaa uusilla, tiettyä tilannetta varten luoduilla tai jo kuluneilla metaforilla. Tuoreet metaforat tuovat tekstiin uusia näkökulmia; kuluneet voivat olla tehokkaita huomaamattomuutensa takia. Tutkimusaineiston kommentteissa ei käytetä intertekstuaalisissa yhteyksissä juuri lainkaan kokonaan kuolleita metaforia, jolloin Crusen (1986: 42) mukaan metafora olisi kadottanut kuvainnollisen merkityksensä.

Croftin ja Crusen (2004: 193) mukaan kuvakieltä käytetään, kun ilmausten käyttö perinteisellä tavalla ei riitä saamaan aikaan tiettyä vaikutusta. Metaforan voima perustuu aineistossa siihen, että sen avulla kirjoittaja voi asettaa lähdetekstin tapahtumat haluamaansa valoon. Esimerkkiin 36 liittyvän lähdetekstin mukaan naispappeuden vastustajat haluavat pitää virallisesta seurakunnasta erillisiä ehtoollisia.

(36) *Luulin jo kaiken nähneeni naispappeuskiistassa, mutta olin väärässä.*

***Peli kovenee** koko ajan. Nyt **tartutaan** tiukasti jopa sanoihin ja sanamuotoihin.*

*Naispappeuden vastustajat ovat **lisänneet kovia piippuun** ja tekevät vähitellen eroa seurakunnista. - -*

*Seurakunta on **jakautunut kahtia**, eikä **kuilua muurata** enää sanoilla. (SK ”Kirkkojärjestykselle kylmää kyytiä” [Evangelisen opiston ehtoolliset kiellettiin])*

Toimittaja suhtautuu riitelemiseen paheksuvasti ja nimeää tilanteen kiistaksi (esimerkki 36). Hän esittää lähdetekstin tapahtumat metaforisin ilmauksin. Toimittaja kuvaa tapahtumia aluksi kilpailemiseen (*pelii*) ja sotimiseen (*kovia piippuun*) liittyvien voimakkaiden, joskin kuluneiden metaforien avulla. Metaforista syntyy vaikutelma vakavasta konfliktista. Metafora *kuilun muuraaminen* kuvaa osapuolten riidan syvyyttä.

Vastaavantyyppistä käyttöä edustavat esimerkiksi peräkkäiset virkkeet *Mutta eikö niin, että Länsi-Euran kyläläisiä löytiin halolla päähän ja Heidän ojennettua kättään ei edes otettu vastaan*. Toimittaja asettaa uutista affektiivisempaan yhteyteen sen, miten asukkaita on kohdeltu kyläkoulun lakkauttamista koskevassa asiassa.

Pelkästään yksi metaforinen ilmaus riittää yhteyden luomiseen, mutta se on harvinaista.

(37) *Syntykö Vantaan Aviapolis-alueelle Suomen Las Vegas? Näin on, jos se kylpyläguru Esa Rannasta ja ravintolamoguli Seppo ”Sedu” Koskisesta riippuu. He myöntävät, että Las Vegas -teemaa ei ainakaan pyritä kätkemään.* (HS ”Flamingon esikuva Amerikasta” [Pohjolan isoin vesipuisto avautuu Vantaalle etuajassa])

Esimerkkiin 37 liittyvässä lähdetekstissä kerrotaan Vantaalle rakennettavasta viihdekeskus Flamingosta, joka tulee muistuttamaan amerikkalaista viihdekaupunki Las Vegasia. Toimittaja kuvaa Flamingoa ”Suomen Las Vegasiksi”. Metaforan voi tulkita positiiviseksi tai negatiiviseksi. Kommentista myös selviää, että nimi Flamingo viittaa ensimmäiseen Las Vegasiin nousseeseen suuren luokan kasinoravintolaan. Metaforan taustalla on siis konkreettinen kytkös, joka on viihdekeskuksen nimi.

Esimerkissä 38 metafora tuodaan esille otsikossa. Se on vaikutusvaltainen paikka metaforalle, sillä Hujasen (2000: 157) mukaan otsikko voi houkuttaa lukijan perehtymään tekstiin.

(38) *Musiikkiteollisuuden Daavid ja Goljat* (SK [Porilainen sävellys soi luvatta poptähti Nelly Furtadon hitissä])

Esimerkissä 38 otsikko *Musiikkiteollisuuden Daavid ja Goljat* viittaa uutiseen, jonka mukaan amerikkalainen tuottaja olisi plagioinut erään suosituksen laulajan hitin suomalaisen muusikon kappaleesta. Metaforalla viitataan tunnettuun Raamatun kertomuksen asetelmaan, jossa Daavid taistelee Goljat-jättiläistä vastaan. Daavid edustaa suomalaismuusikkoa, Goljat amerikkalaista tuottajaa. Näin kohdetekstissä luodaan uusi asetelma muusikon ja tuottajan välille lähdetekstissä esitetyn tilanteen pohjalta.

Kun huomioidaan sekä toimittajan kielellinen panos että näkökulma, toimittajan vaikutus on metaforissa suurempi kuin muissa intertekstuaalisissa keinoissa. Metaforan avulla toimittaja kirjoittaa yleensä lähes kokonaan omin sanoin lähdetekstissä esitetyt asiat ja tulkitsee niitä näkökulmansa mukaan. Toimittaja voi myös luoda yhteyden lähdetekstiin ainoastaan yhden ilmaisun avulla, mutta se on harvinaista. Metaforan avulla toimittaja voi korostaa ilmiön tiettyjä puolia.

4.3. Avainteksti: ”Mihin riittää kahleen voima?”

Seuraavaksi analysoin avaintekstin avulla sitä, miten intertekstuaalisuus rakentuu kommentin ja uutisen välillä. Aamulehdessä 16.2.2008 julkaistun uutisen otsikko on ”Pakkolääkkeiden sijasta pedofiilin jarruksi myös sähkövalvoja” ja kommentin ”Mihin riittää kahleen voima?”. Olen poistanut uutisesta alkuperäiset lihavoinnit ja lisännyt omia alleviivauksia uutisen sekä kommentin keskeisiin kohtiin. Olen myös lisännyt kommenttiin omia huomioita intertekstuaalisista keinoista sulkujen ja numeroiden avulla.

UUTINEN:

(AL 16.2.2008)

PAKKOLÄÄKKEEN SIJASTA PEDOFIILIN JARRUKSI MYÖS SÄHKÖVALVOJA
Seksuaalirikokset: Vankisairaalan ylilääkärin mukaan lääke toimii yhdistettynä kuntoutukseen

Raili Räisänen
Aamulehti

Pakkolääkitys ei välttämättä ole ainoa keino pedofiilien valvomiseksi. Psykiatrisen vankisairaalan ylilääkäri Hannu Lauerma esittää sähköistä valvontaa vaihtoehdoksi lääkehoidolle.

Lauerma on mukana oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, jossa selvittää seksuaalirikollisten lääkehoidon järjestämistä. Hänen mukaansa pakkolääkitys saattaisi vähentää toistuvasti pedofiilisiin rikoksiin syyllistyvien tekoja, jos se yhdistetään psykososiaaliseen kuntoutukseen.

– Hormonimekanismin kautta vaikuttava lääkitys on tehokkain. Lääkehoitoa käytetään Suomessa vähän ja se on vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Pakollinen lääke voisi olla toimiva vaihtoehto tehostetulle valvonnalle, Lauerma kertoo.

Lausuntokierroksella oleva valvontarangaistus tuo Suomeen mahdollisesti jo ensi vuonna sähköiset jalkapannat. Niiden avulla voidaan seurata tuomittujen liikkeitä

elektronisesti. Sähköisen pannan tukiasema voi olla kiinteä tai mukana kannettava.

Lauerma mielestä pantasysteemi voisi soveltua seksuaalirikosten ehkäisyyn. Mutta koska sähköinen kahle on tarkoitettu ensisijaisesti vankien lyhytaikaiseen seurantaan, hän toivoo asiaan kannanottoja juristeilta ja ihmisoikeusasiantuntijoilta.

Kännykkävalvontaa jo

Suomessa on seurattu vankeja muutamia vuosia sähköisin menetelmin. Rikosseuraamusviraston turvallisuusinsinöörin Ari Pakarisen mukaan matkapuhelin- ja gps-valvonta ovat käytössä lähinnä koevapaudessa ja lomailevilla vangeilla.

Oikeusministeriön työryhmän mielestä lääkkeiden lisäksi tarvitaan aina psykososiaalista kuntoutusta.

Etelä-Suomen vankilan kehittämispäällikkö Pertti Hakkarainen on ollut vuodesta 1999 mukana kehittämässä Stop-ohjelmaa, joka on seksuaalirikollisille suunnattu terapiahoitomuoto.

– Hyvä, että lääkehoidon mahdollisuus seksuaalirikollisten hoidossa tutkitaan. Mutta kun mukana on ihmisen biologinen puoli, pelkkä lääkitys ei riitä käyttäytymisen muutokseen, Hakkarainen toteaa.

Lääkehoito ei vie mennessään ihmisen seksuaalisuutta, kuten esimerkiksi syksyllä myyntiluvan saanut Salvacyl-hormonipistosta on markkinoitu. Hakkaraisen mukaan lääke pikemminkin vähentää biologista pontta, ja seksuaalisia ajatuksia tulee harvemmin.

Stop-ohjelma on Hakkaraisen mukaan ollut seksuaalirikollisten tehokkain psykososiaalinen hoitomuoto tähän saakka. 120:sta ohjelman läpikäyneestä miehestä kolme on palannut rikoksiin. Ohjelma on vapaaehtoinen, seitsemästä kahdeksaan kuukauteen kestävä tyhmähoitomuoto.

Stop pyörii nyt Riihimäen vankilassa.

KOMMENTTI:

(AL 16.2.2008)

MIHIN RIITTÄÄ KAHLEEN VOIMA?

Sähköisen kahleen avulla viranomaisen olisi tukiaseman kautta selvillä pedofiilin menemisistä ja tulemisista. Tekniikka on kuitenkin vasta kehitteillä. (Referointi konditionaalilla avulla) (1)

Panta kuulostaa tässä vaiheessa liian epävarmalta seurantatavalta.

Sekä turvallisuusinsinööri Pakarinen että ylilääkäri Lauerma pohtivat, miten hyvin sähköpanta käy pitkäaikaiseen käyttöön. (Leksikaalinen viittaus, epäsuora esitys) (2 ja 3) Sähköinen valvontarangaistus on tarkoitettu lähinnä lyhyehköön, enintään puolen vuoden mittaiseen seurantaan. (Lähdetekstin sisällön omiminen) (4)

Seksuaalirikollisilla valvonnan pitäisi ehdottomasti olla pitkäaikaista. Entä voidaanko pelkkään seurantapantaan nilkassa luottaa, jos kyseessä on yhä uudestaan pedofiilisiin rikoksiin syylistynyt hoidettava? (Uudelleen arvioiminen) (5)

Oikeusministeriön työryhmän on löydettävä marraskuun loppuun mennessä todella tehokas kahletyyppi, jotta se voi olla turvallinen vaihtoehto lääkehoidon ja terapian yhdistelmälle.

Raili Räisänen

Kommentti alkaa referoinnin tehtävässä käytettävällä konditionaalilla (1), joka kertoo siitä, että seksuaalirikollisten valvontaan tarkoitettu uudistus on vielä suunnitelman asteella. Referointi liittyy uutisessa olevaan suunnitelmasta kertovaan lauseeseen *Psykiatrisen vankisairaalan ylilääkäri Hannu Lauerma esittää sähköistä valvontaa vaihtoehdoksi lääkehoidolle* ja sitä selittävään osaan uutisessa. Toimittaja referoi uutisessa esitettyä aikomusta (ks. myös luku 4.1.3.4). Kyseessä voi tulkita olevan referointi, vaikka johtoteksti onkin kommentin sijaan uutisessa.

Kolmannessa kappaleessa on sekä leksikaalista toistoa että epäsuoraa esitystä (2 ja 3). Uutisen tärkeisiin tietolähteisiin *turvallisuusinsinööri Pakariseen* ja *ylilääkäri Lauermaan* ei viitata koko nimillä, mutta toisto on muuntelematonta, sillä vain henkilöiden etunimet puuttuvat. Tietolähteet esiintyvät niin uutisessa kuin kommentissakin, mikä luo yhteyden tekstien välille. Epäsuoran esityksen sisältö ei

vastaa täysin lähdetekstiä, mutta edustaa silti lähde- ja kohdetekstin välistä intertekstuaalisuutta. Toimittaja käyttää johtoilmauksessa neutraalia verbiä *pohtia*. Samassa kappaleessa esiintyy myös lähdetekstin sisällön omimista, sillä toimittaja esittää uutisessa kerrotun asian *Sähköinen valvontarangaistus on tarkoitettu lähinnä lyhyehköön, enintään puolen vuoden mittaiseen seurantaan* ilman tietolähteiden mainintaa (4).

Neljännessä kappaleessa esitetään kysymys *Entä voidaanko pelkkään seurantapantaan nilkassa luottaa, jos kyseessä on yhä uudestaan pedofiilisiin rikoksiin syyllistynyt hoidettava?* Toimittaja arvioi uudelleen lukijalle uutisesta tuttua ilmausta *seurantapanta* adjektiiviattribuutilla *pelkkä* (5). Toimittaja ottaa samalla kantaa, sillä hän vihjaa, että pelkkä seurantapanta ei ole välttämättä riittävä.

Avaintekstissä on runsaasti merkkejä intertekstuaalisuudesta, ja aihe liittyy kiinteästi uutisen keskeisimpään teemaan. Avainteksti osoittaa aineistoa hyvin kuvaavalla tavalla sen, kuinka erilaiset intertekstuaaliset keinot voivat ilmetä yhden tekstin sisällä.

Tutkielman tähänastisessa osiossa olen pyrkinyt osoittamaan konkreettisia intertekstuaalisuuden rakentumisen keinoja kommentin ja uutisen välillä (ks. Heikkisen ja Pällin kritiikki luvussa 3.2). Eksplisiittiseen intertekstuaalisuuteen kuuluvat leksikaalinen viittaus henkilöihin ja asioihin, nominalisointi, refererointi, lähdetekstin nimeäminen uutiseksi ja lähdetekstin sisällön omiminen. Implisiittistä intertekstuaalisuutta edustavat uudelleen arvioiminen, kieltö ja metafora.

Eksplisiittisen ja implisiittisen intertekstuaalisuuden eroa kuvastaa toisen tekstin merkitsemisen avoimuuden lisäksi se, että kun siirrytään eksplisiittisestä implisiittiseen intertekstuaalisuuteen, lähdetekstin osuus vähenee ja kohdetekstin kasvaa. Intertekstuaalisten yhteyksien kirjo on merkki kommentille ominaisesta tekstienvälisestä luonteesta. Rajat intertekstuaalisuutta osoittavien keinojen välillä eivät ole aina selvät, ja paikoin tavat myös risteävät keskenään. Luukka (1995: 29–30) huomauttaa, että kielenkäytön tietty vaihtelevuus – monimerkityksisyys, häilyvärajaisuus ja tulkinnanvaraisuus – ei voi olla heijastumatta sen kuvaukseen.

Kommenttien intertekstuaalisuuteen liittyy keskeisesti myös se, että lähdetekstissä esitettyjä asioita toistetaan suhteellisen harvoin sellaisenaan kohdetekstissä. Toimittajan kielellinen panos ja näkökulma näkyvät usein toisen tekstin merkitsemisen keinoissa.

Seuraavaksi tarkastelen luvussa 5 toimittajan suhtautumisesta kertovia modaalisia keinoja.

5. MODAALISUUS KOMMENTEISSA

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten tutkimusaineiston kommentteissa näkyy toimittajan suhtautuminen modaalisuuden kautta. Laitinen (1992: 14) toteaa, että kattavimmillaan modaalisuudella tarkoitetaan puhujan suhdetta esittämäänsä proposition. Modaalisin keinoin puhuja asettuu asiointilan ja lauseen väliin ilmaisemaan näkemystään (Kuiri 2000: 42). Modaalisuus on tutkimusaineiston kommentteissa keskeinen keino ilmaista toimittajan näkökulmaa. Tarkastelen aineistossa esiintyviä modaaliverbejä, modaalisia verbirakenteita, modaalisia adverbejä, partikkeleita ja adjektiiveja. Lausetyypeistä nostan esiin erityisesti kysymys- ja käskylauseet ja moduksista konditionaalin. Konditionaali on keskeinen modus läpi tutkimusaineiston kommenttien, sillä sitä käytetään 124 kertaa, kun taas potentiaalia vain viisi kertaa. En tarkastele systemaattisesti kaikkea modaalisuutta, vaan keskityn keskeisimpiin keinoihin. Konditionaalia tarkastelen ainoastaan osana muita modaalisia keinoja.

5.1. Modaaliverbit

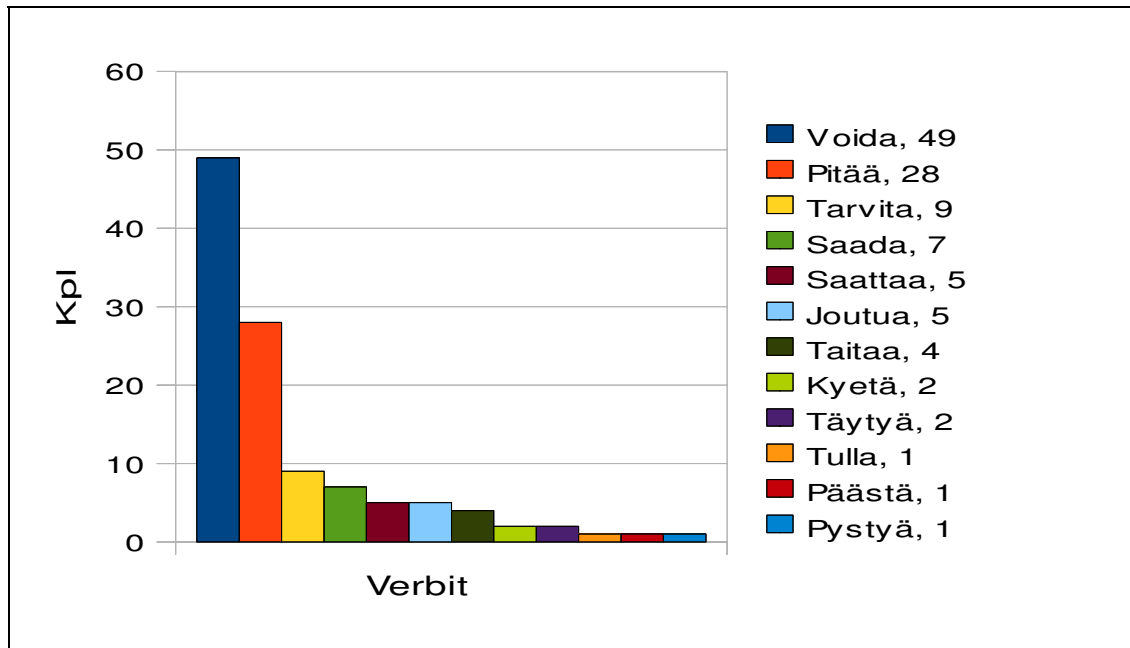
Modaaliverbit on katsottu yleisimmiksi modaaliasteikkojen leksikaalistumiksi (Hakulinen – Karlsson 1979: 265). Modaaliverbeille ei ole yhtä ehdotonta määritelmää, ja tutkijoiden käsitykset ovat poikenneet toisistaan. Nykyisin käsitys modaaliverbeistä on semanttinen. (ISK 2004: 1488–1489.) Modaaliverbit määriteltiin kuitenkin Suomessa 1950- ja 1960-luvuilla lähinnä muodollisin perustein (Laitinen 1992: 151). Esimerkiksi Siro (1964: 89–91) katsoi modaaliverbeiksi vain monipersoonaisia transitiiiviverbejä, jotka saavat objektikseen samasubjektisen infinitiivitäydennyksen (esim. *huomata*). Nesessiiviverbit luokiteltiin modaaliverbeiksi vasta 1970-luvulla (Laitinen 1992: 151). Modaaliverbeillä on myös syntaktisia yhtäläisyyksiä: Hakulisen ja Karlssonin (1979: 264–265) mukaan ne saavat vain infinitiivitäydennyksen (esim. *Voitko lähteä?*), ja useilla niistä on genetiivisubjekti (esim. *Minun täytyy*).

Kangasniemi ottaa huomioon suomen kielessä 14 modaaliverbiä, jotka ilmaisevat välttämättömyyttä ja mahdollisuutta dynaamisuuden, deontisuuden tai episteemisuuden kannalta. Niitä ovat *voida*, *saada*, *saattaa*, *sopia*, *taitaa*, *mahtaa*, *pystyä*, *kyetä*, *päästä*, *pitää*, *täytyä*, *tulla*, *joutua* ja *tarvita*. (Kangasniemi 1992: 291.) Tarkastelen

Kangasniemen esittämiä modaaliverbejä. On kuitenkin huomattava, että Kangasniemen ryhmä on melko suppea, sillä Flint (1980: 3–4, 59–60) ottaa huomioon 45 modaaliverbiä. Sen välillä, ilmaistaanko mahdollisuutta vai välttämättömyyttä, ei ole tiukkaa rajaa, vaan modaaliverbien voi nähdä olevan jatkumolla (ISK 2004: 1488–1489). Modaaliverbit ovat haasteellisia tutkittavia modaalisen ja ei-modaalisen merkityksen rajan erottamisen takia, sillä subjektiiviset ja kontekstiin liittyvät asiat vaikuttavat saman verbin eri merkitysvarianttien tulkintaan (Koskinen 1998: 13–14).

Modaaliverbit (ja nesessiivirakenteet luvussa 5.2) ovat tutkimusaineiston kommentteissa kiinnostavia erityisesti mahdollisuuden ja välttämättömyyden ilmaisemisen kannalta. Ne kuvaavat kommenttien luonnetta, sillä niiden avulla muun muassa pohditaan mahdollisia asiointiloja ja esitetään vaatimuksia. Modaaliverbien määrät aineistossa selviävät kuviosta 1.

Kuvio 1. Modaaliverbit tutkimusaineiston kommentteissa.

Modaaliverbejä käytetään tutkimusaineiston kommentteissa 114 kertaa. Se tarkoittaa hieman yli yhtä (1,1) modaaliverbiä kommenttia kohden. Yleisimmät modaaliverbit ovat *voida* (49), *pitää* (28) ja *tarvita* (9). Tutkimusaineistossa esiintyvistä modaaliverbeistä lähinnä mahdollisuutta ilmaisevia ovat *pystyä*, *taittaa*, *saada*, *saattaa*, *voida* ja välttämättömyyttä ilmaisevia *joutua*, *pitää*, *tulla*, *täytyä* ja *tarvita* (Laitinen

1992: 152). *Päästä* ja *kyetä* ilmaisevat myöntömuotoisina mahdollisuutta (Kangasniemi 1992: 339–341). Kangasniemen esittämistä modaaliverbeistä *sopia* ja *mahtaa* eivät esiinny lainkaan tutkimusaineistossa.

Modaaliverbeillä ilmaistaan aineistossa enemmän mahdollisuutta (56) kuin välttämättömyyttä (34). Edellisiin lukuihin olen laskenut vain verbit, jotka eivät esiinny kiellon yhteydessä. Modaaliverbien on kuitenkin mahdollista olla kiellon vaikutusalassa (ISK 2004: 1528). Kun huomioidaan kiellon vaikutus, aineiston jäljelle jäävät modaaliverbit osoittavat etenkin mahdottomuutta, mutta myös asiaintilaa, joka ei ole välttämätön (ks. ISK 2004: 1529). Tulee huomioida, että modaaliverbeillä on sävyeroja. Keskeinen mahdollisuuden ja välttämättömyyden tulkintaan vaikuttava tekijä on aineistossani konditionaali. Luukka (1995: 34) huomauttaa, että esimerkiksi suomen kielen verbien *täytyy* ja *pitää* varmuustulkintaan vaikuttaa konditionaali.

Tarkastelen erityisesti aineiston yleisimpiä mahdollisuutta ja välttämättömyyttä ilmaisevia verbejä *voida* (5.1.1) ja *pitää* (5.2.2). Niiden avulla pyrin antamaan kuvan mahdollisuuden ja välttämättömyyden ilmaisemisesta tutkimusaineiston kommentteissa. Tarkastelen niiden yhteydessä lyhyesti myös muita aineiston yleisimpiä modaaliverbejä. Keskityn erityisesti esiintymiin, joissa toimittaja esittää omaa suhtautumistaan modaaliverbin avulla, mutta tulee huomioida, että yleisluontoiset viittaukset ja toisten näkemysten referoinnit, joissa toimittaja itsekkin vaikuttaa lukeutuvan näkemyksen jakajiin, eivät ole merkityksellisiä. Kankaanpää (2006: 54) huomauttaa, että toistettu normi osoittaa kirjoittajan kannattavan sitä, mikäli sitä kohtaan ei osoiteta kriittistä arvostelua. Olen huomioinut laskelmissa kaikki modaaliset esiintymät.

5.1.1. Mahdollisuutta ilmaisevat verbit

Mahdollisuutta ilmaisevista verbeistä keskeisin on tutkimusaineiston kommentteissa *voida*, jota käytetään 49 kertaa. Useimmiten *voida* liittyy tutkimusaineistossa siihen, että tietty asiointila on toimittajan mielestä mahdollinen, sillä vain neljästi se viittaa kielteisenä mahdottomuuteen. *Voida* esiintyy tyypillisesti ilmaisemassa dynaamista modaalisuutta, mutta sitä käytetään myös deontisen ja episteemisen modaalisuuden merkityksessä (Kangasniemi 1992: 315–321). Yleisintä aineistossa on sen dynaaminen ja episteeminen käyttö.

Voida-verbiä käytetään tutkimusaineistossa monilla eri tavoilla. Sitä käytetään useimmiten siten, että toimittaja ilmaisee episteemistä suhtautumistaan nykyisiin ja tuleviin mahdollisiin asiointiloihin (esimerkit 39 ja 40). Kyse on puhujan asennoitumisesta proposition totuusarvoa kohtaan (Kangasniemi 1992: 3). Verbin *voida* avulla kuvaillaan melko usein negatiivista mahdollisuutta. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että toimittajan mielestä tietty valinta (kuten kunnallinen päätös) saattaa johtaa ikäviin seurauksiin. Seuraavat esimerkit osoittavat kuitenkin toimittajan pohtimaa mahdollisuutta ilman, että on kyse jostakin erityisestä edeltävästä valinnasta.

(39) *Pankit tarjoavat halpoja nostokuluja porkkana, kun hakee opintolainan verkossa. - - . Porkkana voi kuitenkin olla jopa syy opintolainan saajien maksuhäiriöihin. (SK ”Lainanottajat kaipaavat tietoa” [Enemmistö opintolainoista haetaan nykyisin verkosta])*

(40) *Lopulta voi käydä niin, että yhteistyö naapurin Harjavallan kanssa on enemmän kuin kullan kallista. (SK ”Naapuri kullan kallis [Jalonojan koulu sai jatkoaikaa vuoteen 2010])*

Esimerkissä 39 *voida* osoittaa nykyistä mahdollista asiointilaa, sillä toimittaja pohtii syytä maksuhäiriöihin. Esimerkissä 40 toimittaja ennustaa tulevaa, mistä kertoo osaltaan ajan adverbi *lopulta*. Episteemisessä käytössä modaaliverbin merkitys on ”on mahdollista että” (ISK 2004: 1495). Molemmissa esimerkeissä *voida* olisi mahdollista korvata verbillä *saattaa* (*Lopulta saattaa käydä niin - - / Porkkana saattaa kuitenkin olla - -*).

Toimittaja saattaa esittää parannusvaihtoehdon *voida*-verbiä käyttämällä. Verbi saa hieman ehdotuksen tai suosituksen sävyä, sillä toimittajan mielestä tietyllä tavalla olisi hyvä toimia. Kyse ei kuitenkaan ole luvasta. *Voida* saa tällöin dynaamisen tai episteemisen tulkinnan. Ne saattavatkin *voida*-verbin kohdalla limittyä toisiinsa (ISK 2004: 1495). Esimerkissä 41 konditionaalien käyttö pehmentää lauseen sävyä. Konditionaali ilmaisee mahdollisuuden yhtenä vaihtoehtona (ISK 2004: 1512).

(41) *Käytännössä vain Nosturi Helsingissä on pitänyt kiinni aikaisemmista esiintymisajoista, sekin usein käytännön syistä. Ikärajoitettomilla nuorisokeikoilla ei ole ollut syytä viivästyä yömyöhään. Sama voisi päteä muihinkin keikkoihin. (HS ”Miksi rockia pitäisi seurata keskellä yötä?” [Helsingin klubit aikaistavat keikkojaan])*

Esimerkissä 41 toimittaja antaa ymmärtää, että ikärajjattomat keikat olisivat toivottavia laajemminkin. Mahdollisuutta ilmaiseva verbi konditionaalissa (*voisi*) pehmentää lauseen sävyä. Se myös tuo ilmi, että kyse on ennustetusta, kuvitellusta tai suunnitellusta asiaintilasta (ISK 2004: 1512). Asiaintila ei ole vielä sellainen kuin toimittaja toivoisi. Verbi on tulkittavissa dynaamiseksi, sillä toimittajan mielestä aikaisemmat esiintymisajat olisivat mahdollisia Suomessakin, eli mikään olosuhteista johtuva syy ei estä niiden toteutumista. Samantyyppinen toivottavaa toimintaa ilmaiseva virke on esimerkiksi seuraava: *Tulokset **voisi** panna valumaan ketjua pitkin alaspäin aina opiskelijoille asti ja niin murtaa kuvitelma siitä, että ei ole kuin yksi oikea totuus.*

Toimittaja voi myös kuvata *voida*-verbin avulla omaa ja mahdollisesti lukijoidenkin toimintaa. Esimerkissä 42 toimittaja käyttää verbin yhteydessä nollapersoonaa, jota käytetäänkin usein modaaliverbien kanssa (ISK 2004: 1288).

(42) ***Vo**i tietysti kysyä, tarvitaanko puhelinmyyntiä. (AL ”Ole kiltti, anna minun kieltäytyä rauhassa” [Langat laulavat Tampereen suunnassa])*

Esimerkissä 42 toimittaja ei sano suoraan, että puhelinmyyntiä ei tarvita, vaan ilmoittaa *voida*-verbin avulla, että sen tarpeellisuutta on mahdollista pohtia. Samantyyppisiä ovat esimerkiksi virkkeet *Tietysti **voisi** manata, että sopihan tätä odottaa ja **Voisi** varmaan kysyä, onko syy yhteiskunnan?*

Voida-verbi saa aineistossa vain harvoin selvästi deonttisen tulkinnan, ja tällöin se on yleensä kielteisessä muodossa (esim. *Niiden tavoittaminen **ei voi** jäädä vain järjestöjen harteille - -*).

Tutkimusaineiston kommentteissa muut yleisimmät mahdollisuutta (tai sen kieltoa) ilmaisevat modaaliverbit ovat *saattaa* ja *saada*, jotka on syytä ottaa vielä lyhyesti esille. Verbiä *saattaa* käytetään yleiskielessä tyypillisesti episteemisesti (ISK 2004: 1495). Verbiä *saada* käytetään puolestaan usein luvan ja kiellon ilmaisemisessa (Kangasniemi 1992: 321–322). Tutkimusaineistossa *saada* esiintyy seitsemän kertaa ja *saattaa* viisi kertaa.

(43) *Jos se ei toimi mallina muille tärkeiden kohtien maanomistajille, **saatamme** nähdä sellaisen ihmeen, että vankka porvarikunta ryhtyy pakkokeinoihin. (SK ”Porvarit kypsyvät lunastamaan” [Valtatien ääreen vihdoon liiketontteja Huittisiin])*

(44) *Tällainen lisälasku ei saa tulla perheille täytenä yllätyksenä.* (AL ”Kerro ajoissa muutoksista, poliisietä!” [Poliisi kiristi linjaansa lyhytaikaisiin ajokortteihin])

Saattaa-verbiä käytetäänkin aineistossa ainoastaan episteemisesti (esimerkki 43). Verbin *saattaa* avulla pohditaan niin tulevaisuuden kuin menneisyydenkin mahdollisuuksia. Verbi *saada* ilmaisee aineistossa useimmiten kieltoa (esimerkki 44), joskin siihen voi liittyä kieltoa pehmentävä konditionaali.

Mahdollisuutta ilmaisevat verbit esiintyvät kiellon yhteydessä 13 kertaa, mutta kaiken kaikkiaan mahdollisuutta ilmaisevien verbien (erityisesti *voida*) yleisyys aiheuttaa sen, ettei toimittajan suhtautuminen ole aina erityisen vaativaa ja kommentteihin tulee pohdiskelevuutta. Mahdollisuutta ilmaisevat verbit liittyvät usein tulevaisuuden ennustamiseen ja erilaisten vaihtoehtojen miettimiseen, mutta myös nykyisten mahdollisuuksien pohtimiseen. *Voida*-verbien avulla on myös mahdollista esittää toiveita tulevista toimintatavoista. Huomionarvoista on myös se, että deonttisten lupien ilmaiseminen modaaliverbeillä on aineistossa erittäin harvinaista, kuten aineistossa muutenkin.

5.1.2. Välttämättömyyttä ilmaisevat verbit

Verbi *pitää* on välttämättömyyttä ilmaiseva nesessiiviverbi, mikä tarkoittaa sitä, että se esittää lausuman sisällön ainoana vaihtoehtona (Laitinen 1992: 172). *Pitää*-verbi voi saada niin dynaamisen, deonttisen kuin episteemisenkin tulkinnan (Kangasniemi 1992: 341). *Pitää*-verbiä käytetään aineistossa dynaamisesti ja deonttisesti, mutta ei selvästi episteemisesti. Dynaamisesti tai deonttisesti verbi tulkitaan indikatiivin preesensissä ja imperfektissä sekä konditionaalin preesensin yksikön 1. persoonassa ja nollapersoonassa, samoin indikatiivimuotoisena interrogatiivina (ISK 2004: 1498).

Pitää ilmaisee useimmiten tutkimusaineistossa deonttisesti tulkittavaa pakkoa (esimerkki 45). Deonttisten ilmausten tavoitteena on ohjata jonkun toimintaa. *Pitää* onkin suomen kielessä tyypillisin modaalinen verbi, kun ilmaistaan velvollisuutta. (Kangasniemi 1992: 88, 99.) Toimittaja kuvaa melko usein myös dynaamisesti tulkittavaa toisen henkilön tai tahon toimintaa, jota säätelevät tietyt olosuhteet

(esimerkki 46). Tällöin kyse on fyysisistä tai psyykkisistä olosuhteista johtuvasta pakosta (ISK 2004: 1497).

(45) *Kansan pitää saada tietää, miten kansanedustajat käyttäytyvät "työpaikallaan" ja millaisia arvoja he edustavat.* (HS "Nimettömät ja nimetyt" [Tasa-arvovaltuutettu: Tasa-arvolaki ei koske kansanedustajia])

(46) *Verojen jälkeen tällä palkalla pitäisi maksaa vuokrat, vaatteet, lasten harrastukset, ruoat.* (AL "Riittääkö yhteistä hyvää myös myyjille?" []).

Esimerkissä 45 sävy on melko vaativa. Toimittaja asettuu puolustamaan tavallisen kansalaisen oikeuksia ja esittää välttämättömyyden ilmauksen nesessiivisen *pitää*-verbin avulla. Esimerkissä 46 toimittaja kuvaa tietyille taholle olosuhteista johtuvaa pakollista toimintaa. Toimittaja luettelee toimintoja, joiden suorittaminen on perheelliselle kansalaiselle välttämätöntä. Kaikki tapaukset eivät ole näin helposti erotettavissa deonttisiksi ja dynaamisiksi, vaan usein on tulkinnanvaraista, onko pakko lähtöisin normista vai olosuhteesta.

Huomionarvoista on se, että *pitää*-verbeistä noin kolmasosa on konditionaalissa ja osa esiintyy kysymyslauseessa. Tämä koskee niin deonttisesti kuin dynaamisestikin tulkittavia *pitää*-verbejä. Kauppisen (1998: 106) mukaan nesessiiviset *pitää*-verbit konditionaalissa ilmentävät usein ehdotuksia, toivomuksia tai suunnitelmia. Konditionaali ja kysymysmuoto yhdessä pehmentävät lauseen sävyä (esimerkki 47).

(47) *Pitäisikö ministeriön pistää kiireellisesti vakuutusmeklari asialle ja selvityttää, olisiko maailmalla IHI:tä edullisempia vaihtoehtoja?* (HS "Pitäisikö panna meklari asialle?" [Ulkomaalaisopiskelijat maksaneet ylihintaa sairausvakuutuksestaan])

Esimerkissä 47 toimittaja ilmaisee kysymyksenä ehdotuksen, jonka mukaan jotakin olisi tarpeen tehdä, mutta ilmauksen sävy ei ole erityisen voimakas. Se johtuu siitä, että lauseessa yhdistyvät konditionaali ja retorinen kysymys. Toimittaja pikemminkin piikittelee ministeriötä. Retoriseen kysymykseen sisältyy vähintään vihje vastauksesta (Mäntynen 2003: 81). Saattaa olla, että retorinen kysymys on itsessään riittävä keino tuoda esiin toimittajan näkökulma. Siksi vaativampaa ilmausta ei välttämättä tarvita.

Hakulinen ja Karlsson (1979: 263) ja Lyons (1977: 824) toteavat, että deonttinen modaalisuus liittyy läheisesti tulevaisuuteen. Hakulisen ja Karlssonin (1979: 263)

mukaan vain tulevaisuuden suhteen pakotteet voivat toteutua. Kangasniemi (1992: 89) kuitenkin huomauttaa olevan myös mahdollista esittää menneisyyteen kohdistuva vaatimus, jonka mukaan jotakin olisi pitänyt tehdä. Lyonsin (1977: 824) mukaan kyse on siinä tapauksessa pikemminkin deonttisesta toteamuksesta kuin direktiivistä. Menneisyyteen kohdistuvia vaatimuksia esitetään *pitää*-verbin avulla kolmesti.

(48) *Vesi olisi pitänyt katkaista heti, kun saastuminen huomattiin* (AL “Olisi, pitäisi, voisi” [Hanavesi on saatu puhtaaksi Nokialla])

Esimerkissä 48 toimittaja käyttää konditionaalin perfektin ilmaistakseen, että aiemmin olisi pitänyt toimia tietyllä tavalla. Kyseessä on tietynlainen jälkiviisaus, sillä toimittaja arvioi tapahtumaa myöhemmin kuin sen olisi pitänyt tapahtua. Toimittajasta muotoutuu kuva henkilönä, jolla on valta arvioida menneitä tapahtumia ja tuoda ilmi, mikä olisi ollut oikea toimintatapa. Sama pätee kahteen muuhunkin vastaavaan konditionaalin perfektin käyttöön.

Pitää esiintyy vain kahdesti kielteisenä. Kielteinen verbinmuoto *ei pidä* on tekemättä jättämisen käsky ja ilmaisee praktista välttämättömyyttä (ISK 2004: 1530). Kyse on tällöin käytännöllisestä päätelmästä, arkipäätelyyn perustuvasta teon tarkoituksenmukaisuudesta (Koskinen 1998: 33).

Tarvita on kolmanneksi yleisin modaaliverbi aineistossa *voida* ja *pitää* -verbien jälkeen. Sitä käytetään yhdeksän kertaa. Se esiintyy lähes poikkeuksetta vain kielteisenä (Kangasniemi 1992: 353). Aineistossa kaikki *tarvita*-verbit yhdistyvät kieltoon.

(49) *Toki tarjonnassa riitti yhä tule meille ja tule onnelliseksi -diibadaabaa, mutta satakuntalaisten ei tarvitse osastoaan hävetä.* (SK ”Ei hullumpi osasto” [Kesäteatterit simpauttavat ryhmämatkajia Satakuntaan])

Esimerkissä 49 toimittaja asettuu satakuntalaisten puolustajaksi. Useimmissa aineistoni tapauksissa *tarvita* ilmaiseekin sitä, että tietyn asian tekeminen ei ole jollekin ryhmälle välttämätöntä, tässä tapauksessa satakuntalaisille (ks. Kangasniemi 1992: 354–355). Näin käytettynä *tarvita*-verbin käytöstä syntyy vaikutelma, että toimittajalla on valta antaa vapautuksia esimerkiksi tietynlaisista toimista tai tuntemuksista.

Toimittaja saattaa kuitenkin myös esittää vetoituksen tai toiveen joko itsensä tai muiden puolesta, jotta hänen tai heidän ei olisi välttämätöntä toimia tietyllä tavalla

(esimerkki 50):

(50) *Aikuisten koot takaisin kauppoihin, jotta normaalikokoisen ei tarvitse tuntea itseään elefantiksi!* (AL ”Kun nollakokokaan ei riitä” [Lapsetkin ottavat mallia muotimaailmasta])

Verbi *joutua* esiintyy aineistossa viisi kertaa, mutta kolme esiintymää on samassa kommentissa. *Joutua* toimii Kangasniemen (1992: 351) mukaan yleensä dynaamisen välttämättömyyden ilmaisuna, mutta ISK:n (2004: 1500) mukaan sen kohdalla deonttinen ja dynaaminen tulkinta ovat monesti eriytymättömiä. Esimerkissä 51 on kyse dynaamisesta välttämättömyydestä.

(51) *Pelkään, että silloinkin kouluissa ja sairaaloissa joudutaan arvailemaan, johtuuko omituinen haju talon homeesta vai vierustoverista.* (HS ”Rahaa olisi, miten törsätä?” [Helsinki ei käytä kaikkea peruskorjaamiseen varattua rahaa])

Esimerkissä 51 toimittaja kuvaa tulevaisuuteen sijoittuvaa tilannetta, jossa olosuhteista johtuvan välttämättömyyden takia – sen, ettei peruskorjaushankkeita saada liikkeelle – ihmiset saattavat joutua kärsimään homevaurioista. *Joutua* liittyy siihen, että ihmiset saattavat löytää itsensä tahtomattaan tietystä tilanteesta.

Välttämättömyyttä ilmaisevat verbit (erityisesti *pitää*) ilmaisevat aineistossa usein deonttista pakkoa, joten ne tuovat kommentteihin vaativuuden sävyä. Niiden pehmentäminen esimerkiksi konditionaalilla ei kuitenkaan ole tavatonta. *Tarvita* taas ilmaisee kielteisenä asiaintilaa, joka ei ole esimerkiksi toimittajalle itselleen tai tietylle ryhmälle välttämätön.²³

5.2. Modaaliset verbirakenteet

Modaalisiin verbirakenteisiin kuuluvista ilmauksista osa on kiteytyneitä *olla*-verbillisiä rakenteita. Kommenteissa niistä keskeisiä ovat nesessiivirakenteet, joissa on

²³ Tarkasteltujen modaaliverbien lisäksi on mainittava vielä *kannattaa*, joka esiintyy kommenteissa kuusi kertaa (kahdesti kiellon yhteydessä). *Kannattaa* saa nesessiiviverbeistä helpoiten praktisen välttämättömyyden tulkinnan. Tällöin ilmaistaan, että tietyn asian tekeminen on tekijälle edullista tai hyödyllistä. (ISK 2004: 1482.) *Kannattaa* saa aineistossa helposti aikaan suosittelevan tai ohjaavan sävyn. Esimerkiksi lause *Tutummissakin viesteissä kannattaa varoa klikkaamasta ainuttakaan viestiin liitettyä linkkiä* on suositusta ilmaiseva.

genetiivisubjekti ja yksikön 3. persoonassa oleva verbi. (ISK 2004: 1502.) Ilmipantua subjektia ei kuitenkaan aina ole aineistossani (ks. myös Kangasniemi 1992: 105). Tyypilliset modaaliset verbirakenteet ovat tutkimusaineiston kommenteissa nesessiivinen verbiliitto *on tehtävä* (tai esimerkiksi *on uskallettava ~ lähdettävä*) (17 esiintymää) ja kiteytynyt sanaliitto *on syytä* (6 esiintymää). Lisäksi on joitakin nesessiivisiä *olla*-verbin ja substantiivin sisältäviä rakenteita (*on aika ~ oikeus ~ pakko*). (Ks. ISK 2004: 1502–1504.) Myös tietyt modaalisen merkityksen saavat adjektiivit (esim. *hyvä*) muodostavat *olla*-verbin kanssa predikaatin ja esiintyvät nesessiivirakenteessa (emt. 1502–1504, 1509). Viimeksi mainitusta on kolme esimerkkiä aineistossa.

En ole ottanut mukaan analyysiin *on helppo* ja *on vaikea* -tyyppisiä nesessiivisiä rakenteita (ks. ISK 2004: 1502–1504). Olen ottanut huomioon jo modaaliverbien yhteydessä modaaliverbin sisältävät nesessiivirakenteet, joten en käsittele niitä enää tässä yhteydessä. Keskityn erityisesti nesessiiviseen verbiliittoon *on -(t)AvA* ja sanaliittoon *on syytä*, sillä ne ovat aineistossa yleisimpiä. Nesessiivirakenne liittyy pääasiassa deonttiseen modaalisuuteen, jossa kyse on puhujan tahdosta tai puheyhteisön normista (ISK 2004: 1481, 1502–1503). Edellä mainittujen rakenteiden määrät ja tyypit näkyvät taulukossa 3.

Taulukko 3. Nesessiivirakenteet (kiteytyneet olla-verbilliset rakenteet) tutkimusaineiston kommenteissa.

Nesessiivi-rakenne	kpl	esimerkki aineistosta
On -(t)AvA	17	Nyt on lähdettävä lakki kädessä Arkadianmäelle.
On syytä	6	Jos kylmiltään lähtee halailemaan, on syytä edetä varovasti.
On pakko	2	Nyt on pakko antaa pisteet Vammalalle.
Muut	5	Seksuaalisen häirinnän puhuttamina aikoina olisi fiksua osata lukea kehon kieltä ja ymmärtää mieltä.

On -(t)AvA -rakenne on suomen kielessä yleinen keino deonttisen velvoitteen ilmaisemisessa (Kangasniemi 1992: 103). Tutkimusaineiston kommenteissa se esiintyy

17 kertaa. Kyseinen nesessiivinen verbiliitto saa melko usein – mutta ei aina – vaativan sävyn.

(52) *Päättäjien on tehtävä jotakin, ja meidän jokaisen on tarkasteltava kriittisesti omaa kulutustamme.* (HS ”Kauheat katumaasturit” [Helsinki ryhtyy selvittämään ruuhkamaksujen käyttöönottoa])

(53) *Sitten syntyy kompromissi, johon koko hallituksen on sitouduttava.* (HS ”Hallituksen kepulikonsteja” [Keskusta ajaa hallitusta koskisotaan])

On tehtävä -verbiliittoa voidaan hyödyntää direktiivinä, kun se on preesensissä (ISK 2004: 1579–1580). Esimerkissä 52 on kaksi direktiiviä, joista ensimmäinen kohdistuu valtiovaltaan ja toinen kansalaisiin. Normin lähde voi olla tietty henkilö tai institutionaalinen auktoriteetti mutta myös esimerkiksi vallitseva yhteiskunta (Kangasniemi 1992: 90). Normin lähteet vaihtelevat aineistossa. Esimerkissä 52 normin lähteeksi määrittyy toimittaja tai yleinen käsitys oikeasta toimintatavasta, jonka voi nähdä liittyvän moraalisen toivottavuuteen (ks. Nuyts 2006: 4–5). Esimerkissä 53 normin lähde on pikemminkin yhteiskunnallinen käytäntö. On huomattava, että deonttisen ilmauksen kohde voi noudattaa tai jättää noudattamatta lähteen tahtoa (Kangasniemi 1987: 143). Direktiivin kohteella on siis valinnanvaraa.

Kaikki *on tehtävä* -rakenteet eivät kuitenkaan ole sävyiltään yhtä vaativia kuin esimerkit 52 ja 53, vaan ne saattavat esimerkiksi kuvata tilannetta, jossa on syystä tai toisesta toimittava tietyllä tavalla (esimerkki 54):

(54) *Partateriä ei tietenkään ole kaikilla kassoilla. Kaupanteko vaikeutuu, jos tulee jonotettua väärälle kassalle. Hintojen vertailukin on hoidettava kassajonossa kiireessä.* (HS ”Kalliit terät tiskin alta” [Partakoneenteriä varastaneet romaniaalaiset vangittiin Turussa])

Esimerkin 54 kaltaiset ilmaukset lähestyvät nähdäkseni dynaamista modaalisuutta, sillä ne kuvaavat tilannetta, jossa tietyssä olosuhteessa on toimittava määrättyllä tavalla. Esimerkissä pakko johtuu siitä, että kuluttajan tarvitsemat tuotteet on sijoitettu hankalaan paikkaan.

On syytä -sanaliitto esiintyy aineistossa kuusi kertaa, joista kahdesti kiellon yhteydessä. Kangasniemen (1992: 105) mukaan esimerkiksi *on syytä* ja *on aika* -tyyppisiä ilmaisuja käytetään ilmaisemaan velvollisuutta tai kehotusta. *On syytä* ei saa

kommenteissa aivan yhtä vaativaa sävyä kuin verbiliitto *on -(t)AvA*. Siihen saattaa olla syynä se, että *on syytä* -sanaliitto on tutkimusaineistossa usein nollasubjektillinen eikä kohdistu täten vain tietyille vastuulliselle. Näin on seuraavassa esimerkissä:

(55) *Tässä on ehkä yksi puuttuva osa porilaisen tarjonnan palapeliin. On syytä katsoa, mitä tämä mahdollisuus käytännössä voisi tarjota.* (SK ”Porilaisen tarjonnan puuttuva osa” [Kaupunki ei vastusta hanketta])

Nesessiivirakenteella ei ole ilmipantua subjektia esimerkissä 55. Nollasubjektillisten modaali-ilmausten veloitteen kohde selviää kontekstista. Kohde voi olla tietty henkilö tai kuka tahansa. (ISK 2004: 1578.) Esimerkissä 55 kohde voi olla kaupungin päättäjät tai kaupunkilaiset (mahdollisesti myös toimittaja itse), eikä toimittaja velvoita välttämättä auktoriteetin lailla vain ulkopuolista tahoja.

Tutkimusaineistossa on myös kaksi nesessiivistä *on pakko* -ilmaisua, mutta molemmat niistä kohdistuvat toimittajaan itseensä.

Kaikki nesessiivirakenteet eivät ole yhtä vaativia, vaan jotkin niistä ilmaisevat pikemminkin toivottavaa toimintatapaa. Esimerkiksi adjektiivin *hyvä* sisältävät lauseet on mahdollista tulkita suosituksiksi (ISK 2004: 1504).

(56) *Parhaimmillaan tieteen maailma voi tarjota loistavaa älyllistä viihdettä. Tämä myös tutkijoiden olisi hyvä sisäistää.* (AL ”Hyvä Suomi, nyt rintaa rottingille” [Ympäristötietoisuus löi läpi suomalaisten keskuudessa])

Esimerkissä 56 normin lähteeksi määrittyy toimittaja, joka esittää suosituksen ilmipannusti tutkijoille. Nesessiivinen verbiliitto *on sisäistettävä* olisi huomattavasti vaativampi. Vaikka kyseessä on suositus, toimittajan voi tulkita todella toivovan, että tutkijat ottaisivat suosituksen todesta. Ilmauksen jämäkkyyteen saattaa vaikuttaa se, että suosituksen kohteeksi on mainittu eksplisiittisesti tutkijat. Ilmauksen sävyä lieventää kuitenkin konditionaali.

On tehtävä -verbiliitot ja *on syytä* -sanaliitot lisäävät välttämättömyyden sävyä kommentteihin. Toimittajan esittämät veloitteet *on tehtävä* -verbiliitolla kohdistuvat melko usein puheena olevasta asiasta vastuussa oleviin tahoihin. Toimittajan esittämät veloitteet tai kehotukset *on syytä* -sanaliitolla taas implikoivat usein nollasubjektin takia kohteeksi kontekstin perusteella tietyn lukijakunnan, johon toimittajakin voi kuulua.

5.3. Modaaliset adverbit ja partikkelit

Modaalisuutta ilmaiseviin keinoihin kuuluvat myös modaaliset adverbit ja partikkelit. Ne ilmaisevat suhtautumista proposition varmuusasteeseen tai todenperäisyyteen. Deonttista tai dynaamista modaalisuutta niiden avulla ei ilmaista. (ISK 2004: 1518–1520.) Modaalisia adverbejä ovat esimerkiksi *todennäköisesti*, *luultavasti*, *mahdollisesti*, *tiettävästi* ja *varmasti* (Orpana 1988: 99, 109). Modaalisiin partikkeleihin lukeutuvat esimerkiksi varmuutta ja vakuuttelua osoittavat *kyllä* ja *toki* (ISK 2004: 1519, 1525). Modaalisia adverbejä ja partikkeleita käytetään lauseessa kommenttiadverbiaaleina, ja ne sijoittuvat usein finiittiverbin jälkeen (emt. 1518).

Toimittajan suhtautumisen ilmaiseminen modaalisten adverbien ja partikkelien avulla on tutkimusaineiston kommentteissa yleistä, sillä esiintymiä on 53. Aineistossa esiintyvät seuraavat modaaliset adverbit ja partikkelit: *varmasti*, *varmaan*, *tietysti*, *kyllä*, *selvästi*, *taatusti*, *toki*, *ehdottomasti*, *ilmeisesti*, *ilmeisen*, *kenties*, *ehkä*, *kai*, *mahdollisesti*, *välttämättä*, *tietenkään*, *tuskin*, *muka* ja *kuulemma*.²⁴ Käytettyjen adverbien ja partikkelien yleisyys aineistossa selviää taulukosta 4.

24 Olen selvittänyt, mitkä modaaliset adverbit ja partikkelit esiintyvät aineistossa seuraavista ISK:ssa (2004: 1519) luetelluista esimerkeistä: *mahdollisesti*, *välttämättä*, *tietysti*, *tietenkin*, *tietenkään*, *eittämättä*, *epäilemättä*, *kieltämättä*, *taatusti*, *takuulla*, *tasana*, *ehdottomasti*, *aivan ilmeisesti*, *selvästi*, *varmasti*, *totta kai*, *kai*, *kaiketi*, *ehkä*, *kenties*, *kukaties*, *varmaan*, *vissiin*, *tokko*, *todennäköisesti*, *mitä todennäköisimmin*, *kyllä*, *toki*, *kyllä kai*, *tottapa*, *tuskin muka*, *arvatenkin*, *varmaan(kin/kaan)*, *kuulemma*, *näemmä*, *nähtävästi*, *näköjään*, *oletettavasti*, *luultavasti*, *otaksuttavasti*, *tiemmä ja tiettävästi*. Ulkopuolelle ovat jääneet esimerkiksi Karvosen (1995: 105–106) mainitsemat modaalisiksi tulkittavat adverbit kuten *tosin*, *usein*, *todellisuudessa* ja *tavallisesti*.

Taulukko 4. Modaaliset adverbit ja partikkelit tutkimusaineiston kommentteissa.

Adverbi/ partikkeli	kpl	esimerkki aineistosta
Ehkä/ ehkäpä	15	<i>Ehkä jotkin voimat halusivatkin kiskaista maton alta Keski-Satakunnan suurelta kuntayhtymältä.</i>
Tuskin	6	<i>Tuskin olisi ollut kovin monimutkaista antaa oppilaille vaikka lahjakortteja kirjakauppoihin.</i>
Varmasti	4	<i>Muutosta toivovia varmasti riittää.</i>
Tietysti	4	<i>Skismaan voi tietysti olla monia syitä.</i>
Kyllä	4	<i>Raamatun sanaan kyllä vedotaan, mutta kirkkojärjestykselle ja püspan ohjeille viitataan kintaalla.</i>
Kai/ kaipa	3	<i>Kun vaikka olkapää vioittuu, hitaampi ihminen kituu kotona ja tuumii, että kaipa se ohi menee.</i>
Varmaan	3	<i>Ohjelman tavoitteet ovat niin kovat, että energiamaakunnan päättäjiä varmaan hirvittää.</i>
Ilmeisesti/ Ilmeisen	3	<i>Lehtimäen tapauksesta tiedetään se, että kaksi yövalvojaa aiheutti ilmeisen tahallisesti insuliinilla nuoren naisen kuoleman.</i>
Muut	11	<i>Aikuiset ymmärtävät, että minikoot on selvästi tarkoitettu lapsille.</i>

Kauppinen ja Laurisen (1988: 60) mukaan mielipidekirjoitukselle on ominaista keskustelevuus. Modaaliset adverbit ja partikkelit vaikuttavatkin osoittavan aineistossa juuri keskustelevuutta. Niiden avulla muun muassa vastataan aiemmin esitettyihin näkemyksiin, pohditaan tulevaisuutta ja osoitetaan ehdotonta varmuutta ja tietämystä. Selvästi eniten ilmaistaan mahdollista ja varmaa asiointilaa. Etenkin adverbien *tuskin* takia melko usein ilmaistaan myös epätodennäköistä asiointilaa. Kielto esiintyy aineistossa seuraavien adverbien ja partikkelien yhteydessä: *ehkä*, *kai*, *varmaan*, *välttämättä* ja *tietenkään*. Adverbi tai partikkeli on niissä vaihtelevasti joko kiellon vaikutusalassa tai sen ulkopuolella (ks. kiellon vaikutusalasta ISK 2004: 1530).

Mahdollisuuteen viitataan eniten adverbien ja partikkelien ryhmässä sanan *ehkä* avulla, joka on selvästi yleisin yksittäinen modaalinen ilmaisu kyseisessä ryhmässä 15 esiintymällä. Kangasniemen (1992: 159) mukaan *ehkä* on episteemisen modaalisuuden alaan kuuluva keino osoittaa mahdollisuutta. Samantyyppistä mahdollisuutta ilmaisee tutkimusaineistossa esimerkiksi *mahdollisesti*. Lähellä sanan *ehkä* merkitystä ovat myös *kai*, *kenties* ja *varmaan(kin)* (ISK 2004: 1520–1521). *Ehkä* esiintyy neljästi kiellon

yhteydessä.

Ehkä esiintyy melko usein lauseissa, jotka suuntautuvat tulevaisuuteen. Toimittajalle onkin tyypillistä pohtia kommentteissa tulevia mahdollisuuksia.

(57) *Tiukan pysäköinninvalvonnan tulot kaupunki voisi korvamerkitä joukkoliikenteen kehittämiseen, jolloin kansan olisi ehkä helpompi hyväksyä sekä tehokkaampi valvonta että lappu auton ikkunassa.* (HS “Tehokkaampi valvonta olisi jopa ekoteko” [HS testasi: kahden työviikon väärin pysäköinnistä rapsahti vain kaksi sakkoa])

Toimittaja pohtii, miten pysäköinninvalvontaa voitaisiin parantaa (esimerkki 57). *Ehkä* liittyy tuleviin kansalaisten reaktioihin, joita toimittaja ei voi vielä tietää varmasti, vaan kyse on mahdollisuudesta. Partikkeli *ehkä* pehmentää toimittajan näkemystä, sillä se osoittaa mahdollisuutta varmuuden sijaan. Kun puhuja ei voi jostain syystä esittää jotakin asiaa totena, hän voi suhteuttaa näin lauseen todenperäisyyden omaan tietämykseensä (Orpana 1988: 33–34).

Ehkä saattaa pelkän mahdollisuuden ilmaisemisen lisäksi implikoida, että päättäjän tai päättäjien tulisi ymmärtää toimia tietyllä tavalla. Toimittaja osoittaa, että hän toivoo asiointilan olevan erilainen.

(58) *Ehkä mielipidejohtajalla on enemmän sanottavaa Kaakkois-Aasiassa kuin kotimaassa* (AL “Missä Tarja luuraa?” [Kilpailu tukkipuusta voi ajaa sahayrittäjät ahtaalle])

Esimerkissä 58 on kyse siitä, että toimittaja esittää kritiikkiä itseään mielipidejohtajaksi nimittänyttä presidentti Tarja Halosta kohtaan, sillä presidentti ei ole ottanut kantaa Kemijärven sellutehtaan sulkemiseen. Toimittaja vihjaa ironisessa lauseessaan partikkelin *ehkä* avulla, että hän haluaisi Halosen ottavan enemmän kantaa, mutta jättää avoimeksi, tuleeko näin käymään. Samantyyppinen vihjaileva lause on esimerkiksi *Ehkäpä silloin löytyisi jo keinojakin.*

Tavallista on myös se, että toimittaja ilmaisee modaalisten adverbien ja partikkelien avulla varmuutta. Yleisimpiä ovat aineistossa adverbeistä *varmasti* ja *tietysti* sekä partikkeleista *kyllä*. *Tietysti* ja *kyllä* osoittavat puhujan voimakkainta varmuutta esittämästään asiointilasta. Niiden avulla myös vastaanottaja yritetään vakuuttaa asian todenperäisyydestä. (ISK 2004: 1525.)

(59) *Jos täytyy valita hyvän juomaveden ja uimaveden välillä, valinta on tietysti selvä.* (SK ”Uusi halli lisää viihtyvyyttä” [Harjavalta investoi putkistoon – uusi uimahalli vain toiveissa])

(60) *Varmasti kansan käyttäytyminen vaikuttaa, mutta eikö poliitikoilla ja poliiseilla ole itse mitään tekemistä näiden asioiden kanssa?* (AL ”Selitysten logiikka ontuu” [Yli 50 poliisia on erotettu 2000-luvulla, yleisin syy viina])

(61) *On kyllä merkkejä, rajoituksia, kieltoalueita ja maksuautomaatteja, mutta valvontaa puuttuu jopa työaikaan.* (HS ”Tehokas valvonta olisi jopa ekoteko” [HS testasi: kahden työviikon väärin pysäköinnistä rapsahti vain kaksi sakkoa])

Esimerkissä 59 *tietysti* vahvistaa toimittajan näkemystä. Toimittaja ei anna mahdollisuutta muille tulkinnoille. Se myös antaa vaikutelman, että toimittaja osoittaa puhuvansa itsestäänselvyyksistä. Esimerkiksi *tietysti* voi Kauppisen ja Laurisen (1988: 61) toimia myös myönnittelevänä sanana, kun taustalla on aikaisemmin julkituotuja näkemyksiä. Esimerkissä 60 *varmasti* toimii myönnytyksenä. Se osoittaa, että toimittaja on ottanut huomioon vastakkaisen näkemyksen. Toimittaja kuitenkin esittää oman käsityksensä myönnytyksen jälkeen. Esimerkissä 61 *kyllä* taas liittyy varmuuden ilmaisemisen lisäksi toimittajan tuhtumukseen, mikä on kyseiselle partikkelille aineistossa tavallista. Toimittajan mielestä on nurinkurista, että on kieltoja mutta ei valvontaa.

Adverbi *tuskin* on keino ilmaista epätodennäköisyyttä (Kangasniemi 1992: 189–190). Se on sävyltään erittäin kieltävä (Hakulinen – Karlsson 1979: 266). *Tuskin* on aineistossa keskeinen epätodennäköisyyttä ilmaiseva keino.

(62) *Tuskin kukaan haluaa itselleen maksuhäiriöisen leimaa, sillä se vaikeuttaa elämistä kaikin tavoin.* (SK ”Lainanottajat kaipaavat tietoa” [Enemmistö opintolainoista haetaan nykyisin verkosta])

Esimerkissä 62 toimittaja toteaa, että kukaan ei ehdoin tahdoin halua ongelmia, vaikka lainanotosta voi syntyä maksuvaikeuksia. *Tuskin* ilmaisee suurta epätodennäköisyyttä. Lause on myös vastaus ilmipanemattomaan oletukseen, jonka mukaan joku haluaisi maksuhäiriöisen leiman (ks. myös kiellon intertekstuaalisuudesta luku 4.2.2). *Tuskin* näyttäytyy siten melko vahvana toimittajan näkökulman esiintuojana.

Evidentiaalisuutta osoittavia adverbejä ja partikkeleita on tutkimusaineistossa vähän.

Evidentiaaleilla arvioidaan proposition oikeellisuutta suhteutettuna siihen, että tieto perustuu omiin havaintoihin tai muualta kuultuun tietoon (Kangasniemi 1992: 4, 147). Kertaalleen esiintyvät ilmaisut *kuulemma* ja *muka* (ks. emt. 204–205, 207–209). Lisäksi kolmesti käytetään adverbiä *varmaan*, joka saattaa saada evidentiaalisen tulkinnan (ISK 2004: 1523). Evidentiaalisten adverbien ja partikkelien vähäisyys ei ole yllättävää, sillä varsinaisten tarkistamattomien tietojen esittäminen ei ole aineistossa tavallista, vaikka mahdollisuuksien pohdinta onkin.

Tutkimusaineiston kommentteissa toimittaja siis esimerkiksi ennustaa tulevaisuutta ja antaa vihjeitä mahdollisista toimintatavoista, jolloin keskeinen adverbi on *ehkä*. Kyse on usein siitä, että tulevaisuutta ei voida vielä tietää varmasti. Toimittaja myös ilmaisee vakuuttuneisuuttaan tietystä asiaintilasta, mitä osoittavat esimerkiksi *varmasti*, *tietysti* ja *kyllä*. Epätodennäköisyyttä ilmaisee erityisesti adverbi *tuskin*.

5.4. Modaaliset adjektiivit

Modaalisia adjektiiveja ovat esimerkiksi *ilmeinen*, *todennäköinen* ja *välttämätön* (Hakulinen – Karlsson 1979: 265). Modaalisia adjektiiveja käytetään tutkimusaineiston kommentteissa 18 kertaa. En ole kuitenkaan laskenut mukaan uudelleen modaalisia adjektiiveja, jotka esiintyvät nesessiivirakenteissa. Modaalinen adjektiivi voi olla syntaktiselta asemaltaan esimerkiksi substantiivin määritteenä (esim. *mahdollinen* + substantiivi) tai predikatiivina lauseessa, jonka subjektin edussanana on *että*-lause (esim. *on mahdollista, että*) (ISK 2004: 1508–1509). Edellä esitellyt syntaktiset asemat ovat aineistossani tyypillisimpiä. Modaalisten adjektiivien yleisyys tutkimusaineiston kommentteissa selviää taulukosta 5.

Taulukko 5. Modaaliset adjektiivit tutkimusaineiston kommenteissa.

Adjektiivi	kpl	esimerkki aineistosta
Varma	5	<i>Mutta olen varma siitä, että jo koulukiusaamisen mainitsemisenkin särkee monen lapsen ja aikuisen sydämen.</i>
Mahdollinen	4	<i>Tämä olisi ollut mahdollista myös Seinäjoella, mutta oikeus valitsi täyden salauksen linjan, jota on aiemmin nähty - - -</i>
Selvä	3	<i>Jos täytyy valita hyvän juomaveden ja uimaveden välillä, valinta on tietysti selvä.</i>
Muut	6	<i>Ääneen ajattelu on sallittua, kysymyksiin vastaaminen jopa suotavaa.</i>

Toimittaja ilmaisee modaalisen adjektiivin avulla useimmiten episteemistä varmuutta ja episteemistä mahdollisuutta. Tällöin ilmaistaan suhtautumista proposition todennäköisyyttä kohtaan (esim. Laitinen 1992: 172). Modaaliset adjektiivit eivät esiinny aineistossa kiellon yhteydessä. Yleisimmät modaaliset adjektiivit tutkimusaineiston kommenteissa ovat *varma*, *mahdollinen* ja *selvä*.

(63) *Se on **varmaa**, että kotoisesta Flamingosta naapuriinsa kauppakeskus Jumboon yhdistettynä on tulossa pääkaupunkiseudun suurimpia turistikohteita.* (HS ”Flamingon esikuva Amerikasta” [Pohjolan isoin vesipuisto avautuu Vantaalle etuajassa])

(64) *Seinäjoen käräjäoikeuden salauspäätöstä on vaikea ymmärtää. Hoitolaitoksen kehitysvammainen potilas on **mahdollisen** henkirikoksen uhri ja syytteessä on kaksi hoitohenkilökunnan jäsentä.* (HS ”Salaamista on vaikea ymmärtää” [Lehtimäen insuliinisurmasta vaaditaan kovia tuomioita kahdelle hoitajalle])

Esimerkissä 63 toimittaja tuo adjektiivin *varma* avulla ilmi oman vakuuttuneisuutensa siitä, millainen viihdekeskus Flamingosta on tulossa. Esimerkissä 64 toimittaja osoittaa adjektiivin *mahdollinen* avulla, että on saatettu tehdä henkirikos, mutta kyse on vasta syytteestä. Modaaliset adjektiivit voivatkin liittyä niin toimittajan omiin näkemyksiin kuin yleisiin tietoihin.

Modaaliset adjektiivit kuvaavat osuvasti sitä, että toimittaja voi tuoda esille kommentissa sellaisia asioiden seurauksia, joista ei ole varmuutta ja joita ei voisi esittää yhtä epävarmana uutisessa (esimerkki 65).

(65) On *oletettavaa*, ettei niiden tarkoitus koulukirja-avustuksina välttämättä toteudu. (SK ”Lahjakortti kirjakauppaan olisi ollut parempi tapa” [Naisstipendirahasto on koulutoimen tietämättä rehtorin hoidossa])

Esimerkissä 65 toimittaja tuo ilmi näkemyksensä, jonka mukaan on todennäköistä, että oppilaat eivät käytä saamiaan rahoja niin kuin on suunniteltu. Hän ei kuitenkaan takaa asiaintilan varmuutta. Modaalinen adjektiivi *oletettava* ja adverbi *välttämättä* tuovat kommenttiin pohdinnan sävyä.

Varsinaisen epävarmuuden ilmaiseminen modaalisilla adjektiiveilla on harvinaista, sillä niin tehdään vain kahdesti (adjektiiveilla *epävarma* ja *epäselvä*).

Modaalisten adjektiivien käyttö on aineistossa vaihtelevaa. Ne toimivat samantyyppisesti kuin modaaliset adverbit ja partikkelit eli keskustelevuutta ja toimittajan varmuutta osoittavasti. Modaaliset adjektiivit voivat liittyä sekä toimittajan henkilökohtaisiin käsityksiin että yleisesti tunnettuihin asioihin.

5.5. Lausetyypit

Laajan semanttisen määritelmän mukaan modaalisuuteen kuuluvat myös verbimodukset, illokutiiviset sävyt ja niitä kieliopillistavat lausetyypit. Suomen kielen syntaksiin kiteytyneitä moduksia eli lausetyyppejä ovat väitelause, kysymyslause, käskylause ja huudahduslause. (Hakulinen – Karlsson 1979: 261, 273.) Lausetyyppejä voidaan käyttää toissijaisesti muussakin puhefunktiossa (emt. 276). Tässä tutkielmassa keskityn erityisesti kysymys- ja käskylauseisiin. Esitän myös määrällisiä havaintoja niiden yleisyydestä. Lauseiksi on laskettu finiittiverbin sisältävät lauseet, mutta on huomioitava, että kommentteissa on myös finiittiverbittömiä lausemaisista rakenteista. Tarkastelen lausetyyppejä toimittajan eksplisiittisen suhtautumisen näkökulmasta.

Hiidenmaa (2000: 187) huomauttaa, että modaalisuutta ei ole vain lauseissa, joissa on modaaliverbi tai modaalinen adverbi, vaan ilmiötä on katsottava laajemmin. Laitisen (1992: 156) mukaan aiemmin esitellyn semanttisesti laajan modaalisuuskäsityksen mukaan myös indikatiivinen väitelause on osoitus puhujan kannanotosta, vaikka modaalista elementtiä ei olisi. Hakulinen ja Karlsson (1979: 274) toteavat, että kun myönteinen indikatiivimuotoinen väitelause ei sisällä modaalisia elementtejä, katsotaan puhujan pitävän propositiota totena. Indikatiiviset myönteiset ja kielteiset väitelauseet

ovat keskeisiä aineistossa (esim. *Omalla asuinalueellani Oulussa alkuasukas on harvinaisuus / Järjestelmä ei ole toiminut kunnolla päivääkään*).

Kankaanpää (2006: 69) huomauttaa, että väitelauseen voi joskus tulkita kontekstin perusteella ohjailevaksi, vaikka eksplisiittistä modaalista elementtiä ei olisikaan. Tässä tutkielmassa väitelauseet olisivatkin kiinnostavia juuri edellisestä näkökulmasta. Ohjailevat väitelauseet ovat kuitenkin aineistossa harvinaisia, joten keskityn analyysissä kysymys- ja käskylauseisiin.

5.5.1. Kysymyslauseet

ISK:n (2004: 1588) mukaan aitoja kysymyksiä ovat sellaiset, joiden avulla hankitaan jokin puuttuva tieto tai varmistus jollekin oletetulle asiointilalle. Kysymyslauseen tunnusmerkit ovat kysymyspronomini (esim. *kuka, mikä*) ja kysymyspartikkeli *-ko* (Hakulinen – Karlsson 1979: 281). Kysymyslauseella osoitetaan epätietoisuutta, mistä syystä se on mahdollista katsoa episteemiseksi (ISK 2004: 1483.) Kysymyslause on tutkimusaineiston kommentteissa yleinen. Suoria kysymyslauseita käytetään 61 ja epäsuoria kysymyslauseita eli alisteisia kysymyslauseita 28 kertaa. Tämä tarkoittaa lähes yhtä (0,89) suoraa tai epäsuoraa kysymyslauseetta kommenttia kohden. Lisäksi aineistossa on finiittiverbittömiä kysymyksiä.²⁵ Kaikista kysymyksistä 16 esiintyy otsikossa, jolloin kysymys liittyy kiinteästi kommentin keskeisimpään aiheeseen. Keskityn kuvauksessa suoriin kysymyslauseisiin, sillä ne ovat aineistossa kiinnostavimpia toimittajan suhtautumisen kannalta.

Suurimpaan osaan tutkimusaineiston kommenttien kysymyksistä ei odoteta vastausta (ks. Mäntynen 2003: 81). Lukija ei voi sanomalehtikontekstissa vastata toimittajalle ainakaan välittömästi. Lyons (1977: 755) tekee eron kysymyksen esittämisen (engl. asking a question) ja asettamisen (engl. posing the question) välille, jolloin huomioidaan ”tasa-arvoisina” myös ne kysymykset, joiden tavoitteena ei ole välttämättä saada informaatiota, vaan osoittaa esimerkiksi ihmettelyä. Matihaldi (1979: 170) pitää eron tekemistä tärkeänä, mikäli analyysi kattaa esimerkiksi retoriset kysymykset.

Selvästi suurin osa tutkimusaineiston kommenttien kysymyksistä on retorisia.

25 Finiittiverbittömiä ovat esimerkiksi kysymykset *Sovittelu seis?* ja *No, entä nyt?* Moniin niistä on mahdollista päätellä finiittiverbi kontekstin perusteella. Finiittiverbittömät kysymykset esiintyvät esimerkiksi otsikoissa ja ihmettelynä leipätekstissä.

Retorisella kysymyksellä tarkoitetaan sitä, että puhuja ei esitä vastausta vaativaa kysymystä vaan tuo ilmi näkemyksensä kysymyksen muodossa. Kyse on toissijaisesta toteamuksesta. (Hakulinen – Karlsson 1979: 286.) Keskeistä on se, että retorisiin kysymyksiin tulee sisältyä vastaus tai vihjaus vastauksesta (Mäntynen 2003: 81). Retorisessa kysymyksessä voi olla kyse esimerkiksi siitä, että lukijan huomion kohteeksi nostetaan jokin ongelma tai että toimittaja vastaa kysymykseen välittömästi itse (Kangasniemi 1992: 239–241). Kyseiset retorisen kysymyksen käyttötavat ovat aineistossa tavallisia (esimerkit 66 ja 67).

(66) *Mutta olen varma siitä, että jo koulukiusaamisen mainitseminenkin särkee monen lapsen ja vanhemman sydämen. **Olisiko taas aika katsoa, miten kouluissa voidaan?*** (AL “Vain silmänräpäys” [Steiner-koulun pahoinpitelyn taustalla ehkä kiusaaminen])

(67) *Tampereen poliisitalon uumenissa sorvattiin ensin hallinnollinen päätös. Sitten sitä alettiin noudattaa. Piste.*

***Mikäkö unohtui?** Kansalainen, tällä kertaa lyhytaikaisen ajokortin uusija. (AL ”Kerro ajoissa muutoksista, poliisistä!” [Poliisi kiristi linjaansa lyhytaikaisiin ajokortteihin])*

Esimerkissä 66 toimittaja nostaa esiin ongelman. Toimittaja jakaa käsityksen, että koululaisten hyvinvointiin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota, vaikka pukee toteamuksensa kysymyksen muotoon. Kysymykseen liittyy myös modaalisiin verbirakenteisiin kuuluva ilmaus *on aika*, joka osoittaa toimittajan haluavan muutosta.

Esimerkissä 67 toimittaja vastaa itse asettamaansa kysymykseen. Toimittaja palaa takaisin kertomuksessaan ja osoittaa, että poliiseilta on jäänyt jotakin tärkeää huomaamatta. Kysymys *Mikäkö unohtui?* osoittaa tuhtumusta ja implikoi, että kyse on itsestäänselvyydestä. Hakulisen ja Karlssonin (1979: 286) mukaan retorinen kysymys kertookin puhujan asenteista, esimerkiksi ihmetyksestä tai paheksunnasta.

Kummassakaan esimerkissä ei ole kyse siitä, että toimittaja olisi epätietoinen, vaan hän osoittaa kysymyksestä huolimatta tietävänsä, miten pitäisi tai olisi pitänyt toimia.

Kysymykseen saattaa myös vastata haastateltava, mutta se on erittäin harvinaista. Kysymys ja vastaus -pari on aineistossa esimerkiksi seuraava: *Onko oikeusministeriö ohjeistanut voudit näin? Oikeusministeri Tuija Brax kiistää jyrkästi.*

Kysymyslausetta käytetään aineistossa myös niin, että toimittaja asettaa kysymyksen,

joka ei vaikuta olevan retorinen mutta johon ei odoteta vastaustakaan (ks. Mäntynen 2003: 80–85). Toimittaja esimerkiksi pohtii mieltään vaivaavaa asiaa, jolloin kysymyslause vaikuttaa todella ilmaisevan puhujan epätietoisuutta (68).

(68) *Ilmoitetaanko lapsiin sekaantumisista herkemmin Itä-Suomessa vai tapahtuuko niitä enemmän?* (AL ”Miksi Itä-Suomessa tapahtuu?” [Ehdollinen tuomio on käytännössä vain varoitus pedofiilille])

Esimerkissä 68 on disjunkttiivinen kysymys, jolla tarkoitetaan kaksi vaihtoehtoista propositiota esittävää kysymystä (Hakulinen – Karlsson 1979: 281). Kysymys ei vaikuta varsinaisesti retoriselta, mutta sitä ei voi tulkita aidoksikaan kysymykseksi, jonka tarkoitus olisi ISK:n (2004: 1588) mukaan selvittää puuttuva tieto tai saada asialle varmistus. Lukija ei voi täyttää toimittajan tiedonpuutetta ainakaan välittömästi. Kysymystä voi käyttää myös siten, että sillä johdatellaan tekstin aiheeseen (Mäntynen 2003: 82). Kyseessä voi olla tällöin ekspositorinen kysymys (ks. Ilie 1999: 980). Esimerkkikysymys toimii tässä tehtävässä. Kysymys ei sijaitse leipätekstin alussa, mutta kommentin pääasiallinen tehtävä on pohtia siihen vastausta.

Modaalisuuden kannalta kiinnostavia kysymyslauseita ovat edellisen lisäksi ne, joissa pohditaan tulevaisuutta ja korostetaan toimittajan epävarmuutta (esimerkit 69 ja 70).

(69) *Minkä verran pitäisi perustaa uutta yrityskantaa? Mitkä nykyisistä yrityksistä siirtyisivät sinne? Millaiseksi muodostuisi kauppakeskuksen, ydinkeskustan ja Mikkolan välinen kilpailullinen tasapaino?* (SK ”Porilaisen tarjonnan puuttuva osa” [Kaupunki ei vastusta hanketta])

(70) *Näinä aikoina ei ehkä saisi esittää mitään uutta, kun kuntien tulevaisuudesta ei tiedetä. Tulevasta tuskin koskaan tiedetään. Täytyykö synkistellä seuraavat viisi, ehkä kymmenen vuotta?* (SK ”Uusi halli lisää viihtyvyyttä” [Harjavalta investoi putkistoon – uusi uimahalli vain toiveissa])

Esimerkissä 69 tulevaisuuteen suuntautuvissa kysymyksissä on moduksena konditionaali. Se osoittaa, että kyse on esimerkiksi suunnitellusta, ennustetusta tai kuvitellusta asiaintilasta (ISK 2004: 1512). Toimittajan epävarmuus on eksplisiittisesti läsnä, sillä tulevaisuuden mahdollisuuksia pohtivia kysymyksiä on peräkkäin kolme. Myös esimerkissä 70 kysymys suuntautuu tulevaisuuteen. Toimittaja vaikuttaa otaksuvan, että synkistely on välttämätöntä jonkin aikaa. Kysymys voisi olla

tulkittavissa myös puhtaasti retoriseksi, mutta toimittaja kuitenkin osoittaa kysymyksellä ja modaalisella partikkelilla *ehkä*, että on epävarma vaiheen kestosta.

Kysymyslauseita käytetään tutkimusaineistossa paljon. Ne rakentavat kommentteihin pohdiskelevuutta. Toimittaja ei ilmaise ainoastaan varmoja näkemyksiään, vaan tuo esille epätietoisuutta ja pohtii erilaisia mahdollisuuksia. Monet kysymykset ovat kuitenkin retorisia, joten on huomioitava, että ne sisältävät jo vihjeen vastauksesta eivätkä osoita varsinaista epätietoisuutta.

5.5.2. Käskylauseet

Käskylause on prototyypinen direktiivi, ja sen verbi on imperatiivimuotoinen. Imperatiivi lukeutuu deonttiseen modaalisuuteen, ja sen ilmaisema velvoite tai lupa lähtee aina direktiivin esittäjästä. Käskylauseelle ominaiset piirteet ovat verbialkuisuus ja subjektittomuus. (ISK 2004: 1510–1511, 1563.) Puhujalähtöisyyden vuoksi imperatiivi korostaa vuorovaikutusta (Kankaanpää 2006: 67, 69). Käskylause on aineistossa suurin keino, jolla toimittaja ottaa kontaktia lukijaan. Käskylauseita on kommentteissa 14, joista yhdessä käytetään jussiivia.²⁶ Vahvimman sävyn imperatiivi saa, kun sitä käytetään yksikön tai monikon 2. persoonassa (Kangasniemi 1992: 97). Aineiston kaikki imperatiivit ovat 2. persoonassa lukuun ottamatta siis jussiivia. Olen lihavinut esimerkeistä imperatiivit.

(71) **Kokeilepa** itse! **Valitse** esimerkiksi Volvo 70 diesel ja **katso**, mitä saat Saksan ja Italian markkinoilta. (AL ”Italiassa ovat nyt dieselien markkinat” [Hämäläinen toi Volvon, mutta pohtii kannattiko se])

(72) Helsingille vinkiksi: **solmikkaa** sopimus Tatan kanssa ja **tehkaa** tästä Nanojen kaupunki. (HS ”Kauheat katumaasturit” [Helsinki ryhtyy selvittämään ruuhkamaksujen käyttöönottoa])

Kummassakaan esimerkissä käskylauseen sävy ei ole erityisen vaativa. Imperatiivin voimakkuuden tulkintaan vaikuttaa paljon konteksti (Kangasniemi 1992: 97).

²⁶ On huomattava, että pelkkä imperatiivien (ja muun deonttisen modaalisuuden) tarkastelu ei anna kattavaa kuvaa direktiivisyydestä. Tutkimusaineiston kommentteissa käytetään myös esimerkiksi finiittiverbittömiä direktiivisiksi tulkittavia ilmaisuja (esim. *Hyvä Suomi, nyt rintaa rottingille*) todennäköisesti tilan säästämisen vuoksi (ks. direktiiveistä ISK 2004: 1559–1585).

Käskylauseella voidaan käskemisen lisäksi esimerkiksi neuvoa tai kehottaa (ISK 2004: 1511). Esimerkissä 71 toimittaja antaa lukijalle pikemminkin hyvántahtoisen kehotuksen, mistä kertoo ensimmäistä imperatiivia pehmentävä liitepartikkeli *-pa*, vaikka lauseen päättää huutomerkki. Kyseinen liitepartikkeli tuo imperatiivilauseeseen ehdotuksen tuntua (ISK 2004: 800–801). Esimerkissä 72 toimittaja taas antaa Helsingin kaupungille ironisen neuvon, jota hän itse nimittää *vinkiksi*.

Käskylauseen sävy on kytköksissä auktoriteetin asemaan (Hakulinen – Karlsson 1979: 292). Tavalliselle lukijalle suunnattu imperatiivi sisältää aineistossa usein pehmentävän liitepartikkelin (esim. *Arvatkaapa, miksi äänestysinto vaaleissa laskee*), kun taas vastuullisille suunnattu ei kertaakaan (esim. *Kerro ajoissa muutoksista, poliisisetä!*). Käskylauseet tukevat nesessiivisten ilmausten *on tehtävä* ja *on syytä* kohdalla tehtyä havaintoa (ks. luku 5.2). Tavalliselle lukijalle ei esitetä juurikaan voimakkaita vaatimuksia vaan pikemminkin kehotuksia, kun taas vastuullisia voidaan velvoittaa voimakkaammin. Tämä viittaa siihen, että toimittaja palvelee tavallista lukijaa, kun taas valvoo päättäjiä. On myös joitakin poikkeuksia, joista ilmeisin on esimerkki 73.

(73) *Jos olet sattunut syntymään ääliönä, **pidä** asia omana tietonasi, **älä**kä rasita sillä muita, etenäkään juovuksissa.* (SK ”Humalaisen hyysääminen loppui tähän” [Myönteinen asenne sallii suomalaisen tavan kannätä])

Esimerkissä 73 toimittaja käskyy lukijaa poikkeuksellisen suoraan yksikön 2. persoonan imperatiivia käyttämällä. Toimittaja kohdistaa sanomansa pääosin niille lukijoille, joihin alkoholi vaikuttaa negatiivisesti. Toimittaja luo vuorovaikutusta lukijaan heti esimerkin 73 alussa käyttämällä yksikön 2. persoonan indikatiivia lauseessa *jos olet sattunut syntymään ääliönä*, kun hän kohdentaa sanomansa tiettyä ryhmää edustaville henkilöille. Muita tavalliselle lukijalle suunnattuja yhtä määrääviä ilmauksia ei kuitenkaan aineistossa ole.

Käskylauseita käytetään aineistossa melko vähän suhteutettuna kysymyslauseisiin, mutta ne osoittavat, että myös vaatimusten esittäminen imperatiivein ja varsin suoran kontaktin ottaminen lukijaan on aineistossa mahdollista. Mielenkiintoista on, että käskylauseiden sävy vaihtelee usein käskyn kohteen perusteella.

6. LOPUKSI

Tarkastelin tekstintutkimuksen alaan sijoittuvassa tutkielmassani kieliopin ja semantiikan analyysin avulla Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Satakunnan Kansan kommenteille tyypillisiä ominaisuuksia. Ensisijaisena tutkimusaineistona oli yhteensä 100 kommenttia. Tutkimuksen kohteena oli kommentin ja uutisen välinen intertekstuaalisuus sekä toimittajan näkökulman ilmeneminen kommentissa. Analyysin taustalla vaikuttivat muun muassa oletukset, että kommentti rakentuu uutisen varaan ja että siinä ilmaistaan toimittajan subjektiivista näkökulmaa uutiseen.

Tutkielman päätehtävänä oli selvittää, millaisin eksplisiittisin ja implisiittisin keinoin tutkimusaineiston kommenteissa ilmaistaan yhteys uutiseen ja miten toimittajan näkökulma ja kielellinen panos näkyvät intertekstuaalisissa keinoissa. Tutkimustuloksista käy ilmi, että eksplisiittistä intertekstuaalisuutta ilmentävät leksikaaliset viittaukset henkilöihin ja asioihin, nominalisointi, referointi, lähdetekstin nimeäminen uutiseksi ja lähdetekstin sisällön omiminen. Implisiittistä intertekstuaalisuutta osoittavat uudelleen arvioiminen, kierto ja metafora.

Tutkielman tulokset osoittavat, että kun siirrytään eksplisiittisestä implisiittiseen intertekstuaalisuuteen, uutisen osuus vähenee ja kommentin kasvaa. Kommentti ja uutinen ovat usein toisistaan erillään eksplisiittisessä intertekstuaalisuudessa, kun taas toimittajan mielipide ja uutisen tiedot sekoittuvat keskenään implisiittisessä intertekstuaalisuudessa. Eksplisiittisessä intertekstuaalisuudessa toisen tekstin merkitseminen näkyy usein kielen muodossa. Toimittaja esimerkiksi hyödyntää referointia. Implisiittisessä intertekstuaalisuudessa uutinen nivoutuu osaksi toimittajan kannanottoja ja uutista muokataan yhä enemmän kommentin tarpeisiin. Eksplisiittisyyden ja implisiittisyyden välillä ei ole silti jyrkkää eroa. Toimittaja voi ottaa kantaa myös eksplisiittisessä intertekstuaalisuudessa.

Leksikaalisissa viittauksissa intertekstuaalisuus rakentuu siten, että sama henkilö tai keskeinen asia toistetaan kommentissa. Viittaus on sidottu kielen tasolla yhteen sanaan tai lausekkeeseen. Toimittaja voi esimerkiksi lisätä henkilöihin kuvailuja tai nimetä tapahtuman haluamallaan tavalla. Nominalisoinnissa toimittaja tiivistää uutisen sisällön. Toimittaja voi kuitenkin esimerkiksi jättää mainitsematta tapahtumaan liittyviä osallisia.

Referoinnissa toimittaja tekee eron uutisen ja oman esityksen välille. Suoria esityksiä

ei ole lainkaan, joten toimittaja muodostaa referaatin melko vapaasti. Kantaa on mahdollista ottaa esimerkiksi johtoverbeillä. Toimittaja saattaa myös nimetä lähdetekstin uutiseksi, jolloin uutisen ja kommentin ero on selvä ja mahdollinen kannanotto ilmaistaan viittauksesta erillisenä arviona. Toimittaja voi myös sisällyttää uutisesta otetun suhteellisen selvärajaisen osuuden kommenttiin. Kyse on melko vapaasti muodostettavasta lähdetekstin sisällön omimisesta.

Uudelleen arvioimisessa toimittaja ottaa kantaa uutisessa esitettyyn väitteeseen toimittajan suhtautumisesta kertovalla jaksolla, adjektiiviattribuutilla tai partikkelilla. Kielto taas vastaa uutisessa esitettyyn väitteeseen ja kiistää usein tietyn asian järkevyyden. Metaforan avulla toimittaja kertoo uudelleen uutisen tapahtumat omasta näkökulmastaan.

Tutkimusaineiston kommentteille on tyypillistä uutisen varaan rakentuminen. Intertekstuaaliset keinot voi sijoittaa jatkumolle, ja usein ne risteävät samassa tekstissä. Toimittajan kielellinen panos ja näkökulma näkyvät monissa viittauksissa, eikä tietojen toistaminen sellaisenaan ole tavallista. Tiettyjen intertekstuaalisten keinojen käyttö, esimerkiksi henkilöihin viittaaminen, antaa viitteitä siitä, että lukijan oletetaan perehtyneen uutiseen etukäteen.

Tutkielman toisessa osassa tarkastelin sitä, miten toimittaja ilmaisee tutkimusaineiston kommentteissa suhtautumistaan modaalisiin keinoihin. Tarkastelin mahdollisuutta ja välttämättömyyttä sekä varmuutta ja epävarmuutta osoittavia keinoja. Keskeisiksi modaalisiksi keinoiksi osoittautuivat modaaliverbit, tietyt nesessiiviset *olla*-verbilliset rakenteet, modaaliset adverbit, partikkelit ja adjektiivit. Modaalisuuden kannalta kiinnostavimmiksi lausetyypeiksi osoittautuivat kysymys- ja käskylauseet.

Välttämättömyyttä ilmaisevia keinoja käytetään paljon. Vaativimmat ilmaukset kohdistuvat pääasiassa asiasta vastuullisiin tahoihin ja harvoin tavallisiin lukijoihin. *Pitää*-verbien avulla ilmaistaan usein deonttista välttämättömyyttä, mutta niistä osan sävy pehmenee konditionaalina. Nesessiivinen verbiliitto *on tehtävä* saa aineistossa usein vaativan sävyn, kun taas *on syytä* ei ole sävyiltään yhtä voimakas. Modaalisten adverbien, partikkelien ja adjektiivien avulla osoitetaan muun muassa varmuutta. Tutkimusaineiston kommentteissa siis vaaditaan ja ehdotetaan asioita sekä osoitetaan varmuutta. Keskeistä on myös se, että tietyt mahdollisuutta ja epätietoisuutta osoittavat keinot (modaaliverbi *voida*, partikkeli *ehkä* ja retorinen kysymys) toimivat joskus siten,

että ne ilmaisevat toivottavaa toimintatapaa. Myös käskylauseita käytetään.

Modaalisuuden analyysi osoitti kuitenkin mielenkiintoisia tuloksia, sillä aineistossa ei ilmaista asioita ainoastaan välttämättöminä ja varmoina, vaan yllättävän yleistä on myös osoittaa mahdollisuutta. Tästä antaa viitteitä muun muassa se, että mahdollisuutta ilmaisevat modaaliverbit ovat aineistossa yleisempiä kuin välttämättömyyttä osoittavat. Verbin *voida* avulla muun muassa pohditaan tulevaisuutta ja mietitään vaihtoehtoja. Modaalisten adverbien, partikkelien ja adjektiivien avulla osoitetaan muun muassa keskustelevuutta. Kommenteissa pyritään esimerkiksi ennustamaan tulevaisuutta ja miettimään erilaisia vaihtoehtoja. Tutkimusaineiston kommentteille siis myös pohdiskelu on ominaista. Myös kysymyslauseiden käyttö tukee tätä päätelmää.

Hyödynsin tutkielmassani monia kielen osajärjestelmiä sen mukaan, mitä aineisto paljasti. Valinta oli mielestäni onnistunut aineistossa, jossa tekstit eivät kietoudu tietyn teeman ympärille. Näkökulma mahdollisti keskeisten ilmiöiden löytämisen kommentteista eikä rajoittanut erilaisten kielen keinojen huomioimista. Mikäli näkökulma olisi ollut esimerkiksi kommenttien modaalisuuden analyysissä vain välttämättömyyttä osoittavien keinojen tutkimisessa, olisi voinut jäädä huomaamatta implisiittisemmät keinot ilmaista toivottavaa toimintatapaa.

Aihe antaisi runsaasti mahdollisuuksia jatkotutkimukseen. Tekstilajin määrittämisen kannalta tärkeää olisi kommenttien rakenteen analyysi Intertekstuaalisuuden kannalta mielenkiintoista olisi tarkastella kommenteissa sitä, millaisissa tehtävissä uutisesta otetut asiat toimivat ja ketkä pääsevät ääneen. Interpersoonaisuuden kannalta kiinnostavaa olisi tarkastella, millaisissa erilaisissa rooleissa toimittaja esiintyy ja miten viitataan kirjoittajan ja lukijan persoonaan. Hedelmällistä olisi tutkia aihepiiriltään rajattua aineistoa, esimerkiksi taantumaan liittyviä kommentteja. Kommentit muodostaisivat myös hyvän aineiston erilaisten referointikeinojen analysointiin.

Tutkielman merkitys kielitieteen kentälle on se, että se antaa tietoa tietyn tyyppisistä journalistisista teksteistä. Tutkielma kertoo myös siitä, miten intertekstuaalisuus voi rakentua kahden läheisesti toisiinsa liittyvän tekstin välillä ja miten toimittaja voi ilmaista modaalisin keinoin suhtautumistaan mielipidekirjoituksessa. Tutkielman tuloksia on mahdollista hyödyntää myös suomen kielen opetuksessa esimerkiksi silloin, kun tarkoitus on laatia journalistisia tekstejä.

LÄHTEET:

PAINETUT LÄHTEET:

BAHTIN, MIHAIL 1986 [1953]: The Problem of Speech Genres. – Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.), *Speech genres and other late essays* s. 60–102. University of Texas Press Slavic Series, 8. Käänt. Vern W. McGee. Austin: University of Texas Press.

BELL, ALLAN 1991: *The language of news media*. Oxford: Blackwell.

CROFT, WILLIAM – CRUSE, D. ALAN 2004: *Cognitive linguistics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.

CRUSE, D.A. 1986: *Lexical semantics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.

EGGINS, SUZANNE – MARTIN, J.R. 1997: Genres and registers of discourse. – Teun A. van Dijk (toim.), *Discourse as structure and process. Discourse studies: A multidisciplinary introduction volume 1* s. 230–256. London: Sage.

ENKVIST, NILS ERIK 1975: *Tekstilngvistiikan peruskäsitteitä*. Helsinki: Gaudeamus.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1997 [1995]: *Miten media puhuu* [Media discourse]. Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

----- 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

FELDMAN, LAUREN 2007: The news about comedy: Young audiences, The Daily Show, and evolving notions of journalism. – *Journalism* 8(4) s. 406–427.

FLINT, AILI 1980: *Semantic structure in the Finnish lexicon: Verbs of possibility and sufficiency*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 360. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FLYKTMAN-MYLLYMÄKI, TIINA 1989: *Suoran esityksen johtolauseen verbit sanomalehtikielessä – Viestintäverbien semantiikkaa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen laitos.

FOWLER, ROGER 1991: *Language in the news: Discourse and ideology in the press*. London: Routledge.

GEIS, MICHAEL L. 1987: *The language of politics*. New York: Springer-Verlag.

GENETTE, GÉRARD 1997 [1982]: *Palimpsests: Literature in the second degree* [Palimpsestes: La littérature au second degré]. Stages, 8. Käänt. Channa Newman ja Claude Doubinsky, esipuhe Gerald Prince. Lincoln: University of Nebraska Press.

HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HALLIDAY, M.A.K. 1987 [1978]: *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Arnold.

HALLIDAY, M.A.K. – HASAN, RUQAIYA 1989 [1985]: *Language, context and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Toinen painos. Oxford: Oxford University Press.

HEIKKINEN, VESA 2007: Tekstin semantiikasta. – Harri Mantila, Merja Karjalainen & Jari Sivonen (toim.), *Merkityksen ongelmasta vähemmistökielten oikeuksiin* s. 21–34. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 79. Oulu: Oulun yliopisto.

----- 2001a [2000]: Tekstuaalinen pirunnyrkki. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä* s. 63–115. Toinen painos. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.

----- 2001b [2000]: Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä* s. 116–214. Toinen painos. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.

----- 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HIIDENMAA, PIRJO 2000: Lingvistinen tekstintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 161–190. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

HUJANEN, ERKKI 2000: *Lukijakunnan rajamailla. Maakuntalehden ei-tilaajan mediakäyttäytyminen ja suhde sanomalehtijournalismiin*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.

HUOVILA, TAPANI 2005: *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. Helsinki: WSOY

HOVY, EDUARD H. 1988: *Generating natural language under pragmatic constraints*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

IKOLA, OSMO 2001: *Nykysuomen opas*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 65. Turku: Åbo Akademis tryckeri.

ILIE, CORNELIA 1999: Question-response argumentation in talk shows. – *Journal of Pragmatics* 31 s. 975–999.

ISK 2004 = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA –

KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KALLIOKOSKI, JYRKI 2005: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 9–42. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

----- 1992: Kaaskerin Lundströmin kuvat. Volter Kilven proosan metaforista. – Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 279–299. Suomi 162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KANGASMAA-MINN, EEVA 1983: Derivaatiokielioppia 2: verbikantaiset nominijohdokset. – *Sananjalka* 25 s. 23–42.

KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

----- 1987: ”Miten Alma-täti voi?” Deonttisen ja dynaamisen modaalisuuden teoriakehys. – *Virittäjä* 91 s. 138–163.

KANKAANPÄÄ, SALLI 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1086. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KARLSSON, FRED 1994: *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino.

KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KATAJAMÄKI, HELI 2004: *Taloussanomalehtien pääkirjoitusten viestinnän lähtökohtien ja tekstien merkitysten kohtaamisia*. Lisensiaatintyö. Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitos.

KAUPPINEN, ANNELI 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus kielen omaksumisesta ja suomen konditionaalista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 713. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KAUPPINEN, ANNELI – LAURINEN, LEENA 1988: *Tekstioppi. Johdatus ajattelun ja kielen yhteistyöhön*. Helsinki: Kirjayhtymä.

KELLNER, DOUGLAS 1998 [1995]: *Mediakulttuuri* [Media culture: Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern]. Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.

Kieli ja sen kieliopit 2002 [1994]: *Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja*. 4. painos. Opetusministeriö. Helsinki: Edita.

KOMULAINEN, RIIKKA 2006: *Työpaikkailmoitukset tekstilajina: rakenteen muutokset ja työpaikkailmoitukseen sisältyvän vuorovaikutuksen ilmeneminen vuosina 1955 ja 2005*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

KOSKELA, MERJA 2003: Suora esitys ja sen kehystäminen tiedejournalismissa ja poliittisessa journalismissa. – Merja Koskela & Nina Pilke (toim.), *Kieli ja asiantuntijuus* s. 221–238. AFinLAn vuosikirja 61. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.

KOSKI, MAUNO 1992: Erilaisia metaforia. – Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 13–32. Suomi 162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

----- 1985: Toiseen tekstiin viittaaminen nykyisessä kirjasuomessa. – Mauno Koski (toim.), *Lauseita ja ajatuksia* s. 70–179. Fennistica 5. Turku: Åbo Akademin suomen kielen laitos.

KOSKINEN, ARJA 1998: *Toiminnan välttämättömyys ja mahdollisuus. Pohjoissaamen modaalisten ilmausten semantiikkaa ja syntaksia*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 231. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

KRISTEVA, JULIA 1993: *Puhuva subjekti – tekstejä 1967–1993*. Eurooppalaisia ajattelijoina. Suom. Pia Sivenius, Tiina Arppe, Kirsi Saarikangas, Helena Sinervo ja Riikka Stewen. Helsinki: Gaudeamus.

KUIRI, KAIJA 2006: Referoinnin uusi aika. – *Virittäjä* 110 s. 637–645.

----- 2000: *Semantiikan peruskurssi. Luennot ja harjoitukset*. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

----- 1984: *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 405. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KUUTTI, HEIKKI 2006: *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena Kustannus.

KÖNIG, EKKEHARD 1991: *The meaning of focus particles: A comparative perspective*. Theoretical Linguistics. London: Routledge.

LAHDENMÄKI, PIA 1976: *Uutisten taustaselvitykset*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 569. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LEECH, GEOFFREY N. 1969: *A linguistic guide to English poetry*. English Language Series. London: Longman.

- LEIWO, MATTI – LUUKKA, MINNA-RIITTA – NIKULA, TARJA 1992: *Pragmatiikan ja retoriikan perusteita*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 8. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 1995: *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä Studies in Communication 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1026. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MAKKONEN, ANNA 1991: Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? – Auli Viikari (toim.), *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia* s. 9–30. Tietolipas 121. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MATIHALDI, HILKKA-LIISA 1979: *Nyky-suomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 7. Philologica 2. Oulu: Oulun yliopisto.
- MÄKINEN, JENNI 1999: *Pöytäkirjojen intertekstuaalisuus. Tapaustutkimus kirjastohankkeen päätöksenteosta Hämeenkyrön kunnassa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 926. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MÖRÄ, TUOMO 1998: Johdanto: Murros? Murros! Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.), *Journalismia! Journalismia?* s. 13–18. Porvoo: WSOY.
- NUYTS, JAN 2006: Modality: Overview and linguistic issues. – William Frawley (toim.), *The expression of modality* s. 1–26. *The Expression of Cognitive Categories*, 1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- OKKONEN, ANTERO 1972: Kommentti. – *Kulttuuriavustaja*. Oulu: Suomen kulttuurirahasto.
- ORPANA, TERTTU 1988: *Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta*. Opera Fennistica & Linguistica 2. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- PALLASKALLIO, RITVA 2003: Uutisaika. Finiittiverbin aikamuodoista katastrofiuutisissa 1892–1994. – *Virittäjä* 107 s. 27–45.

- PALMER, F.R. 1986: *Mood and modality*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- PARTANEN, ANU 2007: *Totuuden tulkitajat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- PASO, EIJA 2007: *Työkyky merkitsee. Työkyvyn merkityksen ja maailman rakentuminen lehtiteksteissä*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 77. Oulu: Oulun yliopisto.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 191–217. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- PIETILÄ, JYRKI 2008: *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Jyväskylä Studies in Humanities 111. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PIETILÄ, VEIKKO 1993: On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! Uutinen ja vapaa epäsuora esitys. – *Virittäjä* 97 s. 345–366.
- PENTTILÄ, AARNI 1963 [1957]: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.
- PERELMAN, CHAÏM 1996 [1977]: *Retoriikan valtakunta* [L'empire rhétorique: Rhétorique et argumentation]. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja I–III*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Painatuskeskus – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 1990–1994.
- PÄLLI, PEKKA 2004: Tekstien jäljillä. – *Virittäjä* 108 s. 137–140.
- REISS, KATHARINA – VERMEER, HANS J. 1986 [1984]: *Mitä kääntäminen on. Teoriaa ja käytäntöä* [Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie]. Lyhentäen suom. Pauli Roinila. Helsinki: Gaudeamus.
- RICHARDSON, JOHN E. 2007: *Analysing newspapers: An approach from critical discourse analysis*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- SAUKKONEN 2001: *Maailman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- 1984: *Mistä tyyli syntyy?* Porvoo: WSOY.

SCHUDSON, MICHAEL 1999: What public journalism knows about journalism but doesn't know about "public". – Theodore L. Glasser (toim.), *The idea of public journalism* s. 118–133. The Guilford Communication Series. New York: The Guilford Press.

----- 1978: *Discovering the news: A social history of American newspapers*. New York: Basic Books.

SETÄLÄ, E.N. 1960 [1880]: *Suomen kielen lauseoppi*. 14. painos. Tarkistanut Matti Sadeniemi. Helsinki: Otava.

SHORE, SUSANNA 2005: Referoinnista projektioon ja metapresentaatioon. – Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 44–82. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SHORE, SUSANNA – MÄNTYNEN, ANNE 2006: Johdanto. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Sanoma Osakeyhtiö.

SOLIN, ANNA 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 72–95. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

STILLAR, GLENN F. 1998: *Analyzing everyday texts: Discourse, rhetoric, and social perspectives*. Rhetoric & Society, 3. Thousand Oaks, California: Sage.

SULKALA, HELENA 1981: *Suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 8. Oulu: Oulun yliopisto.

SUOMELA-SALMI, EIJA 1986: Mitä nominaalustus tekee tekstille? *Erikoiskielet ja käännosteoria*. VAKKI-seminaari VI. *Vöyri 1.–2.2.86* s. 233–246. Vaasa: Vaasan korkeakoulu, kielten laitos.

TAMMI, PEKKA 1991: Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Johdatusta Kiril Taranovskin analyysimetodiin. – Auli Viikari (toim.), *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia* s. 59–103. Tietolipas 121. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

TIILILÄ, ULLA 2007: *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1108. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VOLOŠINOV, VALENTIN 1990 [1929]: *Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia* [Marksizm i filosofija jazyka]. Suom., esipuhe ja selitykset Tapani Laine. Tampere: Vastapaino.

VUORINIEMI, JORMA 1973: *Ollin kieli nykysuomen kuvastimena. Semanttis-interpretatiivi tutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 312. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

WIDDOWSON, H. G. 2004: *Text, context, pretext: Critical issues in discourse analysis*. Language in Society, 35. Oxford: Blackwell.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

Henkilökohtaiset tiedonannot:

Sähköpostilla lähetetyt vastaukset tiedusteluun kommenttien taustoista Helsingin Sanomilta 13.10.2008, Aamulehdeltä 21.10.2008 ja Satakunnan Kansalta 3.12.2008.

Verkkolähteet:

LEVIKINTARKASTUS: Levikkitietokanta.

Saatavissa <http://www.levikintarkastus.fi/levikkitietokanta/index.php>

Luettu 2.4.2010.

LEVIKINTARKASTUS: Levikintarkastukset 2009 lehdistötiedote.

Saatavissa <http://www.levikintarkastus.fi/uutisia/Levikkitiedote2010.pdf>

Luettu 5.4.2010.

VISK = *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saatavissa <http://scripta.kotus.fi/visk>.

Luettu 18.2.2010.

YLIOPPILASTUTKINTOLAUTAKUNTA: Äidinkieli I, tekstitaidon koe. 12.2.2010.

Saatavissa http://www2.hs.fi/extrat/kotimaa/yo10kevat/1202/aidinkieli_tekstitaito.pdf

Luettu 8.4.2010.

LIITTEET

LIITE 1. Luettelo tutkimusaineiston kommentteista

Helsingin Sanomat

1. Kalliit terät tiskin alta (27.2.2008)
2. Rahaa olisi, miten törsätä? (12.2.2008)
3. Kauheat katumaasturit (25.1.2008)
4. Siivousseteli tarpeeseen (22.1.2008)
5. Kuntaliitos on ilmastoteko (24.2.2008)
6. Avustajajärjestelmä ei edelleenkään toimi (22.2.2008)
7. Todelliset ongelmapelaajat (17.1.2008)
8. Hallituksen kepulikonsteja (21.2.2008)
9. Pyhä isä (10.2.2008)
10. Nimettömät ja nimetyt (29.1.2008)
11. Käsittämätöntä hölmöilyä (4.1.2008)
12. Pohtimista riittää (10.1.2008)
13. Tehokas valvonta olisi jopa ekoteko (13.1.2008)
14. Teollisuus ei voi odotella (28.11.2007)
15. Salaamista on vaikea ymmärtää (12.12.2007)
16. Pitäisikö panna meklari asialle (2.1.2008)
17. ”Turvallinen” tulevaisuus (5.1.2008)
18. Kun nollakokokaan ei riitä (13.1.2008)
19. Pitkän miehen pitkät hankkeet (9.12.2007)
20. Helsinki kohtelee kouluttamattomia kaltoin (30.12.2007)
21. Jolla on, sille annetaan (25.3.2008)
22. Tohtori laboranttina (24.11.2007)
23. Flamingon esikuva Amerikasta (11.1.2008)
24. Katvealueen kansalaiset (29.11.2007)
25. Vaihtoehtoinen tietotoimisto (27.11.2007)
26. Isänmaallisuus pelastaa salavan (6.12.2007)
27. Miksi rockia pitäisi seurata keskellä yötä? (10.1.2008)

28. Raskas hallitusvastuu (25.11.2007)
29. Kenelle antaisit 20 000 euroa? (18.3.2008)
30. Ihmeitä ja mysteerejä (13.1.2008)
31. Kohti työtaistelujen rajaamista (22.11.2007)
32. Kuka voi kaataa jätevoimalan? (14.12.2007)
33. Fiksujen urpojen kunta (12.2.2008)
34. Asuntopolitiikka arvossaan (21.12.2007)

Aamulehti

1. Järki tappaa tyhmät troijalaiset (27.2.2008)
2. Ei sitä enenkään mitään nuorille erikseen tehty (8.2.2008)
3. Miksi Itä-Suomessa tapahtuu? (9.2.2008)
4. Tuomio: Litmanenkin on läski (23.11.2007)
5. Riittääkö yhteistä hyvää myös myyjille? (1.12.2007)
6. Kaunis teko, mutta vaatii harkintaa (19.2.2008)
7. Mihin riittää kahleen voima? (16.2.2008)
8. Pitäkää lentokoneet taivaalla! (23.2.2008)
9. Lisää tutkia ihmisten joukkoon (2.2.2008)
10. Pro Johannes -liike pystyy (1.2.2008)
11. Hyvä Suomi, nyt rintaa rottingille (14.11.2007)
12. Missä Tarja luuraa? (30.1.2008)
13. Ei oppi ojaan kaada (7.2.2008)
14. Sovittelu seis? (16.11.2007)
15. Me pääsemme aika vähällä (20.1.2008)
16. Nuoret yllättävät aikuiset (29.11.2007)
17. Onko tämä 20 euron arvoista? (29.12.2007)
18. Mummun nitrot Rambon tahtiin (20.12.2007)
19. Monen päivän taksiralli käynnistyi 17.11.2007)
20. Kätevä pääministeri (13.12.2007)
21. Hiljaiset väkivallan miehet (19.1.2008)
22. Syrjintä kirkossa loppuu nyt (22.11.2007)
23. Italiassa ovat nyt diesalien markkinat (7.11.2007)

24. Halpa gamma ja lakka pitää torjua (6.11.2007)
25. Vain silmänräpäys (1.11.2007)
26. Miksi? (8.11.2007)
27. Selitysten logiikka ontuu (22.3.2008)
28. Vika ei ole viljelijässä (13.3.2008)
29. Hattu kädessä kansan edessä (11.3.2008)
30. Koulutusta loppukiriin vai ei? (28.2.2008)
31. Ole kiltti, anna minun kieltäytyä rauhassa (9.2.2008)
32. Kerro ajoissa muutoksista, poliisisetä! (3.2.2008)
33. Kuka vie maaseudun nuoret (15.3.2008)
34. Suodenniemeläisiä onnisti (11.3.2008)

Satakunnan Kansa

1. Humalaisten hyysääminen loppui tähän (21.2.2008)
2. Törmäyskurssilla (13.1.2008)
3. Kyse ei ole tupsuista (11.1.2008)
4. Tutkitaan, ettei hutkita (6.1.2008)
5. Peukalo ylös vai alas (20.12.2007)
6. Kuka innaa? (4.12.2007)
7. Väärinkäsitys tämäkin (16.2.2008)
8. Olisi, pitäisi, voisi (19.2.2008)
9. Onko meitä holhottu jo liikaa? (18.2.2008)
10. Kimi, nyt luulisi kolahtavan (20.2.2008)
11. Keski-Satakunnalla outo pelisilmä (2.2.2008)
12. Parannusta rakennettuun maisemaan (31.1.2008)
13. Vapaus on suuri vankila (23.2.2008)
14. Entiset nuoret radion ääressä (22.2.2008)
15. Lainanottajat kaipaavat tietoa (14.2.2008)
16. Porilaisen tarjonnan puuttuva osa (12.2.2008)
17. Musiikkiteollisuuden Daavid vastaan Goljat (12.11.2007)
18. Demokratian riemuvoitto (13.11.2007)
19. Lahjakortti kirjakauppaan olisi ollut parempi tapa (29.11.2007)

20. Naapuri kullan kallis (21.11.2007)
21. Uusi halli lisää viihtyvyyttä (3.1.2008)
22. Ohjelma ja sen toteutus (28.1.2008)
23. Opus kansiin (28.1.2008)
24. Lupauksitta paras (24.1.2008)
25. Häntä heiluttaa koira (24.1.2008)
26. Vajetta ja häirintää (21.1.2008)
27. Ei hullumpi osasto (18.1.2008)
28. Minihirvistä vähemmän vaaraa (20.2.2008)
29. Kirkkojärjestykselle kylmää kyytiä (4.3.2008)
30. Porvarit kypsyvät lunastamaan (21.3.2008)
31. Rakas kadonnut kahvikuppini (10.2.2008)
32. Tuulipuvussa juhluvoiteen (2.1.2008)

LIITE 2. Aineistonäytteitä Helsingin Sanomista

[HS 24.2.2008]

Kuntaliitos on ilmastoteko

Miksi ilmasto- ja energiatavoitteiden toteutumista tivattiin kaupungeilta? Eiväthän EU:n tavoitteet sido niitä vaan valtiota.

No siksi, että meidän kuntalaisten valitsemilla päättäjillä on asiassa paljon valtaa. Kuntaliiton mukaan 15 prosenttia Suomen hiilidioksidipäästöistä on peräisin 12 suurimman kaupungin energiantuotannosta.

Kuntien oman energiankäytön ja yhdyskuntien jätehuollon osuus päästöistä on 10-12 prosenttia ja liikenteen osuus viidennes. Suomen sähkötarpeesta 15 prosenttia tuotetaan kuntien omistamissa energialaitoksissa.

Lisäksi kunnilla on monopoli päättää, kaavoittavatko ne tiiviitä asuinalueita, jonne pääsee julkisilla liikennevälineillä ja kannattaa vetää kaukolämpö - vai haja-asutusalueita, jonne pääsee vain yksityisautolla ja rakennetaan suora sähkölämmitys.

Jyväskylän kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Henna Virkkunen taisi olla oikeassa hehkuttaessaan, että Jyväskylän, Korpilahden ja Jyväskylän maalaiskunnan viime maanantain yhdistymispäätös oli päättäjien tärkein ilmastopoliittinen teko. Ainakaan pääkaupunkiseudun päättäjistä ei valitettavasti taida olla niin rohkeaan ilmastotekoon.

Minttu Mikkonen

[HS 22.2.2008]

Avustajajärjestelmä ei edelleenkään toimi

Kansanedustajilla on ollut kokopäiväiset avustajat yli kymmenen vuotta. Järjestelmä ei ole toiminut kunnolla päivääkään. Se kertoo paljon eduskunnan toimintavoista. Talossa on 200 isäntää ja meno sen mukaista. Taloudenpito on näihin päiviin asti ollut sitä, että maksut maksetaan sitä mukaa kuin niitä tulee. Rärkeimpiä esimerkkejä oli eduskunnan oopperasekoilu. Vastuussa ei tunnu olevan kukaan.

Samaan tapaan on hyväksytty avustajien ostosopimuksia. Niillä on ollut poliitikkojen tuki, ja tuolloin tarkinkin virkamies on ollut voimaton. Tai lepsu. Moni on odottanut, että meno siistiytyisi puhemies Sauli Niinistön ohjauksessa. Siltä se on hieman näyttänytkin.

Pesän putsamiseen eduskunta ryhtyy kuitenkin vain tilanteissa, joissa tarpeeksi moni ulkopuolinen on asiaan puuttunut.

Avustajarahoja ei ole tarkoitettu synttäreiden järjestelyyn eikä pelkkään kansanedustajan

graafisen ilmeen suunnitteluun tai epämääräisiin viestintäpalveluihin. Eduskunnassa toimiva työsuhteinen avustaja olisi kaikkein selkein ratkaisu. Ei kansanedustajien kavereiden firmojen tai oman puolueen avustaminen.

Jaakko Hautamäki

[HS 22.11.2007]

Kohti työtaistelujen rajaamista

Tehyn järeä työtaistelutoimi on kuumentanut täydellisesti pääministeri Matti Vanhasen (kesk). Vanhanen piti kovan puheen aiheesta jo kaksi viikkoa sitten eduskunnassa esitellessään potilasturvalakia.

Se oli vasta esimakua.

Vanhanen palasi aiheeseen vielä järeämmällä moukarilla puhuessaan Keskuskauppakamarin tilaisuudessa keskiviikkona. Tehyn johto sai osansa, mutta kovin kärki osui oppositioon. Siellä osoite oli sosiaalidemokraatit, vaikka Vanhanen ei sitä ääneen sanonutkaan.

Vanhasen silmissä Sdp ei ole kelvollinen hallituskumppani, mikäli se ei peru puheitaan potilasturvalaista.

Kovat puheet unohtuvat varmasti pian, mutta yksi asia ei haudaudu. Keskustan lisäksi kokoomuksessa on haluja rajoittaa työtaisteluoikeutta. Asia nousee hallituksessa väijäämättä esille ennemmin tai myöhemmin.

Joko yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa tai ilman.

Antti Kokkonen

[HS 18.3.2008]

Kenelle antaisit 20 000 euroa?

Halpa tontti on kaupungilta melkoinen tukipaketti omakotitaloa rakentavalle perheelle. Vantaan myöntämät tontit ovat viidenneksen markkinahintaa halvempia.

Esimerkiksi Kivistössä tämä tarkoittaa noin 20 000 euron alennusta.

Kenelle tällainen, suurin piirtein sairaanhoitajan nettovuosipalkan kokoinen kädenojennus veronmaksajilta kuuluu?

Arkijärki sanoisi ainakin, ettei rahoja kuuluisi ensimmäiseksi antaa niille, jotka ansaitsevat eniten.

Teppo Moisio

LIITE 3. Aineistonäytteitä Aamulehdestä

[AL 11.3.2003]

Hattu kädessä kansan edessä

Nokian kaupungin vs. kaupunginjohtaja, kaupunginhallituksen ja -valtuuston puheenjohtaja sekä teknisen keskuksen johtaja pyysivät maanantaina nöyrästi anteeksi kaupunkilaisilta marraskuun lopun vesikriisiä.

Noin kolme sataa kaupunkilaista tivasi Emäkosken koulun liikuntasalissa vastuullisia ja korvausvelvollisia.

Virka- ja luottamusmiessjohdon mielestä maallikkotuomioistuimeen ei Nokiolla kuitenkaan ole tarvetta, vaan poliisin ja onnettomuustutkintalautakunnan on annettava rauhassa tehdä työtään.

Syyliset ja luvan surullisen kuuluisaan yhdysputkeen antanut selviävät aikanaan, he uskovat.

Luottamusmiessjohdon mielestä tilanne olisi saattanut mennä huonompaankin suuntaan, jos he olisivat marssineet kaupungintalolle ja luovuttaneet kannettavat tietokoneensa.

Nyt on lähdettävä lakki kädessä Arkadianmäelle.

4-6 miljoonan euron kustannusten maksajaksi tarvitaan nyt meidän kaikkien veronmaksajien rahoja.

Jorma Huovinen

[AL 7.2.2008]

Ei oppi ojaan kaada

Ruotsalaisen ja suomalaisen yhteiskunnan ero näkyy siinä, miten maat suhtautuvat vähemmistöihinsä. Kun Ruotsi kertoo aloittavansa imaamikoulutuksen, Suomessa tavoite tuntuu utopialta.

Pelkkä Islam-tuntemus ei riitä ratkaisemaan pulmatilanteita, joissa esimerkiksi perhelainsäädäntö ja islamilainen laki eroavat toisistaan. Kaikkien uskonnollisten yhteisöjen johtajilta ja jäseniltä on oikeus edellyttää maamme lainsäädännön tuntemusta ja perehtymistä demokraattisen kansalaisyhteiskunnan toimintaan.

Maila-Katriina Tuominen

[AL 28.2.2008]

Koulutusta loppukiriin vai ei?

Länsi-Suomen ulosottoviraston päällikkö Maija-Liisa Parmi kuulostaa hieman ärtyneeltä, kun kyselen ulosottoviranomaisten loppukiristä.

Kerron tapauksesta, jossa juuri hänen virastonsa oli äskettäin tyhjentänyt tamperelaisen velallisen tilin.

Parmi sanoo, että heille on jo vuoden ajan ministeriön koulutuksissa tähdennetty, että on pidettävä huoli siitä, että kaikki mahdollinen ulosmitattava peritään ennen armahdulain voimaantuloa.

Onko oikeusministeriö ohjeistanut voudit näin?

Oikeusministeri Tuija Brax kiistää jyrkästi. Asia tuli esille jo viime kesänä. Brax sanoo tuolloin selvittäneensä, ettei ainakaan ministeriö tällaista koulutusta anna.

Antoi tai ei, viranomaiset hoitavat velvollisuutensa.

Maallikko voi epäillä, että sillä mitätöidään armahdus.

Leena Kymäläinen

[AL 06.11.2007]

Halpa gamma ja lakka pitää torjua

Nuorten huumeidenkäytön laskeva trendi jatkuu. Stakesin tuoreiden tutkimustulosten mukaan suuntaus alkoi jo vuonna 2003. Youth against drugs -järjestö kyseli viime kesänä festarikävijöiltä, onko heille tarjottu huumeita. Kyselyn mukaan huumeita liikkui vähän.

Miten nämä uutiset sopivat yhteen sen kanssa, että Tampereella tehtiin suuri gamma- ja lakkatakavarikko?

Gamman ja lakan käyttäjiä on vähän verrattuna esimerkiksi kannabiksen käyttäjiin.

Silti ongelmaa ei ole syytä vähätellä. Pienikin yliannostus voi olla hengenvaarallinen. Käyttäjää ei aina edes tiedä, mitä hän sekoittaa juomaansa. Halpa hinta tekee kokeilusta entistä houkuttelevamman.

Hyvä, että poliisi onnistui takavarikoimaan edes osan lakkamäärästä ennen kuin se ehti käyttäjille.

Liisa Heinänen

LIITE 4. Aineistonäytteitä Satakunnan Kansasta

[SK 28.1.2008]

Ohjelma ja sen toteutus

Pori ja useat ympäristökunnat liittyivät vuonna 1997 ilmastokampanjaan ja sitoutuivat ilmasto-ohjelman laatimiseen.

Nyt paperi on valmis ja viedään poliittisten päättäjien käsittelyyn.

Ohjelmatavoitteet ovat niin kovat, että energiamaakunnan päättäjiä varmaan hirvittää. Valistunut arvaus onkin, että siitä poimitaan sopivankokoisia palasia toteutettavaksi.

Mutta kun puhe tulee vaikkapa kaupungin omistaman Pori Energian tulevista polttoainevaihtoehdoista, kädet voivat nousta pystyyn. Onhan kyseessä nykyisin osakeyhtiö, jossa ennen kaikkea raha puhuu.

Johanna Myllärniemi

[SK 13.1.2008]

Törmäyskurssilla

Kankaanpään keskustan vanhat rakenteet huojuvat, koska ryhmän sisältä ei löydy enää halua puhaltaa yhteen hiileen. Valtuustoryhmän puheenjohtajuudesta irtisanoutunut Kauko Juhantalo yrittää pitää keinolla millä hyvänsä ohjaket tiukasti käsissään.

Se ei taida enää onnistua, sillä menneen maailman jyräävä tyyli hoitaa asioita ei ole enää nykypäivää. Nyt on osattava ihan oikeasti keskustella ja kuunnella myös muiden mielipiteitä. Muita on turha syyttää edes äänenkalastelusta, sillä sitähan jokainen poliitikko tekee.

Juhantalo kirjoitti keskustan valtuustoryhmälle katkeran kirjeen, jossa yrittää saada jäsenet ruotuun. Kirje olisi saanut jäädä lähettämättä.

Päivi Leppilähti

[SK 29.11.2007]

Lahjakortti kirjakauppaan olisi ollut parempi tapa

Ei voi välttyä ajatukselta, että Kuninkaanhaan lukion hallussa olevia naisstipendiraaston varoja on jaettu lukion oppilaille koulukirja-avustuksiksi

turhautuneena lukion lakkauttamispäätökseen. Loukkaantumisen perinteikkään koulun lopettamisesta ymmärtää hyvin.

Sen sijaan on paljon vaikeampi ymmärtää sitä, miksi oppilaille jaetaan rahaa suoraan käteen. On oletettavaa, ettei niiden tarkoitus koulukirja-avustuksina välttämättä toteudu. Tuskin olisi ollut kovin monimutkaista antaa oppilaille vaikka lahjakortteja kirjakauppoihin. Silloin raha olisi varmasti käytetty stipendirahaston arvon mukaisesti.

Eliisa Holstikko-Ojanen

[SK 21.11.2007]

Naapuri kullan kallis

Kokemäen kaupungin taloudenpito soljuu ensi vuonna eteenpäin vanhalla painolla , mutta sitten alkaa pukata hikeä pintaan.

Edessä on kolme kovaa investointikohdetta (kaksi koulua ja puhdistamo), joiden rahoituksen hyväksi saa tehdä töitä hartiavoimin. Yhdessä hujauksessa rakentamiseen tarvittava rahasumma nousee 1-3 miljoonaan. Kun palvelutoiminnankin rahoitus pitää turvata, joutuu kaupunki paitsi haalimaan rahaa verojen korotuksella ja lisälainan otolla myös etsimään säästökohteita hurjasti lisää. Pahaksi onneksi vanhojen ylijäämien puskurirahastokin menee tämän vuoden jälkeen nolville.

Lopulta voi käydä niin, että yhteistyö naapurin Harjavallan kanssa on enemmän kuin kullan kallista. Kimpassa löytynevät isoimmat säästöt.

Tapio Pessi